

DUTCH BIRDING

VOLUME 32 • NO 2 • 2010

Dutch Birding

Internationaal tijdschrift over
Palearctische vogels

REDACTIE

Dutch Birding
Duinlustparkweg 98A
2082 EG Santpoort-Zuid
Nederland
e-mail editors@dutchbirding.nl

FOTOREDACTIE

Dutch Birding
p/a René Pop
Postbus 31
1790 AA Den Burg-Texel
Nederland
e-mail rene.pop@dutchbirding.nl

ABONNEMENTENADMINISTRATIE

p/a Gerald Oreeel
Deurganck 15
1902 AN Castricum
Nederland
e-mail circulation@dutchbirding.nl

BESTUUR

Dutch Birding Association
Postbus 75611
1070 AP Amsterdam
Nederland
e-mail dba@dutchbirding.nl

COMMISSIE DWAALGASTEN

NEDERLANDSE AVIFAUNA
CDNA
Duinlustparkweg 98A
2082 EG Santpoort-Zuid
Nederland
e-mail cdna@dutchbirding.nl

COMMISSIE SYSTEMATIEK

NEDERLANDSE AVIFAUNA
CSNA, p/a George Sangster
e-mail csna@dutchbirding.nl

INSPREEKLIJN
010-4281212

INTERNET
www.dutchbirding.nl

Dutch Birding

HOOFDREDACTEUR Arnoud van den Berg (tel 023-5378024,
e-mail arnoud.van.den.berg@dutchbirding.nl)

ADJUNCT HOOFDREDACTEUR Enno Ebels (tel 030-2961335, e-mail enno.ebels@dutchbirding.nl)

UITVOEREND REDACTEUR André van Loon (tel / fax 020-6997585,
e-mail andre.van.loon@dutchbirding.nl)

FOTOGRAFISCH REDACTEUR René Pop (tel 0222-316801, fax 0222-316802,
e-mail rene.pop@dutchbirding.nl)

REDACTIERAAD Peter Adriaens, Ferdij Hieselaar, Roy Slaterus, Vincent van der Spek, Roland van der Vliet en Rik Winters

REDACTIE-ADVIESRAAD Peter Barthel, Mark Constantine, Dick Forsman, Ricard Gutiérrez, Anthony McGeehan, Killian Mullarney, Klaus Malling Olsen, Magnus Robb, Hadoram Shirihai en Lars Svensson

REDACTIEMEDEWERKERS Max Berlijn, Nils van Duivendijk, Steve Geelhoed, Marcel Haas, Jan van der Laan, Hans van der Meulen en Kees Roselaar

PRODUCTIE EN LAY-OUT André van Loon en René Pop

ADVERTENTIES Leon Boon, p/a Dutch Birding, Postbus 75611, 1070 AP Amsterdam
e-mail advertising@dutchbirding.nl

ABONNEMENTEN De abonnementsprijs voor 2009 bedraagt: EUR 36,50 (Nederland), EUR 39,50 (België), EUR 37,00 (rest van Europa) en EUR 40,00 (landen buiten Europa). Abonnees in België en Nederland ontvangen ook het dvd-jaaroverzicht.

U kunt zich abonneren door het overmaken van de abonnementsprijs op girorekening 01 50 697 (Nederland), girorekening 000 1592468 19 (België) of bankrekening 54 93 30 348 van ABN•AMRO (Castricum), o.v.v. 'abonnement Dutch Birding'. Alle rekeningen zijn ten name van de Dutch Birding Association. Het abonnement gaat in na ontvangst van de betaling.

Dutch Birding is een tweemaandelijks tijdschrift. Het publiceert originele artikelen en mededelingen over morfologie, systematiek, voorkomen en verspreiding van vogels in de Benelux, Europa en elders in het Palearctische gebied. Het publiceert tevens bijdragen over vogels in het Aziatisch-Pacifische gebied en andere gebieden.

De volgorde van vogels in Dutch Birding volgt in eerste instantie een klassieke 'Wetmore-indeling'. Binnen dit raamwerk worden voor taxonomie en naamgeving de volgende overzichten aangehouden: *Dutch Birding-vogelnamen* door A B van den Berg (2008, Amsterdam) (taxonomie en wetenschappelijke, Nederlandse en Engelse namen van West-Palearctische vogels); *Vogels van de wereld - complete checklist* door M Walters (1997, Baarn) (Nederlandse namen van overige vogels van de wereld); *The Howard and Moore complete checklist of the birds of the world* (derde editie) door E C Dickinson (redactie) (2003, Londen) (taxonomie en wetenschappelijke namen van overige vogels van de wereld); en *Birds of the world: recommended English names* door F Gill & M Wright (2006, Londen) (Engelse namen van overige vogels in de wereld).

Voor (de voorbereiding van) bijzondere publicaties op het gebied van determinatie en/of taxonomie kan het Dutch Birding-fonds aan auteurs een financiële bijdrage leveren (zie Dutch Birding 24: 125, 2001, en www.dutchbirding.nl onder 'The Journal').

Dutch Birding Association

BESTUUR Arjan van Egmond, Wietze Janse, Thierry Jansen (penningmeester) en Han Zevenhuizen (secretaris); tevens is de redactie van Dutch Birding met een zetel vertegenwoordigd.

BESTUURSMEDWERKERS Leon Boon, Menno van Duijn, Albert van den Ende, Thomas van der Es, Remco Hofland, Janneke Kimstra, Arnold Meijer, Gerald Oreeel, Marc Plomp, Chris van Rijswijk, Henk van Rijswijk, Pieter van Veelen, Jeroen van Vianen, Ruben Vlot, Kees de Vries, Peter Weiland en Ben Wielstra.

Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna (CDNA)

LEDEN Rob van Bemmelen, Ruud Brouwer, Dick Groenendijk (voorzitter), Arjan Ovaa, Willem van Rijswijk, Roy Slaterus, Laurens Steijn en Arend Wassink. MEDEWERKER Max Berlijn (archivaris). De CDNA is een commissie van de Dutch Birding Association en de Nederlandse Ornithologische Unie.

Commissie Systematiek Nederlandse Avifauna (CSNA)

LEDEN Arnoud van den Berg, André van Loon, Kees Roselaar en George Sangster (secretaris). De CSNA is een commissie van de Dutch Birding Association en de Nederlandse Ornithologische Unie.

© 2010 Stichting Dutch Birding Association. Het copyright van de foto's en tekeningen blijft bij de fotografen en tekenaars. ISSN 0167-2878.

Drukkerij robstolk®, Mauritskade 55, 1092 AD Amsterdam, Nederland

Dutch Birding

CHIEF EDITOR Arnoud van den Berg (tel +31-235378024, e-mail arnoud.van.den.berg@dutchbirding.nl)

DEPUTY CHIEF EDITOR Enno Ebels (tel +31-302961335, e-mail enno.ebels@dutchbirding.nl)

EXECUTIVE EDITOR André van Loon (tel / fax +31-206997585, e-mail andre.van.loon@dutchbirding.nl)

PHOTOGRAPHIC EDITOR René Pop (tel +31-222316801, fax +31-222316802, e-mail rene.pop@dutchbirding.nl)

EDITORIAL BOARD Peter Adriaens, Ferdy Hieselaar, Roy Slaterus, Vincent van der Spek, Roland van der Vliet and Rik Winters

EDITORIAL ADVISORY BOARD Peter Barthel, Mark Constantine, Dick Forsman, Ricard Gutiérrez, Anthony McGeehan, Killian Mullarney, Klaus Malling Olsen, Magnus Robb, Hadoram Shirihai and Lars Svensson

EDITORIAL ASSISTANTS Max Berlijn, Nils van Duivendijk, Steve Geelhoed, Marcel Haas, Jan van der Laan, Hans van der Meulen and Kees Roselaar

PRODUCTION AND LAY-OUT André van Loon and René Pop

ADVERTISING Leon Boon, c/o Dutch Birding, Postbus 75611, 1070 AP Amsterdam e-mail advertising@dutchbirding.nl

SUBSCRIPTIONS The subscription rate for 2009 is: EUR 36.50 (Netherlands), EUR 39.50 (Belgium), EUR 37.00 (Europe) and EUR 40.00 (countries outside Europe). Subscribers in Belgium and the Netherlands also receive the DVD year review.

Subscribers in Belgium, Denmark, Finland, Germany, Norway and Sweden are kindly requested to pay the subscription fee to our local bank accounts in these countries. Details can be found on the internet (www.dutchbirding.nl).

British subscribers are requested to pay exclusively by Sterling cheque. Cheques should be sent to Dutch Birding, c/o Gerald Oreel, Deurganck 15, 1902 AN Castricum, Netherlands. Subscribers in other countries can make their payment by credit card (Access, Eurocard, MasterCard or Visa). Please send an e-mail indicating your credit card type, account number, the expiry date and full address details to circulation@dutchbirding.nl. The subscription starts upon receipt of payment and already published issues will be sent.

Dutch Birding is a bimonthly journal. It publishes original papers and notes on morphology, systematics, occurrence and distribution of birds in the Benelux, Europe and elsewhere in the Palearctic region. It also publishes contributions on birds in the Asian-Pacific region and other regions.

The sequence of birds in Dutch Birding basically follows a classic 'Wetmore sequence'. Within this framework, the following lists are used for taxonomy and nomenclature: *Dutch Birding bird names* by A B van den Berg (2008, Amsterdam) (taxonomy and scientific, Dutch and English names of Western Palearctic birds); *Vogels van de wereld – complete checklist* by M Walters (1997, Baam) (Dutch names of remaining birds of the world); *The Howard and Moore complete checklist of the birds of the world* (third edition) by E C Dickinson (editor) (2003, London) (taxonomy and scientific names of remaining birds of the world); and *Birds of the world: recommended English names* by F Gill & M Wright (2006, London) (English names of remaining birds of the world).

For (preparation of) special publications regarding identification and/or taxonomy, the Dutch Birding fund can offer financial support to authors (see Dutch Birding 24: 125, 2001, and www.dutchbirding.nl under 'The Journal').

Dutch Birding Association

BOARD Arjan van Egmond, Wietze Janse, Thierry Jansen (treasurer) and Han Zevenhuizen (secretary); the editors of Dutch Birding also have one seat in the board.

BOARD ASSISTANTS Leon Boon, Menno van Duijn, Albert van den Ende, Thomas van der Es, Remco Hofland, Janneke Kimstra, Arnold Meijer, Gerald Oreel, Marc Plomp, Chris van Rijswijk, Henk van Rijswijk, Pieter van Veelen, Jeroen van Vianen, Ruben Vlot, Kees de Vries, Peter Weiland and Ben Wielstra.

Dutch rarities committee (CDNA)

MEMBERS Rob van Bemmelen, Ruud Brouwer, Dick Groenendijk (voorzitter), Arjan Ovaas, Willem van Rijswijk, Roy Slaterus, Laurens Steijn and Arend Wassink. **ASSISTANT** Max Berlijn (archivist). The CDNA is a committee of the Dutch Birding Association and the Netherlands Ornithologists' Union.

Dutch committee for avian systematics (CSNA)

MEMBERS Arnoud van den Berg, André van Loon, Kees Roselaar and George Sangster (secretary). The CSNA is a committee of the Dutch Birding Association and the Netherlands Ornithologists' Union.

© 2010 Stichting Dutch Birding Association. The copyright of the photographs and drawings remains with the photographers and artists. ISSN 0167-2878.

Printed by drukkerij robstolk®, Mauritskade 55, 1092 AD Amsterdam, Netherlands

Dutch Birding

*International journal on
Palearctic birds*

EDITORS

Dutch Birding
Duinlustparkweg 98A
2082 EG Santpoort-Zuid
Netherlands
e-mail editors@dutchbirding.nl

PHOTOGRAPHIC EDITOR

Dutch Birding
c/o René Pop
Postbus 31
1790 AA Den Burg-Texel
Netherlands
e-mail rene.pop@dutchbirding.nl

SUBSCRIPTION ADMINISTRATION

c/o Gerald Oreel
Deurganck 15
1902 AN Castricum
Netherlands
e-mail circulation@dutchbirding.nl

BOARD

Dutch Birding Association
Postbus 75611
1070 AP Amsterdam
Netherlands
e-mail dba@dutchbirding.nl

DUTCH RARITIES COMMITTEE

CDNA
Duinlustparkweg 98A
2082 EG Santpoort-Zuid
Netherlands
e-mail cdna@dutchbirding.nl

DUTCH COMMITTEE FOR

AVIAN SYSTEMATICS
CSNA, c/o George Sangster
e-mail csna@dutchbirding.nl

INTERNET

www.dutchbirding.nl

Sicilian Rock Partridge: identification and taxonomy

Andrea Corso

The genus *Alectoris* is currently considered to comprise seven species, distributed over southern Europe, northern Africa and Arabia, and across Asia to Tibet and western China. Recent genetic studies on DNA of these partridges have yielded interesting results, especially concerning the endemic Sicilian Rock Partridge *A. graeca whitakeri* (hereafter *whitakeri*) from Sicily, Italy (Lucchini & Randi 1998, Randi et al 2003, Randi 2006). In the light of the considerable differences between this taxon and other Rock Partridge taxa regarding DNA, morphology, plumage and voice (Arrigoni degli Oddi 1929, Orlando 1956, 1967, Priolo 1970, 1984, Lucchini & Randi 1998, Randi et al 2003, Corso 2005, Randi 2006), and considering its geographic isolation, it is useful to present

an in-depth analysis of its identification characters, variability and taxonomic status.

This paper is based on c 25 years of field observations throughout Sicily, during which large numbers of birds have been observed and studied in detail. Furthermore, during 2001-08, 185 birds have been studied in the hand (122 skins in museums and private bird collections, 39 birds shot by hunters and 24 kept in captivity) as well as several birds from photographs. A description of typical *whitakeri* is given, with details on the main differences with other Rock Partridge taxa and with Chukar Partridge *A. chukar* (hereafter *chukar*), based on study of 278 specimens from other *Alectoris* taxa (127 *saxatilis*, 85 nominate *graeca*, 41 *chukar* and 25 *orlando*). The variation in plum-

97 Sicilian Rock Partridge / Siciliaanse Steenpatrijs *Alectoris (graeca) whitakeri*, adult male, Monti Iblei, Siracusa, Sicily, Italy, 21 March 2009 (Angelo Zimmiti). Singing male but no very typical characters. Indeed, the upperparts are at the lowest range of saturation and least olive-tinged and with least vinaceous hue. Also note paler rump compared with typical *whitakeri*. Throat buffish-cream as in many *whitakeri*, black collar narrow but not broken. Pale ear-coverts conspicuous, as typical of *whitakeri*. DNA of such birds needs to be analysed to be sure whether they are pure or genetically 'polluted' by other taxa (after introduction by hunters).

FIGURE 1 Rock Partridges / Steenpatrijzen *Alectoris graeca*: Sicilian Rock Partridge / Siciliaanse Steenpatrijs *A. g. whitakeri* (below), Italian Rock Partridge / Italiaanse Steenpatrijs *A. g. orlandoi* (upper right) and Alpine Rock Partridge / Alpensteenpatrijs *A. g. saxatilis* (upper left) (Lorenzo Starnini). Note differences in warm brownish olive tinge on upperparts, richness of colour of underparts, mostly in creamy areas, and differences in intensity of coloration of undertail-coverts. Also, note differences in width and pattern of collar and in ear-coverts stripe.

age of *whitakeri* is described in detail and illustrated; also, its taxonomical status is discussed, along with some notes on conservation and on how to find and see it.

Description and identification of Rock Partridge taxa

Below are general descriptions of *whitakeri*, nominate *A g graeca* from Bulgaria, Greece and Macedonia, *A g saxatilis* from the Alps and the west of former Yugoslavia and *A g orlandoi* from the Apennines, Italy, with information on distribution and main characters. The considerable variability within and between taxa is described in a separate section. The confusion related to the precise distribution of the various subspecies is mostly due to the high variability encountered among them, which makes it hard to properly define and support subspecific geographical limits (see below).

Sicilian Rock Partridge *Alectoris (graeca) whitakeri*
Whitakeri is endemic to Sicily, distributed from sea level to above 2000-2500 m (Monte Etna), with the main concentration in mountain complexes as Monti Iblei, Monti Madonie and Monti Sicani, as well as on Monti Nebrodi and Monti Peloritani (Iapichino & Massa 1989, Sarà 1989, Corso 2005, Salvo 2005). Its presence in Sicily was already well documented in the mid-1800s, with Benoit (1840) providing information on its distribution. Possibly the first illustration was by the famous Sicilian artist Antonello da Messina, who depicted a bird in his artwork San Gerolamo nello studio (1430), now at London's National Gallery. Arrigoni degli Oddi (1929) was the first to notice differences between *whitakeri* and the other populations in Italy but the taxon was officially described by Schiebel (1934), based on three birds collected on Monte Etna in December 1933. He described the new taxon as being very similar to *A c cypriotes* (Hartert 1917, cf Barbanera et al 2009a), presenting a detailed description of the birds collected and a summary of the difference with *cypriotes*. A more detailed description was later given by Orlando (1956, 1967).

In general, *whitakeri* is the smallest and dullest *Alectoris*, and the most warm olive-brown to warm brownish with the most uniform upperparts. Compared with other *graeca* taxa, it frequently has an interrupted black collar, often spotted in front, invariably dark vermiculation on the uppertail-coverts and on all or almost all of the tail-feathers, a more contrasting and paler ear-covert stripe, warmer and more richly coloured under-

parts, a different voice and a different moult (further differences commented in detail below).

Balkan Rock Partridge *Alectoris graeca graeca*
Nominate *graeca* breeds in Greece (and Ionian islands), the Republic of Macedonia, south-western Bulgaria and possibly Albania (Cramp 1980, Snow & Perrins 1998). According to Vaurie (1965), this is the taxon found throughout the species' breeding range except for the Alps and Sicily.

Vaurie (1965) describes this taxon as paler and brighter all over, more vinaceous and with a colder brownish tinge to the scapulars and uppertail-coverts than *saxatilis*, with paler uppertail-coverts, more uniform tail-feathers, paler less rich creamy-fulvous on the underbelly or vent. For Priolo (1984), after detailed studies and direct comparison with the other taxa, nominate *graeca* appears to have a more obvious and strong vinaceous tinge on the mantle, extending onto the upperbreast; in comparison with *saxatilis* from the Alps, it shows a more greyish and less olive cast, always being duller and darker than *orlandoi* from the Apennines, with a less pale pure grey tinge and more contrasting scapulars and tertials. On the forehead, it often shows a fairly wide, striking white line over the black lores and upper bill, often continuing all along the dark eye-stripe. The central tail-feathers are often finely vermiculated, in contrast with Vaurie's observations (1965), while, unlike in *whitakeri*, the uppertail-coverts are in most cases uniform and lack dark markings or any pattern, at most just a few narrow and almost invisible darker greyish bars. The outer tail-feathers are never vermiculated, which is always the case in *whitakeri*. The pale area on the throat is normally white or greyish-white, sometimes slightly tinged with buff. The collar is normally quite narrow but is wider in birds of Albania and the Republic of Macedonia, where populations may be considered clines with *saxatilis* (Cramp 1980, Snow & Perrins 1998; pers obs). Note that there is a hybrid zone of 5-10 km between nominate *graeca* and *chukar* (mainly subspecies *A c kleini*, occurring through Thraki (Thrace) in Greece and the central Rodopi mountains in Bulgaria; Cramp (1980), Snow & Perrins (1998)) that influences phenotypical traits.

Alpine Rock Partridge *Alectoris graeca saxatilis*
Saxatilis ranges from the Alps (Austria, France, Italy, Slovenia and Switzerland) north-west to Croatia, Bosnia and Serbia and possibly south towards Montenegro (Cramp 1980, Snow & Perrins 1998). Birds from southern Montenegro, south-

98-99 Sicilian Rock Partridge / Siciliaanse Steenpatrijs *Alectoris (graeca) whitakeri*, Monti Sicani, Sicily, Italy, spring 2004 (*Andrea Ciaccio*). Note very warm and uniform brownish olive or even rusty upperparts, more intense than in other taxa, with just slightly paler, barely contrasting uppertail-coverts. This bird shows creamy or isabelline-tinged throat patch. Black collar (neck-lace) is barely broken in front, appearing just disjoint and spotted. Note obvious ear-coverts stripe, almost like Chukar Partridge *A chukar*. **100-101** Sicilian Rock Partridge / Siciliaanse Steenpatrijs *Alectoris (graeca) whitakeri*, Monti Iblei, Sicily, Italy, autumn 1999 (*Saverio Cacopardi*). Two old photographs, appearing much more bluish than bird actually was. Note very typical open broken black collar and conspicuous ear-coverts stripe.

eastern Serbia and northern Albania and the Republic of Macedonia seem to exhibit some clinal intergradation with nominate *graeca* (Cramp 1980, Priolo 1984, Snow & Perrins 1998). According to Vaurie (1965), this taxon is limited to the Alps and he regarded the other populations as belonging to nominate *graeca*. Orlando (1967) further complicated the situation, stating that the range of *saxatilis* was limited to the western Alps, as the other populations in the Alps are very similar to the population in the Apennines. Priolo (1984) claimed that the Alpine populations all belong to *saxatilis*, and that this taxon enters former Yugoslavia, intergrading here (Republic of Mace-

donia, Montenegro and southern Serbia) quite extensively with nominate *graeca*.

The upperparts vary from dark greyish, quite obviously tinged olive to extensively olive-brown, sometimes very close to *whitakeri* but generally paler, less dull, with a more contrasting paler rump and uppertail lacking an obvious brown-olive or fulvous tinge on the uppertail-coverts and rump and the extensive dark vermiculations over the uppertail and tail-feathers. The black collar is normally wider than in all other taxa, better marked and defined, becoming narrower in birds from west to east (figure 1). The throat is usually more greyish tinged, the white line over the

TABLE 1 Summary of field characters of Sicilian Rock Partridge *Alectoris (graeca) whittakeri* and their variability; in bold are key features

character	reliability
throat colour	variable; usually creamy-buff or isabelline-drab grey
black neck collar	variable; usually narrower than other <i>graeca</i> taxa and <i>chukar</i> , often broken in front (not shown by other taxa)
supercilium	variable; usually least marked and less white than other <i>graeca</i> taxa, not pronounced or absent over lores
ear-coverts	key feature ; always more pronounced and warmer than any other <i>graeca</i> taxa, closest to <i>chukar</i>
upperparts	variable; usually warmer and more saturated olive-brown, with less contrast between rump and mantle
underparts	variable; usually darker, more saturated; key feature are darker and more saturated undertail-coverts
tail	key feature ; uppertail-coverts vermiculated, t1 vermiculated/irregularly barred as well as base of all tail-feathers (never shown in other <i>graeca</i> taxa)
moult	faster than in other <i>graeca</i> taxa; however, should be verified if correlated with breeding season pattern
measurements	smallest taxon of <i>graeca</i> group

FIGURE 2 Variation of black collar pattern in Sicilian Rock Partridge *Alectoris (graeca) whittakeri* (Lorenzo Starnini). Centre: typical pattern; below: broader, wider example, almost connected in front but just barely interrupted, appearing strongly spotted in front; above: narrow collar not broken, as shown by some birds (however, collar still typically narrow both in front and to sides).

forehead is often absent or narrow and the black over the lores is quite wide, wider than in *orlando* and *whittakeri*.

Italian Rock Partridge *Alectoris graeca orlando*
Orlando was first described by Priolo (1984) for the central and southern Apennines. Cramp (1980) and Snow & Perrins (1998) consider the population in this area inseparable from *saxatilis* or even nominate *graeca* and it is not recognized (or even mentioned) in Madge & McGowan (2002). Priolo (1984), however, provided a detailed study, with extensive and convincing evidence on the differences between birds from the Apennines and all other populations. He considered that there is no proof that the Alpine and Apennine populations have been in contact; indeed both taxa seem to have been isolated for a long time, as shown by

the absence of intergrades. Interestingly, some birds from the southern range reportedly tend to be closer to *whittakeri*. This has been noticed in a handful of individuals which, however, were never as deep olive-brown as *whittakeri*.

Morphologically, *orlando* appears rather distinctive and is, in fact, the most different from the other taxa regarding plumage (figure 1). It appears paler all over, purer bluish-grey than the other taxa, almost lacking any strong olive-brownish hue. The mantle shows a very pale and delicate,

FIGURE 3 Field sketches of back of Sicilian Rock Partridge / Siciliaanse Steenpatrijs *Alectoris (graeca) whitakeri* (left), Italian Rock Partridge / Italiaanse Steenpatrijs *A g orlandoi* (centre) and Alpine Rock Partridge / Alpensteenpatrijs *A g saxatilis* (right) (Lorenzo Starnini). Note that *whitakeri* is most uniform, with very vermiculated uppertail-coverts, these feathers and rump having almost same tinge and colour as mantle, with *orlandoi* being palest and *saxatilis* in between. Some *saxatilis* may look very close to *whitakeri* but rump always paler than mantle.

almost pink, vinaceous wash. The colour intensity varies as in the other taxa but less obviously, with birds in the southern part of the range (eg, Calabria) being a shade darker, almost as *saxatilis*, but lacking conspicuous strong olive tinge. The scapulars do normally not contrast with the rest of the upperparts, with the bluish-grey markings being almost the same colour as the mantle and coverts and with the surrounding vinaceous tinge being quite pale as well. Uppertail and rump are quite pale grey or even cerulean-grey, usually uniform and without dark vermiculation. In some darker, more patterned birds, however, some vermiculations have been found on the longest central uppertail-coverts, in some cases even on the central tail-feathers with almost the same pattern as in *whitakeri* but less marked and dark and therefore less striking. The underparts are also very pale, paler than in the other taxa, varying from pale buffish-cinnamon to cream. The black collar is quite narrow and regular, broader and sometimes irregular on the neck-side while often narrower at the front (on the breast) (figure 1). Some individuals, in this respect, may show an almost *whitakeri*-like collar with a very narrow dark line over the breast, sometimes even interrupted as in typical *whitakeri* (chiefly birds from southern Apennines,

for example four birds examined from Calabria; Priolo 1984; pers obs). The throat is generally paler and cleaner than in other taxa, being purer white, chiefly on chin and frontal part of the throat (figure 1). Juvenile plumage is also paler and greyer than in other taxa, especially *whitakeri*.

Genetically, Lucchini & Randi (1998) reported that: 'MtDNA suggests that nominate *graeca* could include central Apennine and central southern Balkan populations...' and 'The findings do not support the existence of a distinctive Apennine subspecies (*A. g. orlandoi*)...'. The same authors reported that 'it is possible that the variability in plumage colour is, at least partially, under environmental nongenetic control, and that phenotypic variation has not been sufficiently sampled by taxonomists'. However, Randi (2006), more recently and in light of further in-depth studies, reported: 'Nowadays, partridge populations in the Apennines are isolated and demographically independent from all the other populations. Therefore, I recommend management of the Apennine partridges as a distinct Management Unit (cf Moritz 1995), pending additional genetic analyses.' Thus, *orlandoi* is diagnosable in the field and it deserves at least subspecific recognition; it is indeed advisable to undertake further in-depth genetic studies.

other taxa

whitakeri

FIGURE 4 Tail pattern of Sicilian Rock Partridge / Siciliaanse Steenpatrijs *Alectoris (graeca) whitakeri* (below) and other Rock Partridge / Steenpatrijs *A graeca* taxa (*Lorenzo Starnini*). Note marked vermiculation on both uppertail-coverts and whole tail-feathers. In other taxa, uppertail-coverts more or less vermiculated (rarely almost in shape of dark bars), as can be central tail-feathers (t1), but tail never fully vermiculated/barring as in *whitakeri*.

102 Closed tail of Italian Rock Partridge / Italiaanse Steenpatrijs *Alectoris graeca orlandoi* (collected in Monti Appennini, Italy), Arrigoni degli Oddi collection, Museo di Scienze Naturali, Roma, Italy (*Andrea Corso*). Very pale and clean, lacking noticeable dark vermiculation. **103** Closed tail of Sicilian Rock Partridge / Siciliaanse Steenpatrijs *Alectoris (graeca) whitakeri*, collected at Monti Nebrodi, Sicily, Italy (*Andrea Corso*). Note intense and dull colour and well-marked dark vermiculations/barring.

Moult in Rock Partridge taxa

Adult post-breeding moult in all Rock Partridge taxa is complete, from May-July to August-October; post-juvenile moult is completed in June-November, except for the outer two to three primaries (p8-10), which are retained. Therefore, first adult plumage is acquired after first complete moult in first winter, with plumage appearing almost identical (possibly little duller, less clean and bright) to full adult, except that two or three outermost primaries are shorter, narrower and more

pointed, as well as more bleached and abraded. Furthermore, quite often some tertials, at least innermost ones, are also retained, chiefly in *saxatilis* (Priolo 1984).

In *whitakeri*, moult seems faster and, in first-winter, all remiges are almost invariably moulted and therefore new and adult-type. Also, hardly any tertials are retained. Interestingly, the last vestiges of juvenile plumage remain almost invariably around the neck area (collar and throat), while in other taxa, the collar is complete and adult-like

104 Sicilian Rock Partridge / Siciliaanse Steenpatrijs *Alectoris (graeca) whittakeri*, collected at Monti Nebrodi, Sicily, Italy (*Andrea Corso*). Note typical colour of fresh *whittakeri*, with intense olive tinge over mantle, rump and uppertail, being most intense and warmest of all Rock Partridge taxa. Also, note obvious ear-coverts stripe.

105 Underparts of Sicilian Rock Partridge / Siciliaanse Steenpatrijs *Alectoris (graeca) whittakeri* (collected at Monti Peloritani, Sicily, Italy), Arrigoni degli Oddi collection, Museo di Scienze Naturali, Roma, Italy (*Andrea Corso*). Note broken black collar, spotted in front, and very warm and rich creamy vent and belly.

106 Sicilian Rock Partridge / Siciliaanse Steenpatrijs *Alectoris (graeca) whitakeri*, collected at Malvagna, Nebrodi, Sicily, Italy (*Angelo Scuderi*). Even more uniform bird than in plate 104, showing homogenous upperparts of *whitakeri*.

107 Italian Rock Partridge / Italiaanse Steenpatrijs *Alectoris graeca orlandoi* (collected in Monti Appennini, Italy), Arrigoni degli Oddi collection, Museo di Scienze Naturali di Roma, Roma, Italy (*Andrea Corso*). Note paleness, this bird being duller and less cerulean than some others. Note paler rump and uppertail-coverts, contrasting with shade duller, more olive-tinged mantle.

when still two to three juvenile primaries are retained (Priolo 1984; pers obs on 37 specimens and a few wild birds)

Plumage and variability of *whitakeri* and comparison with other taxa

Head pattern and throat

In the original description of *whitakeri* by Schiebel (1934), the throat is described as isabelline, rather close to *chukar* but less warm creamy and paler. Chiefly in *whitakeri* but also in other *graeca* taxa (mainly nominate *graeca* and *saxatilis*), the throat can be almost identical to *chukar* in some birds, chiefly bleached/abraded birds, though tinged

more sandy-isabelline and paler. Priolo (1984) did not report any *whitakeri* with a cream hue on the throat and reported that it is always more or less washed drab-grey or dull greyish, chiefly on the side of the face and cheek. During the present study, several birds were seen in Sicily with more or less visible and intense creamy or buff wash over the throat; this was also noted in some preserved skins (plate 105). It would be very interesting to test DNA of all those birds to determine to what extent there is *chukar* influence, since hybridisation is possible where *chukar* has been introduced by hunters, as has happened in Sicily and other Italian and European regions (Priolo 1970, Priolo & Sarà 1985, Bricchetti & Fracasso

FIGURE 5 Variability of head pattern in Sicilian Rock Partridge / Siciliaanse Steenpatrijs *Alectoris (graeca) whitakeri* (Lorenzo Starnini). Below: typical bird, showing off-white throat with pale isabelline hue; upper right: frequent pattern with intense creamy-drab isabelline tinge; upper left: greyish tinged throat, similar to several *saxatilis*. Note earcoverts stripe pattern and colour and black collar pattern.

2004, Baratti et al 2005, Barbanera et al 2005, 2009ab, Barilani et al 2007ab). However, back in 1934, when Schiebel described *whitakeri*, there were apparently no introduced *chukar* in Sicily, therefore also pure birds may show an isabelline or creamy tinge.

Throat colour is quite variable in all *graeca* taxa, and not always a valid separating character between *graeca* taxa and *chukar*, contrary to statements in modern field guides (eg. Harris et al 1996, Svensson et al 1999, 2009). Indeed, in *chukar*, the throat is almost always creamy or buff creamy, more or less rich and bright (depending on individual variation, subspecies and bleaching/abra-

sion) but in *graeca* taxa not always as white, off-white or greyish white as illustrated in field guides. In nominate *graeca* and *orlandoii*, the throat is usually white or off-white more or less washed greyish, paler than in *chukar* and not creamy (whereas in eastern and southernmost subspecies such as *sinaica*, *werae* and *kurdestanica*, the throat tends to become paler and cleaner).

Any white over the forehead is very limited and absent in most *whitakeri* (closer again to *chukar*), and usually off-white or mixed with grey, therefore less conspicuous and striking than in *saxatilis* and nominate *graeca*; it is usually least striking in *orlandoii* but strong variability was found during

108 Sicilian Rock Partridge / Siciliaanse Steenpatrijs *Alectoris (graeca) whittakeri*, Monti Nebrodi, Sicily, Italy (Andrea Corso). Close-up view showing variegated colour of throat as in some birds, being mixed drab greyish-isabelline. **109** Sicilian Rock Partridge / Siciliaanse Steenpatrijs *Alectoris (graeca) whittakeri*, collected at Monti Nebrodi, Sicily, Italy (Andrea Corso). Bird with whiter and cleaner throat and unbroken collar. **110** Alpine Rock Partridge / Alpensteenpatrijs *Alectoris graeca saxatilis* (collected at Brescia, Brescia, Italy), Arrigoni degli Oddi collection, Museo di Scienze Naturali, Roma, Italy (Andrea Corso). Note width of collar at sides, intense greyish-tinged throat, and near absence of ear-coverts stripe. **111** Sicilian Rock Partridge / Siciliaanse Steenpatrijs *Alectoris (graeca) whittakeri* (collected at Monte Etna, Sicily, Italy), Arrigoni degli Oddi collection, Museo di Scienze Naturali, Roma, Italy (Andrea Corso). Note width of collar at sides, broken collar in front, spotted, white creamy-tinged throat, visible ear-coverts stripe.

the present study in Italian taxa. The white or pale supercilium is also variable, more extensive in *saxatilis* and *orlandoi*. Interestingly, in this character, *whittakeri* is most different from *chukar* which has a broader and paler supercilium, not reaching the forehead or diffusely so.

Ear-coverts

Compared with the other taxa, the ear-coverts are normally most contrasting and paler in *whittakeri*, drab pale brown, rarely tinged pale rufous or pale

rusty, obviously contrasting with the black eye-stripe/collar, almost like *chukar*, in which, however, they are much more reddish or rusty. In other taxa, the ear-coverts are rather variable, usually partly black and partly brownish or dark brown, quite often not strongly contrasting and therefore not standing out (figure 1). This is one of the most striking and typical characters of *whittakeri*, contributing to the strong resemblance to *chukar* (together with upperparts saturation and hue, and necklace pattern).

112-115 Sicilian Rock Partridge / Siciliaanse Steenpatrijs *Alectoris (graeca) whitakeri*, collected at Malvagna, Sicily, Italy, late autumn (Angelo Scuderi). Specimen photographed from different angles to show all typical characters.

Collar

The collar is typically irregular, spotted or even interrupted in *whitakeri* (figure 2), in many birds usually narrower in front, over centre of throat. In some birds, it is narrower than in other taxa, except for *orlandoi*, though in others quite broad and V-shaped in front, often bi-forked or as open 'V'. It is similar to *chukar* also with regard to the V-shaped necklace. In other taxa, it is usually rounder in front, less V-shaped but variable. The collar is typically widest in *saxatilis*, narrowest in *orlandoi* but again highly variable in all taxa. Priolo (1984) reported that the rear edge of the collar in *saxatilis* is usually more regular, less spotted or streaked than in other taxa; this is in most cases true but several skins with a quite irregular rear edge have been found during this study (plate 110).

Upperparts

The upperparts of *whitakeri* are quite variable in hue and saturation, strong brownish olive or warm brown-olive with a vinaceous cast only over the scapulars, tertials and centre of mantle. The rump and neck are usually almost concolorous olive-brown or warm brownish, with the rump just a shade paler than the rest of the upperparts.

The upperparts of *whitakeri* are the darkest and warmest of all Rock Partridge taxa, with the most intense olive tinge. Some *saxatilis* can also be rather dark on the upperparts, and some can be quite brownish olive with darkest individuals close, if not identical, to palest *whitakeri* but usually more vinaceous than olive or cold olive-brownish. In *saxatilis*, however, the rump and uppertail-coverts are usually paler than in *whitakeri*, more grey or greyish tinged and contrasting

116 Sicilian Rock Partridge / Siciliaanse Steenpatrijs *Alectoris (graeca) whitakeri*, collected at Malvagna, Sicily, Italy, late autumn (*Angelo Scuderi*). Same specimen as in plate 112-115.

117 Sicilian Rock Partridge / Siciliaanse Steenpatrijs *Alectoris (graeca) whitakeri* (collected at Monte Etna, Sicily, Italy), Museo ornitologico di Randazzo, collezione Angelo Priolo, Italy (*Andrea Corso*). Bird with broken collar and creamy tinged throat.

more with mantle; the same applies for the neck side and/or neck base. Nominate *graeca* is paler, more diffusely and intensely tinged greyish or cerulean-grey, though some birds are duller and darker, approaching *whitakeri*. The median upperwing-coverts in *whitakeri* show the least amount of greyish-bluish tinge on the inner web. The upperparts of *orlandoi* are the palest and the most cerulean-grey to cold greyish.

Underparts

The underparts of *whitakeri* are quite variable in saturation and brightness, both through individual variability and also related to the freshness of feathers (influenced by, eg, sun-bleaching, abrasion and fading). Usually, however, the area from lower breast to undertail-coverts is deep cinnamon buff or buffish creamy, darker and purer than in other taxa (figure 1, plate 119), with the undertail-coverts being richest and most saturated in colour. Nominate *graeca* is paler in these areas, while *orlandoi* is darker than nominate *graeca* but duller and less rich cinnamon-buff than *whitakeri*. In *whitakeri*, the upper breast is grey or dull ceru-

lean-grey, tinged brownish or brownish-olive due to the brownish feather tips, with some birds being paler, cleaner grey and others duller, darker with a more intense olive hue all over the breast.

Tail

In *whitakeri*, typically the longest uppertail-coverts and usually all tail-feathers show some fine dusky vermiculation, usually irregular but sometimes as dark barring (Orlando 1956, Priolo, 1970, 1984; figure 4, plate 102). Cramp (1980) and Snow & Perrins (1998) report that only the two central tail-feathers (t1) are finely mottled dusky; however, most birds – if not all – show this pattern at the base of all tail-feathers (figure 2). Several birds of other taxa (notably nominate *graeca* and *saxatilis*, and a few *orlandoi* from Calabria) show t1 with a vermiculated or mottled base, more rarely also with some sparse and thinner marks on the longest uppertail-coverts. C 20-25% of the analysed birds/skins from Italy show a mottled t1, while it is just visible on the longest uppertail-coverts in 9%. Very few birds (five *saxatilis* and three *orlandoi*) show barely visible mottling also on some of the

118 Sicilian Rock Partridge / Siciliaanse Steenpatrijs *Alectoris (graeca) whitakeri*, collected at Monti Nebrodi, Sicily, Italy, in winter (Andrea Corso).

119 Sicilian Rock Partridge / Siciliaanse Steenpatrijs *Alectoris (graeca) whitakeri*, collected at Monti Nebrodi, Sicily, Italy (Angelo Scuderi). Note richly coloured underparts with intense creamy coloration, especially very saturated and deeply coloured undertail-coverts.

other tail-feathers. Nominata *graeca* shows more often mottling on t1, rarely with barely visible vermiculations also on the uppertail-coverts (three birds out of 40). However, contrary to previous literature that mainly refers to the central pair (t1) and the uppertail-coverts, the truly typical *whitakeri* character are the dark vermiculations on the base of the complete tail (figure 4), which, during the present study, was not found as conspicuously in any individual of the other taxa.

Biometrics

Whitakeri is on average smaller than other taxa, with an average wing length of 166 mm in males and 154 mm in females (smallest 150 mm), compared with 170 (male) and 159 mm (female) in nominate *graeca*, 169 and 161 mm in *orlandoi*, and 171 and 162 mm in *saxatilis* (Priolo 1970, 1984, Cramp 1980, Corso 2005; pers obs). The average weight of adults is c 540 g (male) and c 450 g (female), compared with, respectively, c 650 g and c 550 g in *saxatilis* (Priolo 1970, Corso 2005).

Separation of *whitakeri* from *chukar*

Whitakeri is, as already noticed in the original description by Schiebel (1934), quite similar to *chukar*, mostly to *A c cypristes* (Hartert 1917). Indeed, *whitakeri* is closest to *chukar* of all *Alectoris* taxa. Contrary to statements in birding field guides such as Harris et al (1996), Svensson et al (1999) and other references, collar shape is not a valid identification character, being also V-shaped in *whitakeri*, as well as in some other taxa (mainly *orlandoi*). The same applies to the variable throat patch colour, being almost creamy or isabelline in some *whitakeri* and also other taxa.

The main plumage differences between *chukar* and *whitakeri* are: **1** black to the base of bill is more extensive, reaching the gape and base of the lower mandible in *whitakeri*; **2** narrower or almost absent pale supercilium in *whitakeri*; **3** black band over lore and forehead more restricted in *whitakeri*; **4** lower mantle, rump, uppertail-coverts and central tail-feathers greyer in *chukar*; **5** paler drab-brown stripe on ear-coverts area (more rufous or deeper rusty in *chukar*); and **6** in-hand differences in bar pattern of flank-feathers.

120 Details of scapulars and mantle side of Sicilian Rock Partridge / Siciliaanse Steenpatrijs *Alectoris (graeca) whittakeri*, collected at Monte Etna, Sicily, Italy (Andrea Corso). Note intense vinaceous tinge and cerulean centre of some feathers.

Taxonomy of *whittakeri*

In *Alectoris* partridges, seven species are nowadays recognized: Chukar Partridge (from eastern Bulgaria, Aegean islands and Turkey east to eastern China), Rock Partridge, Przevalski's Partridge *A magna* (China), Philby's Partridge *A philbyi* (south-western Arabia), Barbary Partridge *A barbara* (northern Africa), Red-legged Partridge *A rufa* (south-western Europe) and Arabian Partridge *A melanocephala* (southern Arabia). Until the 1960s, four of these, Chukar, Rock, Przevalski's and Philby's, were treated as conspecific, i.e. as subspecies of *A graeca* (Watson 1962, Voous 1977, del Hoyo et al 1994, Dickinson 2003).

Schiebel (1934) described *whittakeri* as a new subspecies and it was accepted as a distinct Rock Partridge subspecies by Vaurie (1965). Angelo Priolo published detailed descriptions (Priolo 1970, 1984) and also stressed the importance of its conservation (Priolo 1970, Priolo & Sarà 1985), as did Massa (1975). Corso (2005) proposed to regard *whittakeri* as a separate species, being allopatric and morphologically rather close to Cyprus Chukar (Cramp 1980), supported by the genetic

studies of Randi et al (1992, 2003) and Lucchini & Randi (1998); this treatment was later supported by Randi (2006), based on the previous morphological studies by Priolo (1970, 1984; Angelo Priolo pers comm).

According to Lucchini & Randi (1998), Randi (1996), Randi et al (1992) and more recently Randi et al (2003) and Randi (2006), *whittakeri* is genetically the most distinctive taxon of all Rock Partridge taxa and distinct from Chukar Partridge as well. In a study of the mitochondrial DNA (mtDNA) control region, 22 different haplotypes were identified among 323 Rock Partridges (Randi et al 2003). Phylogenetic analyses grouped these into two major groups. One of these included all samples of *whittakeri* from Sicily, and the other contained all the other sampled populations. The two groups on average differ 3.5%, which corresponds to 65% of the average distance between closely related species of *Alectoris*. Coalescent estimates of divergence times suggested that *whittakeri* was separated from all the other taxa 200 000-500 000 years ago. Even though Rock Partridge plumage is rather variable and some subspecies show overlap in many characters, typical *whittakeri* appears rather distinctive and different, being diagnosable in the field. Many plumage characters are distinctive and measurements are different, as well as moult pattern. The song also sounds different but any vocal differences clearly need further elaboration.

This island population has been separated from all the other populations for a long time and no overlap in breeding areas exists (Randi et al 1992, 2003, Randi 1996, 2006, Lucchini & Randi 1998). Hybrids are supposed to be fertile, as seen in captivity, but this is also the case for other species of *Alectoris*, and other Rock Partridge taxa are known to hybridize with Chukar Partridge and Red-legged Partridge in natural areas where introductions took place (Barilani et al 2007a, 2007b, Barbanera et al 2009b). According to Randi (2006): 'Phylogeographic and genetic data are concordant in indicating that the Sicilian Partridge (*A. g. whittakeri*) meets the criteria for an Evolutionary Significant Unit (ESU: Moritz, 1995).' The molecular evidence and the morphological differences described and illustrated here suggest that Sicilian Rock Partridge *Alectoris whittakeri* represents a unique lineage and is best regarded as a separate species according to the criteria outlined by Helbig et al (2002).

Conservation of *whittakeri*

Priolo (1970), Massa (1975), Priolo & Sarà (1985), Palumbo & Lo Valvo (1999), Corso (2005) and

121 Sicilian Rock Partridge / Siciliaanse Steenpatrijs *Alectoris (graeca) whitakeri*, Monti Iblei, Pantalica, Siracusa, Sicily, Italy, 2 October 2005 (Carmelo Milluzzo). Note that this bird is not saturated in upperparts coloration, with rump and uppertail-coverts slightly but visibly paler than mantle, atypically for *whitakeri*. Note, however, contrasting pale ear-coverts, narrow collar, almost broken in front, very dark and colourfull undertail-coverts.

Randi (2006) all express great concern about the conservation status of *whitakeri* because it still is a game bird, with hunting open almost all over Sicily. It is one of few endemic taxa in Europe, decreasing due to habitat loss and destruction, pollution, and genetic pollution (see below). Therefore, it is highly questionable that the Italian government and the Sicilian region administration still permits hunting (*whitakeri* is listed in Annex I of the Birds Directive); 100s if not 1000s of birds are killed every year all over the island. Hunters are allowed to shoot a maximum of five birds per season but in fact they sometimes each kill as many as one to five each day of hunting.

Genetic pollution is also a major problem related to hunting: every season, hunters release many Rock Partridges. The law requires these to be *whitakeri* but no checks are carried out or they occur without any knowledge of how to discern the various taxa. Consequently, it is possible to encounter any *graeca* subspecies in Sicily or even *chukar*, so the risk of genetic pollution is rather high (Priolo 1970, Priolo & Sarà 1985, Randi 2006, Barilani et al 2007a), similar to the situation with

this and other species of *Alectoris* elsewhere in the Mediterranean (Baratti et al 2005, Barbanera et al 2005, 2009, Barilani et al 2007ab). If hunting of this species is not prohibited as soon as possible all over Sicily, preventing (further) genetic pollution, the extinction of this taxon will be inevitable.

NB: all dead birds photographed and studied for this paper have been confiscated from poachers.

Where and when to see *whitakeri*?

Whitakeri breeds in wide areas mainly throughout the Sicilian mountains, with small or sparse numbers throughout the territory (Corso 2005). There is a healthy population within the protected area around Monte Etna, whereas it is generally scarcer along the coast and apparently almost absent or very scarce in the vast flatlands of Piana di Catania and along the south-eastern coast (but locally present at just 200-250 m above sea level). The easiest sites to see it are Monte Etna, Monti Madonie, Lo Zingaro Nature Reserve near Palermo, Monti Iblei and Monti Sicani, respectively around Siracusa and Ragusa and north to Agrigento and Sciacca.

The best period of the year would be during courtship or periods of male singing, from February to April, with good opportunities also when families are around, mainly from May to July. The best times of the day are late evening just before sunset and early morning at or just after sunrise.

Acknowledgements

This paper is dedicated to the memory of Angelo Priolo, a great Sicilian ornithologist and taxonomist, who best described *whitakeri* and studied it in detail. I thank the museum curators and directors of Carmagnola, Catania, Firenze, Milano, Roma, Siena, Torino and Terrasini in Italy, Tring (NHM) in England, Wien (NMW) in Austria and Bonn (Museum Alexander Koenig) in Germany, in particular Carla Marangoni at Roma, Katrina Cook at Tring, Hans-Martin Berg and Anita Gamauf at Wien and Stefanie Rick and Renate van den Elzen at Bonn. Several people helped me to collect data: Salvatore Baglieri, Mattia Brambilla, Carmela Cardelli, Andrea Ciaccio, Salvatore Cortese, Renate van den Elzen, Giuseppe Florida, Marco Gustin, Carmelo Iapichino, Renzo Ientile, Justin Jansen, Giovanni Lagrua, Vincenzo Mannino, Antonio Lo Monaco, Francesco Palazzolo, Nino Patti, Stefanie Rick, Angelo Scuderi and members of EBN Sicily. Verena Penna is thanked for the detailed translation from German of the original description by Guido Schiebel. Thanks for the photographs go to Saverio Cacopardi, Andrea Ciaccio, Matteo Dossena, Carmelo Milluzzo, Renato Moggi, Tony Puma, Giuseppe Rannisi, Angelo Scuderi and Angelo Zimmiti. Lorenzo Starnini has been invaluable for this paper. My thanks also go to Anthony Green and George Sangster for proof-reading and making improvements to the text. LEICA (2004-07) and Swarovski Optik (2007-10) are thanked for kindly donating the optical instruments, especially Francesco Corrà. EBN Italia is thanked for the kind help to collect photographs and information. Finally, I thank my family for allowing me to do my studies.

Samenvatting

SICILIAANSE STEENPATRIJS: HERKENNING EN TAXONOMIE Europese Steenpatrijs *Alectoris graeca* kent een aantal ondersoorten (nominaat *graeca*, *orlandoi*, *saxatilis* en *whitakeri*). In dit artikel wordt een beschrijving gegeven van voorkomen, verspreiding en kenmerken van deze vier taxa. Siciliaanse Steenpatrijs *A g whitakeri* is een endemisch taxon van Sicilië, Italië. In dit artikel word en de kenmerken van *whitakeri* uitgebreid beschreven en vergeleken met de andere taxa en met Aziatische Steenpatrijs *A chukar*, gebaseerd op balgenonderzoek, onderzoek aan levende vogels in de hand en in gevangenschap, veldstudies en bestudering van foto's.

Whitakeri verschilt in een aantal kenmerken van de andere ondersoorten en vertoont op een aantal punten meer overeenkomsten met Aziatische Steenpatrijs. De belangrijkste morfologische kenmerken zijn: **1** keelkleur: variabel, meestal warm crèmekleurig tot izabelkleurig bleek grijs; **2** zwarte Halsband: variabel, meestal dunner dan in andere *graeca*-taxa en *chukar*, vaak onderbroken op de middenborst (bij andere taxa altijd gesloten); **3** wenkbrauwstreep: variabel, meestal minder wit en minder uitgesproken dan in andere *graeca*-taxa en afwezig of onduidelijk ter hoogte van teugel; **4** oordekveren: altijd meer uitgesproken dan in andere *graeca*-taxa en meer lijkend op Aziatische Steenpatrijs (sleutelkenmerk); **5** bovendelen: variabel, meestal warmer gekleurd en met diepere olijfbuine tint dan in andere *graeca*-taxa, met minder contrast tussen stuit en mantel; **6** onderdelen: variabel, meestal donkerder en dieper gekleurd dan in andere *graeca*-taxa; en **7** staart: bovenstaartdekveren gemarmerd, t1 en basis van alle staartpenen gemarmerd of onregelmatig gebandeerd (bandering afwezig op basis van staartpenen bij andere *graeca*-taxa; sleutelkenmerk). Daarnaast zijn er verschillen in rui (*whitakeri* ruit sneller dan andere *graeca*-taxa; dit is echter mogelijk gerelateerd aan de meer zuidelijke en warmere broedgebieden) en biometrie (*whitakeri* is het kleinste taxon uit de *graeca*-groep). Er zijn ook verschillen vastgesteld in de zang maar nog niet nader uitgewerkt. Genetisch verschilt *whitakeri* significant van de andere *graeca*-taxa. Op basis van de consistente morfologische en biometrische verschillen, het verschil in rui, de genetische verschillen en het geïsoleerde broedgebied pleit de auteur voor soortstatus van *whitakeri*.

Whitakeri broedt in verschillende delen van Sicilië. De meest kansrijke locaties zijn Monte Etna, Monti Madonie, natuurreservaat Lo Zingaro bij Palermo en Monti Iblei en Monti Sicani, respectievelijk rondom Siracusa en Ragusa en noordelijk tot Agrigento en Sciacca. De beste periode om *whitakeri* te zien is februari-april als mannetjes zingen en mei-juli als familie-groepjes kunnen worden aangetroffen.

Whitakeri is een bedreigd taxon. Bedreigingen bestaan voornamelijk uit de jacht (ondanks beschermingsmaatregelen en jachtquota worden er jaarlijks 100en of mogelijk 1000en exemplaren geschoten) en genetische 'vervuiling' door hybridisatie met voor de jacht uitgezette Aziatische Steenpatrijzen of andere *Alectoris*-taxa.

References

- Arrigoni degli Oddi, E 1929. Ornitologia italiana. Milano.
- Baratti, M, Ammannati, M, Magnelli, C & Dessi-Fulgheri, F 2004. Introgression of *chukar* genes into a reintroduced red-legged partridge (*Alectoris rufa*) population in central Italy. Anim Gen 36: 29-35.
- Barbanera, F, Negro, JJ, Di Guiseppa, G, Bertoncini, F, Cappelli, F & Dini, F 2005. Analysis of the genetic structure of red-legged partridge (*Alectoris rufa*, Galliformes) populations by means of mitochondrial

- DNA and RAPD markers: a study from central Italy. *Biol Conserv* 122: 275-287.
- Barbanera, F, Marchi, C, Guerrini, M, Panayides, P, Sokos, C & Hadjigerou, O 2009a. Genetic structure of Mediterranean chukar (*Alectoris chukar*, Galliformes) populations: conservation and management implications. *Naturwissenschaften* 96: 1203-1212.
- Barbanera, F, Guerrini, M, Khan, A A, Panayides, P, Hadjigerou, P, Sokos, C, Gombobaatar, S, Samadi, S, Khan, B Y, Tofanelli, S, Paoli, G & Dini, F 2009b. Human-mediated introgression of exotic chukar (*Alectoris chukar*, Galliformes) genes from East Asia into native Mediterranean partridges. *Biol Invasions* 11: 333-348.
- Barilani, M, Bernard-Laurent, A, Mucci, N, Tabarroni, C, Kark, S, Perez Garrido, J A & Randi, E 2007a. Hybridisation with introduced chukars (*Alectoris chukar*) threatens the gene pool integrity of native rock (*A. graeca*) and red-legged (*A. rufa*) partridge populations. *Biol Conserv* 137: 57-69.
- Barilani, M, Sfougaris, A, Giannakopoulos, A, Mucci, N, Tabarroni, C & Randi, E 2007b. Detecting introgressive hybridisation in rock partridge populations (*Alectoris graeca*) in Greece through Bayesian admixture analyses of multilocus genotypes. *Conserv Genet* 8: 343-354.
- Benoit, L 1840. *Ornitologia Siciliana*. Messina.
- Brichetti, P & Fracasso, G 2004. *Ornitologia italiana 2. Tetraonidae - Scolopacidae*. Bologna.
- Corso, A 2005. *Avifauna di Sicilia*. Palermo.
- Cramp, S (editor) 1980. *The birds of the Western Palearctic 2*. Oxford.
- Dickinson, E C (editor) 2003. *The Howard & Moore complete checklist of the birds of the world*. Third edition. London.
- Harris, A, Shirihai, H & Christie, D 1996. *The Macmillan birder's guide to European and Middle Eastern birds*. London.
- Hartert, E 1917. Notes on game-birds. *Novit Zool* 24: 275-292.
- Helbig, A, Knox, A G, Parkin, D T, Sangster, G & Collinson, M 2002. Guidelines for assigning species rank. *Ibis* 144: 518-525.
- del Hoyo, J, Elliott, A & Sargatal, J 1994. *Handbook of the birds of the world 2*. Barcelona.
- Iapichino, C & Massa, B 1989. *The birds of Sicily*. BOU Check-list 11. BOU, Tring.
- Lucchini, V & Randi, E 1998. Mitochondrial DNA sequence variation and phylogeographical structure of rock partridge (*Alectoris graeca*) populations. *Heredity* 81: 528-36.
- Madge, S & McGowan, P 2002. *Pheasants, partridges and grouse*. London.
- Massa, B 1975. Nozioni utili per lo studio e la salvaguardia della Coturnice di Sicilia (*Alectoris graeca whittakeri*, Schiebel, 1934) – Atti V Simposio Nazionale Conservazione Natura Bari, Vol I: 309-316.
- Moritz, C C 1995. Uses of molecular phylogenies for conservation. *Phil Trans R Soc Lond B* 349: 113-118.
- Orlando, C 1956. La Coturnice di Sicilia (*Alectoris graeca whittakeri*, Schiebel, 1934). *Riv Ital Ornitol* 26 (II): 1-12.
- Orlando, C 1967. Contributo per una migliore conoscenza della *Alectoris graeca graeca* (Meisner, 1804) e forme affini europee, con particolare riferimento alla saxatilis del Meyer, 1805. *Riv Ital Ornitol* 37: 307-313.
- Palumbo, G & Lo Valvo, M 1999. Management statement for the Sicilian Rock Partridge (*Alectoris graeca whittakeri*). Prepared by BirdLife International on behalf of the European Commission. Strasbourg.
- Priolo, A 1970. Affinità della Coturnice (*Alectoris graeca*) e conseguenza dei ripopolamenti effettuati nei distretti da essa abitati ricorrendo alla Coturnice orientale (*Alectoris chukar*). *Riv Ital Ornitol* 40: 441-445.
- Priolo, A 1984. Variabilità in *Alectoris graeca* e descrizione di *A. graeca orlandoi* subsp. nova degli Appennini. *Riv Ital Ornitol* 54: 45-76.
- Priolo, A & Sarà, M 1985. Problemi di conservazione della Coturnice di Sicilia *A. graeca whittakeri*. *Atti III Conv Ital Ornitol*.
- Randi, E 1996. A mitochondrial cytochrome b phylogeny of the *Alectoris* partridges. *Mol Phylogeny Evol* 6: 214-227.
- Randi, E 2006. Evolutionary and conservation genetics of the rock partridge *Alectoris graeca*. *Acta Zool Sinica* 52: 370-374.
- Randi, E, Meriggi, A, Lorenzini, R, Fusco, G & Alkon, P U 1992. Biochemical analysis of relationships of Mediterranean *Alectoris* partridges. *Auk* 109: 358-367.
- Randi, E, Tabarroni, C, Rimondi, S, Lucchini, V, Sfougaris, A 2003. Phylogeography of the Rock Partridge (*Alectoris graeca*). *Mol Ecol* 12: 2201-2214.
- Sarà, M 1989. Density and biology of the Rock Partridge *Alectoris graeca whittakeri* in Sicily (Italy). *Boll Zool* 56: 151-157.
- Salvo, G 2005. Dati sulla popolazione di Coturnice *Alectoris graeca whittakeri* in un'area campione della Sicilia. Avocetta.
- Schiebel, G 1934. *Alectoris graeca whittakeri* subsp. nova. *Steinhuhn von Sizilien*. *Falco* 30: 2-3.
- Snow, D W & Perrins, C M 1998. *Birds of the Western Palearctic: concise edition*. Oxford.
- Svensson, L, Grant, P, Mullarney, K & Zetterström, D 1999. *Collins bird guide*. London.
- Svensson, L, Grant, P, Mullarney, K & Zetterström, D 2009. *Collins bird guide*. Second edition. London.
- Vaurie, C 1965. *The birds of the Palearctic Fauna. Non-passeriformes*. Witherby.
- Voous, K H 1977. *List of recent Holarctic bird species*. London.
- Watson, G E 1962. Three sibling species of *Alectoris* partridge. *Ibis* 104: 353-367.

Common, Asian Common and Pallid Swift: colour nomenclature, moult and identification

Ross Ahmed & Peter Adriaens

Colour nomenclature is a problem in describing many species groups but swifts highlight this difficulty to the extreme. Due to their agile and fast flight, swifts show a propensity to quickly change their apparent shade of colour depending on their angle relative to sunlight. Varying light conditions producing different shades of colour compound such difficulties: 'the colour of an object depends on which colours are reflected and which are absorbed by the object' (Ginn & Melville 1983). Another factor affecting colour appearances are moult and its associated wear of feathers. The purpose of this paper is to evaluate current identification criteria with such difficulties in mind, to elaborate on the large variation in colour tones, and to put forward a few rather constant plumage features as possible solutions. Colour nomenclature is a particularly pertinent issue in the identification of swifts, as their separation often relies heavily on subtle differences in colour tone. The need for an accessible colour reference, adapted with the ornithologist in mind, is very relevant in the separation of swifts. Currently, the closest such reference is Wikipedia's 'List of Colours' (http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_colours).

Three taxa of swift are dealt with here: Common *Apus apus* (hereafter nominate *apus*), Asian Common *A a pekinensis* (a potential vagrant to western Europe, hereafter *pekinensis*; *apus* is used here as referring to both 'nominate *apus*' and *pekinensis*) and Pallid Swifts *A pallidus* (hereafter *pallidus*). Three subspecies of *pallidus* are recognised but all photographs shown here are of *A p pallidus* or *A p brehmorum* (cf McGowan 2002). The photographs discussed here reveal a large variation in colour tones due to, for example, light conditions at the time of the photograph, the angle which they are 'frozen' at and actual differences in plumage coloration. Variation can be seen in different taxa, in different individuals and in the same individual in different photographs. The photographs highlight how the birds' angle relative to the sun can shadow various parts of their plumage, resulting in certain areas of their bodies appearing considerably darker than others. Because of the difficul-

ties involved in judging colour tones of flying swifts, we also highlight a few plumage details that may be more independent of light conditions.

Moult and ageing

Apus swifts mostly moult on their wintering grounds. According to Ginn & Melville (1983), only a minority of *apus* (20%) moult any primaries in summer quarters (cf plate 134), unlike adult *pallidus*, which usually moults inner p1-4 (primaries numbered descendantly) and then suspends for autumn migration (Chantler & Driessens 2000, Cramp & Simmons 2004). It is apparent that most migratory swift species time their moult cycles to coincide with arrival in winter quarters, and this is achieved by either starting primary moult on the breeding grounds and then suspending this until arrival in the wintering quarters, or by not beginning moult until the wintering grounds are reached (Chantler & Driessens 2000). In the winter quarters, all remiges are replaced in adults, though many birds (both *apus* and *pallidus*) return north with an old retained outermost primary (p10), which is not replaced until the following winter. Post-juvenile moult in *apus* is partial, which means that (unlike adults) first-summer birds show a full set of retained, worn juvenile remiges and some retained larger coverts. Such birds may therefore look slightly browner and more contrasting than adults, which may cause confusion. Moult in swifts, however, is not yet fully known. For instance, it is not clear whether *pallidus* replaces its juvenile flight-feathers during its first summer (like Alpine Swift *A melba*) or during its second winter (as in *apus*). Knowledge of moult is not essential for identification of swifts but it is important to remember that worn flight-feathers can be browner than fresh ones, making, for example, a first-summer nominate *apus* stand out among adult birds in this respect. A worn outer primary can also result in a blunter wing shape than usual.

In a recent study of breeding *pallidus* (Garcia-del-rey et al 2008) there were no differences in

122 Common Swift / Gierzwaluw *Apus apus apus*, Selby, North Yorkshire, England, 12 July 2008 (Ross Ahmed). Worn, non-juvenile bird. Note that small white throat patch does not reach past eye and is sharply set off from dark head. **123** Asian Common Swift / Aziatische Gierzwaluw *Apus apus pekinensis*, Koko Nor (now known as Qinghai lake), Qinghai province, China, 27 May 2008 (Paul French). Note dark head without obvious eye-mask. **124** Common Swift / Gierzwaluw *Apus apus apus*, Selby, North Yorkshire, England, 15 July 2008 (Ross Ahmed). Non-juvenile bird with full crop. **125** Common Swift / Gierzwaluw *Apus apus apus*, Selby, North Yorkshire, England, 15 July 2008 (Ross Ahmed). Non-juvenile bird. Note dark head without obvious eye-mask; pale throat is sharply set off from rest of head and forehead is dark.

plumage or abrasion that could be used to separate adults from first-years, so all birds caught were classed as adults. Studies on known first-year swifts will be important to establish criteria for identification of this age group. Currently, however, there are no variations in appearance that can be attributed to differences in age.

Colour variation and light conditions

Although swifts can basically be described as brown, plate 122-123 & 127 highlight well the colour nomenclature difficulties. Many different shades of brown are visible, probably mainly caused by the feathers' angle relative to the sun. In plate 122 for example, the right hand side of the

mantle and back is paler than the left side, and a similar pattern is visible on the tail. Little literature exists regarding colour nomenclature. The two most noteworthy are Ridgeway (1912) and Smithe (1975, 1981); the former has recently been reprinted. (To complicate matters further, it should be noted that the colours in a printed colour guide may fade and change over time, and that an internet colour guide depends on a monitor's calibration (see below).) While observers cannot be expected to carry and constantly refer to an objective reference when describing birds in the field, authors of literature should attempt to be explicit in their definitions when naming colours. Walker (2006) described an individual of *pallidus* as being

126 Common Swift / Gierzwaluw *Apus apus apus*, Selby, North Yorkshire, England, 15 July 2008 (Ross Ahmed). Same bird as in plate 124. Note essentially dark head, with limited white throat patch (not reaching past eye).

127 Pallid Swift / Vale Gierzwaluw *Apus pallidus*, Marrakech, Morocco, 3 April 2007 (Stef McElwee). Compared with Common Swift *A. apus*, note essentially pale head with contrasting, blackish eye-mask, and scaling of belly and flanks more prominent than on undertail-coverts.

overall rather 'pale sandy brown'. Using terms such as 'pale sandy brown' typifies the often vague use of colour nomenclature. Using 'Wikipedia List of Colours' as an objective guide and taking plate 127 as an example, the colours displayed in the photograph could potentially be matched with all of the following colours: black, brown, buff, copper, dark brown, dark tan, ecru, fallow, flax, pale brown and sepia! Some colours in plate 127 possibly cannot be matched with any of the colours in 'Wikipedia List of Colours'. This highlights the problems facing observers attempting to describe the colour of swifts. The appearance of the colour tone of any individual can also change instantaneously, and depends on such factors as the intensity of sunlight, camera settings, shadows and intraspecific plumage variation. Swifts are often viewed against the light which further complicates an assessment of their true colour, an it should be borne in mind that a swift in the hand will likely show considerably more colour depth than when in flight. Even after taking all of these factors into account, each observer could potentially interpret and then describe colours differently due to the subtleties involved. (In principle, each observer's eye-sight may be different to such extent that per-

haps it may lead to conflicting colour descriptions as well.) The colours in photographs are commonly changed in photographic editing software, and viewers (including rarities committees) should be aware if a photograph is not in its original state. Without the aid of a camera, relatively brief views of all three birds in plate 122-123 & 126 could convey an overall pale brown appearance to an observer. Such difficulties in both assessing and describing the colour of a swift, let alone the variability of the apparent colours with light conditions, make the use of colours in the identification of swifts very difficult and is fraught with dangers of misinterpretations when assessing descriptions by non-observers. To circumvent these difficulties, certain plumage patterns and contrasts may be much more helpful and reliable tools (discussed at the end of this paper).

Plate 124 & 126 show the same individual nominate *apus* photographed less than 1 sec apart, and plate 130-131 show a *pekinensis* (probably the same individual) photographed 8 sec apart. Despite the two individuals being at only slightly different angles to the sunlight and to the camera, the shades of visible brown vary considerably between photographs. While in a terrestrial

128 Pallid Swift / Vale Gierzwaluw *Apus pallidus*, Marrakech, Morocco, 3 April 2007 (Stef McElwee). Pale head with contrasting, blackish eye-mask and dark scaling of belly/flanks more prominent than on undertail-coverts instantly separate this bird from Common Swift *A. apus*. Note also rather pale median coverts. **129** Common Swift / Gierzwaluw *Apus apus apus*, Selby, North Yorkshire, England, 5 August 2008 (Ross Ahmed)

bird there is at least a degree of consistency in its appearance (and apparent hues), as it is in relatively constant light conditions (balance of light and shade) for comparatively long periods of time, this is not the case with swifts. As they are such aerial and fast-flying birds, they interact with the light in a more dynamic, ever-changing way. Photographs capture a bird in an instant in time. They show how the bird appears in that instant, as it 'interacts' with the light conditions prevailing at that precise moment. In that instant, it is very possible that various feather tracts will catch the light, causing all taxa to appear very similar. Over a more extended period of observation, the light will interplay with the plumage in a more varied way. This point illustrates that a bird must be watched carefully over a reasonable period, so that the true 'colour balance' can be better evaluated and that temporary 'artefacts' can be eliminated. Similarly, single photographs can easily give a false impression, and to be totally convincing, a *series* of images is required which all show a consistent appearance. At least however in swifts, the shadows created by for example leaves and buildings, which affect many species of birds, are less of an issue. In the nominate *apus* in plate 124 & 126, much of the scaled effect and brown

tones in this case are in fact probably due to wear and bleaching of the feathers, which are almost one year old. Observers should be aware that in late summer before moulting, the inner primaries in particular may become pale, creating a contrast in at least the primaries, which is reminiscent of *pallidus*. The contrasts between the wings and body visible in this bird might be a pattern expected to be shown by a first-summer, with the darker body feathers being second generation feathers, while the pale and worn remiges being retained juvenile feathers. The full throat pouch visible in this individual can be attributed to it being full with food for its young. As most *apus* start breeding only in their third or fourth years (Cramp & Simmons 2004), a first-summer would not be bringing in food for young, suggesting this bird is actually an adult.

In each of the birds in plate 125, 128 & 132, the light has resulted in one wing appearing paler than the other. In each individual, each wing is only at a slightly different angle to the sunlight but, despite this, obvious differences in shades of brown between each wing are visible. In plate 125, contrasts between the inner and outer webs of p1-6 and greater primary coverts are obvious, while the secondaries and wing coverts appear

slightly darker than the primaries. P8-10 appear darker than the other primaries but it is not clear from the photograph whether this is due to light or perhaps a result of a difference in the amount of wear. Despite the plumage of this bird having been exposed to almost a year of sunlight, it still appears fresh and dark, as far as can be told from this single photograph. This is explained in part by the following: 'Pigmented feathers generally abrade less quickly than white ones and this can clearly be seen in pied feathers, eg, the white 'mirrors' on the outer primaries of some gulls are often severely abraded by late summer whereas the surrounding black area is only slightly abraded' (Averill 1923). In plate 133, the worn appearance of p1-2, contrasting with the fresher (still glossy) p3-10, appears not to be caused by light conditions but possibly by suspended moult. The paleness of the inner primaries implies that they are possibly considerably older than the rest, having been exposed to the bleaching effects of sunlight for a longer period. Feathers lose their gloss through wear and this is certainly apparent in the right-wing primaries supporting the theory that p1-2 are a considerably different age compared with p3-10. Gaps of just two to three weeks between moulting feathers can cause a difference in their apparent freshness (Ginn & Melville 1983). In plate 134, a symmetrical notch is visible at the point at which the secondaries and primaries meet. This is presumably due to p1 having been dropped in the commencement of moult, which happens in a minority of Common Swifts in their summer quarters (20% according to Ginn & Melville 1983). Two comparative photographs of *pallidus* and *pekinensis* are shown in plate 135-136. Due to the dates of these photographs, the plumage of these two individuals is likely to be less abraded and bleached than the nominate *apus* in plate 133. In addition to the above points, plate 133 highlights that the relatively long wings and small bodies of swifts often result in some of the body being in the shadow during sunny conditions. A similar effect can also be seen in plate 138; birds with proportionately larger bodies and smaller wings are less affected. This adds further difficulties to the colour nomenclature process.

Pallidus is the palest of the three taxa discussed here but plate 138 shows how the effect of shadowing can considerably darken its appearance. Conversely, sunlight shining onto the underwings of the nominate *apus* in plate 137 and *pekinensis* in plate 139 has served to lighten the wings. Note, however, that despite of the underwings of the *pallidus* in plate 138 appearing very dark, the colora-

tion of the body appears much more like the paler shades expected of *pallidus*. Similarly, the sun shining onto the underwings of the nominate *apus* in plate 137 gives them a distinct glossy feel and also causes a difference in paleness in the primaries in the right and left wings, yet the body feathers are not affected in the same way. In *apus*, the darkest underwing coverts usually appear concolourous with the body (but see plate 1 in Fray (2008) for a bird with seemingly darker underwing coverts), whereas in *pallidus* the underwing coverts can appear darker than the body. This can be seen in the nominate *apus* in plate 137 but not in the *pallidus* in plate 138. Another factor which can strongly affect the coloration of swifts is the colour of the ground. For example, in the Middle East where the ground colour is often very pale, sunlight reflecting off this surface causes some feather tracts in swifts to appear very pale, even when the birds are at great heights above the ground; experience is needed to understand which feather tracts are affected by paler ground colour, and how they are affected. Noting light conditions at the time of viewing is important when describing swifts, but observers should always note the ground colour above which they were viewed, particularly when describing vagrants.

Two individuals are shown in plate 129 and 140 in which both sets of secondaries appear to be much abraded. Plate 129 was, however, taken in drizzly conditions and it is likely that the secondaries are simply just wet. Secondaries are always numbered ascendently, with s1 being closest to the primaries. They are numbered in this way as generally s1 is the first secondary to be moulted, and s10 last. Therefore, the abraded looking secondaries in the individual in plate 129 are possibly older than the fresher looking secondaries closest to the body, indicating they may be less able to cope with being wet due to their slightly older age than the other secondaries. It is interesting that the primaries do not appear as abraded as the secondaries – secondary moult does not normally start until moult in the primaries has reached p5 or p6. The apparent symmetrical wear on both sets of inner secondaries in plate 140 indicates that the feather wear is probably due to expected abrasion through age, as opposed to, for example, an isolated incidence of damage.

Notes on identification

Because of the large colour variation in swifts, observers should attempt to note how the shades of colour visible on a swift change according to the angle of sunlight. Where possible, the colour of

130-131 Asian Common Swift / Aziatische Gierzwaluw *Apus apus pekinensis*, Koko Nor (now known as Qinghai lake), Qinghai province, China, 27 May 2008 (Paul French). Note dark head without obvious eye-mask, and scaling of undertail-coverts more prominent than on belly/flanks. **132** Asian Common Swift / Aziatische Gierzwaluw *Apus apus pekinensis*, Koko Nor (now known as Qinghai lake), Qinghai province, China, 27 May 2008 (Paul French). In this photograph, probably not safely told from Pallid Swift *A pallidus* except perhaps for slimmer, more elongated tail and rump. Brief views of *pekinensis* may strongly suggest *pallidus*! **133** Common Swift / Gierzwaluw *Apus apus apus*, Selby, North Yorkshire, England, 15 July 2008 (Ross Ahmed). Non-juvenile bird. Note dark head, with limited pale throat patch not reaching past eye.

different feathers tracts in any individual swift should also be described in relative terms; for example, 'the greater primary coverts were usually paler than the outer primaries'. The use of technology such as photographic editing software may be of use in comparing coloration in swifts. Such software is capable of numbering colours in, for example, the form of RGB values and thus removing the problem of ambiguity of colour names. Although there are a number of limitations, this may allow comparisons of RGB values within and between photographs, and could therefore provide a useful tool to aid identification; research is currently being undertaken in this area (Antero Lindholm in litt). It is also clear that the coloration

of the same individuals of birds can appear different on different computer screens. This is dependent on monitor profiles and the way in which monitors are calibrated. This could however be resolved by accurate calibration of monitors. Comparisons between printed photos (which use the CMYK colour model) and images on a computer (which generally use the RGB colour model) are not recommended, as any individual swift will appear different in both. Swift identification would also benefit from some form of standardisation in the printing methods in books and other publications.

Subtle differences in plumage colour can be difficult to interpret, and therefore we would like

134 Common Swift / Gierzwaluw *Apus apus apus*, Backworth, Northumberland, England, 4 August 2008 (*Ross Ahmed*). Note dark head without obvious eye-mask and only small throat patch sharply set off from rest of head. This bird is an example of an adult that has started its primary moult near the breeding grounds. **135** Pallid Swift / Vale Gierzwaluw *Apus pallidus*, South Gare, Cleveland, England, 2 November 2005 (*Ian Boustead*). Head looking paler brown than body, with blackish eye-mask. In upperwing of some *pallidus*, all greater primary coverts appear distinctly paler than outer primaries, as is the case here. This is not usually shown by *apus* but see the *pekinensis* in plate 132. **136** Asian Common Swift / Aziatische Gierzwaluw *Apus apus pekinensis*, Koko Nor (now known as Qinghai lake), Qinghai province, China, 27 May 2008 (*Paul French*). Head looking essentially dark, like body. **137** Common Swift / Gierzwaluw *Apus apus apus*, Selby, North Yorkshire, England, 15 July 2008 (*Ross Ahmed*). Non-juvenile bird. In addition to blackish plumage, note dark head and scaling of undertail-coverts more prominent than on belly/flanks.

to put more emphasis on a few other characters that may be less dependent on light conditions (cf Chantler 1990, Chantler & Driessens 2000, van Duivendijk 2008). These may be helpful when dealing with the large colour variation in swifts (as described above). They are: **1** general shape; **2** head pattern; **3** pattern of scaling on underparts; and **4** features in under- and upperwing.

General shape

This should only be judged when the two species are seen together. When comparing *apus* and *pallidus* in the field, the latter's bulkier shape may be

apparent, with thicker body, broader vent/rump area (tail base), larger head and slightly broader wings. The tail fork is often quoted as slightly shallower in *pallidus* but note that some juvenile *apus* also have a rather shallow fork. More precisely, the outermost tail feather (t5) is often clearly longer than t4 in *apus*, while these two feathers are of approximately equal length in *pallidus* (and some juvenile *apus*) (van Duivendijk 2008). This may be judged on good close-up photographs, but even then it also depends on the precise extent to which the tail is spread and so requires practice.

138 Pallid Swift / Vale Gierzwaluw *Apus pallidus*, Marrakech, Morocco, 29 March 2006 (James Lidster). Note pale head with blackish eye-mask. **139** Asian Common Swift / Aziatische Gierzwaluw *Apus apus pekinensis*, near Boon Tsagaan Nuur (Buuntsagaan lake), Mongolia, 10 June 2008 (James Lidster). Despite large white throat patch, note that head is still darker than in average Pallid Swift *A. pallidus*, and that scaling of undertail-coverts is more prominent than on belly/flanks. Median coverts clearly darker than greater coverts.

Head pattern

Simply put, the head of *pallidus* looks essentially pale, with the impression of a prominent blackish eye-mask, while it is rather dark overall in *apus*. The head can look distinctly paler than the hind-neck and body in *pallidus*, which is not normally the case in *apus*. It may be a good idea to look at the head pattern in more detail though, and it is then important to know that there is some variation according to age. Non-juvenile *apus* are characterised by a rather dark forehead and small white throat patch (often not reaching past the eye), though both can be paler and more extensive in *pekinensis*. In *pallidus* of the same age, the forehead is pale and the throat patch extensive, sometimes reaching almost to the upper breast (cf plate 140). In juvenile birds (late summer/autumn) these characters no longer hold true, as juvenile *apus* also shows a pale forehead and large throat patch but the latter is sharply set off from the dark head in that species, while it still contributes to the pale general appearance of the head in *pallidus*. The strong, blackish eye-mask is a good feature of *pallidus* but beware of pale juvenile *apus* (in late summer or autumn) which may suggest this feature from some angles. See also Garner (2006) and Fray (2008).

Scaling on underparts

Both *pallidus* and *apus* show some degree of scaling on underparts, at all ages. However, in *pallidus*, the scaling is most prominent on the belly and flanks, and less so on the undertail-coverts, while the opposite is usually true in *apus* (includ-

ing *pekinensis*). This difference is often readily visible in photographs and it is surprising that it has not been described like this in literature before. However, it is far more difficult to judge in the field, as it needs to be seen up close and for more than a split second, which can be very tough in such fast flying birds!

The stronger scaling effect on belly and flanks of *pallidus* is caused by not just pale tips to the feathers, but also pale bases (unlike *apus*). The pattern therefore often looks more variegated than in the latter species.

Under- and upperwing

The median underwing-coverts can be quite pale in *pallidus* (as pale as the greater coverts), contributing to the effect of a pale underwing with dark leading edge (cf plate 128), while they are darker in *apus*, contributing to dark, oval-shaped patches on the arm (cf plate 137 and 139). This can be difficult to judge, though. In some *pallidus*, the greater primary-coverts in the upperwing are paler than the outer primaries (cf plate 135) and together with the pale greater (secondary) coverts may form a wide pale wing-bar on the upperside of the wing. This effect is not normally seen in *apus* (but see plate 132).

Samenvatting

GIERZWALUW, AZIATISCHE GIERZWALUW EN VALE GIERZWALUW: BENAMING VAN KLEUREN, RUI EN DETERMINATIE Dit artikel gaat dieper in op de vaak erg moeilijke determinatie van Vale Gierzwaluw *Apus pallidus* en Gierzwaluw *A. apus* (met inbegrip van Aziatische Gierzwaluw *A. a. pekinensis*).

140 Pallid Swift / Vale Gierzwaluw *Apus pallidus*, Dumistan region, Bahrain, 14 May 2008 (Adrian Drummond-Hill). Note rather pale head with blackish eye-mask and large pale throat patch reaching down to upper breast.

Kleurbeschrijvingen vormen een belangrijke basis om tot een bepaalde determinatie te komen maar zijn op zich erg lastig te interpreteren. De bruine tint van gierzwaluwen varieert afhankelijk van bijvoorbeeld de belichting, weersomstandigheden, hoek ten opzichte van de waarnemer, leeftijd van de vogel, slijtage van het verenkleed en ondersoort. Het kan erg lastig zijn om kleur correct te beoordelen op foto's, die steeds maar een momentopname zijn en vaak ook nog digitaal zijn bewerkt. Bij beschrijvingen speelt bovendien individuele interpretatie mee: niet iedereen verstaat hetzelfde onder termen als 'zandkleurig' of 'warmbruin'. Dergelijke kleurschakeringen zijn nergens exact gedefinieerd. Een mogelijk hulpmiddel kan de kleurenlijst van Wikipedia zijn (http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_colours).

Hoezeer kleurentinten bij gierzwaluwen kunnen variëren en hoe misleidend ze kunnen zijn wordt geïllustreerd aan de hand van een reeks foto's. Het artikel gaat ook kort in op rui en leeftijdsbepaling bij gierzwaluwen en legt verder de nadruk op enkele determinatiekenmerken die relatief stabiel zijn, dat wil zeggen minder afhankelijk van lichtomstandigheden, leeftijd en ondersoort. Het gaat daarbij met name om: lichaamsbouw (alleen bruikbaar als beide gierzwaluwsoorten samen worden gezien); koppatroon; patroon van schubjes op onderdelen (inclusief onderstaartdekveren); en enkele contrasten op boven- en ondervleugel. Deze kenmerken worden aan de hand van de foto's geïllustreerd.

Acknowledgements

Alan Dean, Gerald Driessens, Nils van Duivendijk, Antero Lindholm and Ulrich Tigges provided useful comments regarding the text. Dave Appleton,

Ian Boustead, Adrian Drummond-Hill, Paul French, James Lidster, Stef McElwee and Abdulrahman Al-Sirhan each provided excellent photographs.

References

- Averill, C K 1923. Black wing tips. *Condor* 25: 57-59.
Chantler, P 1990. Identification of Pallid Swift. *Birding World* 3: 168-170.
Chantler, P & Driessens, G 2000. Swifts: a guide to the swifts and treeswifts of the world. Second edition. Mountfield.
Cramp, S & Simmons, K E L (editors) 2004. Birds of the Western Palearctic interactive. Sheffield.
van Duivendijk, N 2008. Vale Gierzwaluw op Vlieland in oktober 2006. *Dutch Birding* 30: 74-77.
Fray, R 2008. Identification of a juvenile Common Swift in Shetland, and the elimination of Pallid Swift. *Birding World* 21: 347-351.
Garcia-del-rey, E, Gosler, A G, Gonzalez, J & Wink, M 2008. Sexual size dimorphism and moult in the Plain Swift *Apus unicolor*. *Ringling & Migr* 24: 81-87.
Garner, M 2006. Swift revelations. Website: www.birdguides.com.
Ginn, H B & Melville, D S 1983. Moult in birds. BTO guide 19. Tring.
McGowan, R Y 2002. Racial Identification of Pallid Swift. *Br Birds* 95: 454-455.
Ridgeway, R 1912. Color standards and color nomenclature. Washington, DC.
Smithe, F B 1975, 1981. Naturalist's color guide. New York.
Walker, D 2006. A Pallid Swift in the hand in Kent. *Birding World* 19: 473-474.

Ross Ahmed, E3 Ecology, Pasture House, Wark, Hexham, Northumberland NE48 3DG, UK
(rossahmed@gmail.com)

Peter Adriaens, Volmolenstraat 9, 9000 Gent, Belgium
(peter.adriaens@dutchbirding.nl)

Twee broedgevallen van Kleinst Waterhoen in Zuid-Holland in zomer 2009

Frank van der Meer, Robert van der Meer & Enno B Ebels

In de zomer van 2009 vonden twee geslaagde broedgevallen van Kleinst Waterhoen *Porzana pusilla* plaats in recent aangelegde natuurontwikkelingsgebieden in Zuid-Holland. Op beide locaties lieten de vogels zich uitzonderlijk goed bekijken, iets wat bij deze soort zelden het geval is vanwege de verborgen levenswijze. In juni en juli kon het reilen en zeilen van een broedpaar in De Groene Jonker bij Zevenhoven uitgebreid worden gevolgd; in juli en augustus volgde een broedgeval in de Klaas Hennepoelpolder en Veerpolder bij Oegstgeest/Warmond. In dit artikel worden beide broedgevallen gedocumenteerd en wordt ingegaan op de status van de soort als broedvogel in Nederland.

De Groene Jonker, Zevenhoven

In de avond van 27 mei 2009 hoorde Felix Verschoor rond 22:30 een Kleinst Waterhoen roepen aan de zuidoostkant van het nieuwe waterrijke natuurontwikkelingsgebied De Groene Jonker. De dagen erna werd het gebied door veel vogelaars bezocht maar vervolgwaarnemingen bleven uit. In de middag van 8 juni fotografeerde Kees Janmaat twee exemplaren in de zuidwesthoek van het gebied. Later op de dag plaatste hij een aantal foto's op www.waarneming.nl. Na overleg met de terreinbeheerder van Natuurmonumenten werd de precieze locatie bekend gemaakt. In de hoop op een zichtwaarneming kwamen die avond veel vogelaars naar het gebied. De vogels werden die avond echter alleen

141 Biotoop van Kleinst Waterhoen *Porzana pusilla*, Groene Jonker, Zevenhoven, Zuid-Holland, 13 juni 2010 (Phil Koken)

142 Kleinst Waterhoen / Baillon's Crake *Porzana pusilla*, mannetje, Groene Jonker, Zevenhoven, Zuid-Holland, 13 juni 2009 (Martin van der Schalk)

gehoord. De volgende dag hadden geïnteresseerden meer geluk; al vanaf de ochtendschemering lieten beide vogels zich goed zien. Gedurende de hele dag was het een komen en gaan van vele 10-tallen vogelaars. Na 9 juni werden ze in deze hoek niet meer gehoord of gezien. Diezelfde avond (9 juni) ontdekte Kees de Vries rond 21:00 een derde exemplaar in het gebied. Deze riep veelvuldig vanuit een smalle pitrusrand vlak langs het pad, tegenover de dierenbegraafplaats aan de Hogedijk. Ook deze vogel liet zich die avond en in de hierop volgende dagen zeer fraai en vaak van korte afstand bekijken, fotograferen en op video vastleggen (cf Plomp et al 2010). In de eerste dagen verplaatste hij zich soms over een afstand van 10-tallen meters maar later werd hij vaak op één plek gezien. Hij werd vanaf 12 juni vergezeld door een tweede vogel die 's ochtends vroeg was ontdekt door Phil Koken. Op 13 juni en de dagen erna werd van deze vogels meerdere keren paring en voedseloverdracht waargenomen. Ze waren vaak open en bloot foeragerend op een klein slikrandje te zien. Het paar trok 100en belangstellenden uit binnen- en buitenland. De soortdeterminatie was vanwege de goede waarnemingsomstandigheden eenvoudig; het zeer kleine formaat

en de blauwgrijze onderdelen, bruine bovendelen met zwarte en witte tekening, gebandeerde flanken en onderstaart, korte groengrijze snavel, groengrijze poten met zeer lange tenen en rode iris pasten alleen op Kleinst Waterhoen. Klein Waterhoen *P parva* verschilt onder meer door het vrijwel ontbreken van witte druppeltekening op de bovendelen, de afwezigheid van duidelijke bandering op de flank en de aanwezigheid van rood aan de snavelbasis (zie Becker 1995, Taylor & van Perlo 1998, Svensson et al 2002). Daarnaast was de determinatie natuurlijk mogelijk op basis van de kenmerkende droge ratelroep van het mannetje. Het ontbreken van een bruine oorvlek bij het mannetje duidde op de westelijke ondersoort *P p intermedia* en sluit de nominaat *P p pusilla* uit Azië uit (cf Becker 1995). Beide vogels konden individueel worden herkend: het mannetje aan de donkergrijze onderzijde en het vrouwtje aan de lichtere grijze kleur van de onderdelen en de bruine oorvlek (de oorvlek betreft geen geslachtskenmerk maar individuele variatie; cf Becker (1995): 'This brown colouration may be age-related or possibly just a colour variation; it is, however, certainly not sex-related'). Het geslacht van beide vogels werd bevestigd door de rolverdeling bij de

Twee broedgevallen van Kleinst Waterhoen in Zuid-Holland in zomer 2009

143 Kleinst Waterhoen / Baillon's Crake *Porzana pusilla*, mannetje, Groene Jonker, Zevenhoven, Zuid-Holland, 13 juni 2009 (*Martin van der Schalk*)

144 Kleinst Waterhoen / Baillon's Crake *Porzana pusilla*, mannetje, Groene Jonker, Zevenhoven, Zuid-Holland, 20 juni 2009 (*Jaap Denee*)

145 Kleinst Waterhoen / Baillon's Crake *Porzana pusilla*, mannetje en vrouwtje, Groene Jonker, Zevenhoven, Zuid-Holland, 20 juni 2009 (*Jaap Denee*)

146 Kleinst Waterhoen / Baillon's Crake *Porzana pusilla*, mannetje, Groene Jonker, Zevenhoven, Zuid-Holland, 25 juni 2009 (*Roland Jansen*)

Twee broedgevallen van Kleinst Waterhoen in Zuid-Holland in zomer 2009

147 Kleinst Waterhoen / Baillon's Crake *Porzana pusilla*, mannetje en vrouwtje, Groene Jonker, Zevenhoven, Zuid-Holland, 15 juni 2009 (*Edwin Winkel*)

148 Kleinst Waterhoen / Baillon's Crake *Porzana pusilla*, mannetje, Groene Jonker, Zevenhoven, Zuid-Holland, 13 juni 2009 (*Fred Visscher*)

149 Kleinst Waterhoen / Baillon's Crake *Porzana pusilla*, vrouwtje, met waarschijnlijke Bastaardkikker / probable Edible Frog *Rana klepton esculenta*, Groene Jonker, Zevenhoven, Zuid-Holland, 16 juli 2009 (*Phil Koken*)

150 Kleinst Waterhoen / Baillon's Crake *Porzana pusilla*, kuikens en adult, Groene Jonker, Zevenhoven, Zuid-Holland, 18 juli 2009 (*Martin van der Schalk*)

151 Kleinst Waterhoen / Baillon's Crake *Porzana pusilla*, roepend mannetje, Groene Jonker, Zevenhoven, Zuid-Holland, 10 juni 2009 (Roland Jansen)

152 Kleinst Waterhoen / Baillon's Crake *Porzana pusilla*, kuiken, Groene Jonker, Zevenhoven, Zuid-Holland, 19 juli 2009 (Jan den Hertog)

paring en het feit dat de ene vogel veelvuldig riep en de andere niet.

Door de grote toeloop van vogelaars ontstonden vanzelf voetpaden. Dit was aanleiding voor Natuurmonumenten om op 12 juni voor een afzetting te zorgen: er werd een touw naast het pad gespannen zodat men voldoende afstand hield en de vogels niet werden verstoord. Terreinbeheerders hielden verscherpt toezicht; de vogelaars bleken zich, op een enkele uitzondering na, voorbeeldig te gedragen en de afzetting te respecteren. Naarmate de tijd verstreek werd het moeilijker om de vogels te zien en vaak verscheen er nog maar één exemplaar. Dit maakte het aannemelijk dat het paar tot broeden was overgegaan.

In de nacht van 30 juni op 1 juli werd de vegetatie waar vermoedelijk de Kleinste Waterhoenders broedden zodanig betreden dat bijna alles plat lag. De oorzaak bleef onbekend. In de dagen daarna werden beide vogels af en toe kortstondig gezien. Ondanks de aantasting van de vegetatie werden op 14 juli vijf kuikens waargenomen. Ze waren geheel zwart met een sterk contrasterende korte ivoorwitte snavel en zwarte poten; deze beschrijving komt goed overeen met de beschrijving in bijvoorbeeld Taylor & van Perlo (1998). Later

op de dag werden nog maar vier kuikens gezien. Ze waren vergeleken met de oudervogels (die zich nog steeds open en bloot op het slik begaven) meestal moeilijk waar te nemen maar soms waren ze wat langduriger te zien, bijvoorbeeld als ze achter een ouder aan zwommen. Ook hielp het als waarnemers lang genoeg waren om over de eerste begroeiing heen te kijken. De kuikens verplaatsten zich in korte tijd soms over 10-tallen meters. Op 18 juli werden voor het laatst vier kuikens gezien. Een dag later werden er nog twee gezien maar geen adulte vogels. Na 19 juli werd het gebied minder frequent bezocht. Op 21 en 24 juli werd nog een exemplaar gehoord, terwijl er ten slotte op 25 juli en 1 augustus nog zichtwaarnemingen waren.

De komst van niet alleen Kleinste Waterhoenders maar ook andere schaarse of zeldzame soorten zoals broedende Porseleinhoenders *P. porzana* (minimaal acht exemplaren aanwezig; Phil Koken in litt), meerdere Stelkluten *Himantopus himantopus* (waaronder een broedpoging, uitkomst onbekend; Phil Koken in litt), een Witwangstern *Chlidonias hybrida* en in augustus een Klein Waterhoen (zie www.waarneming.nl; cf Dutch Birding 31: 325, 2009) volgde verrassend snel op de herin-

richting van dit gebied. In 2007 werd het gebied van een agrarisch weidelandschap ontwikkeld tot een nieuw waterrijk natuurgebied met gecontroleerde waterstanden geschikt voor moerasflora en -fauna. Begin 2008 werd het werk afgerond waarna op 6 maart 2008 De Groene Jonker officieel werd geopend.

Klaas Hennepoelpolder en Veerpolder, Oegstgeest/Warmond

Op 9 juli werden in de Klaas Hennepoelpolder en Veerpolder, op de grens van Oegstgeest en Warmond, twee adulte Kleinste Waterhoenders waargenomen. Op 24 juli zag J Joven-van Sluijs één adulte vogel en vier kuikens. Het nieuws werd met een aantal foto's bekend gemaakt via www.waarneming.nl. Een dag later werden nog drie kuikens en beide adulte gezien. De determinatie van de adulte en de kuikens was gebaseerd op dezelfde kenmerken als van die in De Groene Jonker. Ook deze vogels trokken aardig wat bekijken al was de afstand steeds een stuk groter; ze werden tot 21 augustus dagelijks waargenomen. Daarna waren er nog incidentele meldingen tot 5 september. Op 27 juli zag Remco Hofland hoe beide oudervogels samen met drie kuikens van dichtbij in de gaten werden gehouden door een Blauwe Reiger *Ardea cinerea* (tot op 2 m van de kuikens), waarbij één van de oudervogels opzichtig probeerde de aandacht af te leiden. Op 29 juli zag Luuk Punt dat de oudervogels (nog steeds in gezelschap van de drie kuikens) samen zowel tegenover een Waterhoen *Gallinula chloropus* als tegenover een Waterral *Rallus aquaticus* agressief gedrag vertoonden.

153 Kleinst Waterhoen / Baillon's Crake *Porzana pusilla*, kuikens, Oegstgeest, Zuid-Holland, 26 juli 2009 (Luuk Punt)

Het broedgeval vond plaats in een helofytenfilter dat onder beheer valt van het Hoogheemraadschap Rijnland. Dit in 2007 door Zuid-Hollands Landschap verworven en ingericht gebiedje grenst aan de noordzijde aan een natuurontwikkelingsgebied in de Klaas Hennepoelpolder en Veerpolder en valt net in de gemeente Warmond. Het bestaat uit rietkragen, enkele stukjes plasdras, een ringsloot en een paar sloten die het gebiedje doorsnijden. Het aangrenzende natuurontwikkelingsgebied bevat naast de natte habitats ook kruidenrijk grasland en bosschages.

Status van Kleinst Waterhoen in Nederland en eerdere broedgevallen

Kleinst Waterhoen *Pp intermedia* is een broedvogel van West-Europa en Noord-Afrika oostelijk tot Roemenië en overwintert in tropisch Afrika. Andere ondersoorten broeden van Rusland oostelijk tot Japan, Nieuw-Guinea, Australië, Nieuw-Zeeland en zuidelijk Afrika. In Nederland is de soort zeldzaam en een onregelmatige of incidentele broedvogel. De soort wordt vanaf 1 januari 2008 niet meer beoordeeld door de CDNA (opmerkelijk genoeg werd in het laatste jaar van beoordeling (2007) geen enkel geval aanvaard). Voor de periode 1800-2007 zijn ten minste 79 gedocumenteerde gevallen bekend (van ten minste 131 exemplaren); voor de periode 1980-2007 betreft het 34 gevallen van 43 exemplaren (van den Berg & Bosman 1999, 2001).

Gevalen van voor 1980 werden niet herzien door de CDNA (in tegenstelling tot de meeste beoordeeltaxa op de Nederlandse lijst). Van den Berg & Bosman (1999, 2001) vermelden daarom

154 Kleinst Waterhoen / Baillon's Crake *Porzana pusilla*, adult met kuiken, Oegstgeest, Zuid-Holland, 29 juli 2009 (Luuk Punt)

voor de periode 1800-1975 alleen gevallen van vogels die zijn gevangen, verzameld of gefotografeerd of waarvan het geluid is opgenomen. Pas vanaf 1 januari 1976 werd het een beoordeelsoort; tot die tijd werden gevallen 'geregistreerd' in jaarverslagen van de Commissie Nederlandse Avifauna (CNA) maar de soort werd kennelijk te algemeen geacht om te worden beoordeeld (cf *Limosa* 51: 145-146, 1978; 52: 218, 1979). Ook na 1976 oversteeg het aantal dat tijdens broedvogelinventarisaties werd gehoord en geregistreerd ruimschoots het aantal dat werd gedocumenteerd en aanvaard (SOVON 1987). Gevallen van voor 1949 van verzamelde exemplaren of eieren staan vermeld in Eykman et al (1949). In 1980 besloot de CDNA meldingen van roepende en ongezien gebleven exemplaren zonder geluidsopname niet meer te aanvaarden (cf *Dutch Birding* 8: 29-30, 1986); dit gold met terugwerkende kracht ook voor eerdere meldingen (cf van den Berg & Bosman 1999, 2001).

Tot en met 2008 zijn er ten minste 20 bewezen broedgevallen: in 1863, 1874, 1898, 1909, 1937, 1946, 1957, 1958, 1964 (twee), 1965 (drie), 1971 (vier), 1972 en 2005 (twee of drie paar; zie onder). Verder werden vanaf 1851 regelmatig eieren verzameld bij Valkenswaard, Noord-Brabant (tot 33 eieren van 12 nesten in 1851-80; van Erve et al 1967); van deze vondsten ontbreekt echter informatie over de datum (maand) en omstandigheden en daarom zijn ze niet opgenomen in van den Berg & Bosman (1999, 2001). Veel van deze eieren zijn in Britse collecties verzeild geraakt (voor details, zie Snouckaert van Schauburg 1908, van Erve et al 1967; *Ardea* 33: 31-32, 1944). Jansen & Oreel (in prep) documenteren echter 18 aanvullende, meest negentiende-eeuwse broedgevallen, gebaseerd op oude literatuur en eiercollecties (Justin Jansen in litt). Daarnaast zijn er verschillende waarschijnlijke broedgevallen waarbij geen nest of nestjongen werden gedocumenteerd (bijvoorbeeld in 1875, 1955, 1962 en 1974-76). Informatie over zekere en mogelijke broedgevallen in opeenvolgende jaren was het resultaat van gericht onderzoek, bijvoorbeeld bij Zwartemeer, Overijssel, in 1955-62 (waar broeden werd bevestigd in 1957-58), Bijlmermeer, Amsterdam, Noord-Holland, in 1964-71 (waar broeden werd bevestigd in 1964-65 en 1971) en Makkum, Friesland, in 1973-76 (waar broeden werd bevestigd in 1944 en 1946; van der Ploeg et al 1976). Bij Makkum betrof het in deze periode echter alleen zangposten en een vangst; er is geen nest gevonden (Jan Hendriksma in litt, Justin Jansen in litt).

De enige broedgevallen in de beoordeelperiode (1980-2007) vonden plaats in het zuid-oosten van Noord-Holland in 2005: in Polder Achteraf bij Loosdrecht (op de grens met Tienhoven, Utrecht) en in de Nieuwe Keverdijkse Polder bij het Naardermeer (cf Constantine & The Sound Approach 2006; Arnoud van den Berg in litt, Phil Koken in litt). De broedresultaten zijn pas recent voorgelegd aan de CDNA en formeel nog niet aanvaard zodat de jongen hieronder niet zijn meegeteld; de adulte zijn al wel aanvaard (cf van der Vliet et al 2006). In Constantine & The Sound Approach (2006) zijn geluidsopnamen van Magnus Robb in Polder Achteraf op 18 augustus 2005 te horen van een adulte vogel die vier kuisens door de vegetatie begeleidt. Hier werd die dag door Phil Koken ten minste één adulte vogel gefotografeerd evenals het lege nest (cf Constantine & The Sound Approach 2006). Na de eerste waarneming op 30 mei was dit de laatste dag dat de soort in 2005 op deze plek werd gemeld (cf van der Vliet et al 2006). In de Nieuwe Keverdijkse Polder nam Arnoud van den Berg (in litt) op 12 augustus 2005 samen met Ruud van Beusekom en Magnus Robb (die hier op meer avonden waren geweest) geluiden op van vermoedelijk twee zachtjes roepende families, in de schemer luider roepend, met bedelgeluidjes van c 12 dagen oude jongen en harde ritmische *kuk*-roepjes en driemaal een ratelroep van adulte; de eerste waarneming op deze plek dateerde van 3 juni (cf van der Vliet et al 2006).

Conclusies

De twee broedgevallen van 2009 waren in meerdere opzichten bijzonder. Het was niet eerder voorgekomen dat zowel de oudervogels als hun jongen zich – vaak gedurende de hele dag – zo fraai lieten bekijken en fotograferen; de meeste vogelaars kenden de soort alleen van het bekende rateltje in de duisternis of, als ze iets meer geluk of doorzettingsvermogen hadden, van een vluchtige zichtwaarneming tussen de rietstengels. Van deze soort waren tot 2009 in Nederland vrijwel geen goede foto's gemaakt. Het is ook opmerkelijk dat beide broedgevallen plaatsvonden in recent aangelegde natuurontwikkelingsgebieden die blijkbaar de juiste combinatie van waterpeil, begroeiing en beschutting boden. Dit komt overeen met eerdere ervaringen bij vastgestelde of vermoede broedgevallen. Het geeft aan dat Kleinste Waterhoenders opportunistische broedvogels zijn die snel in kunnen spelen op nieuwe of veranderende omstandigheden. De geslaagde broedgevallen vormen een steun in de rug voor het be-

leid van verschillende overheden en maatschappelijke organisaties om 'nieuwe natuur' te ontwikkelen, niet alleen op grote en landelijke schaal (nationale Ecologische Hoofdstructuur (EHS)) maar ook op lokaal en kleinschalig niveau en binnen verstedelijkte gebieden.

Dankzegging

Wij danken Arnoud van den Berg, Justin Jansen, Phil Koken en Luuk Punt voor hun medewerking aan dit artikel.

Summary

TWO BREEDING RECORDS OF BAILLON'S CRAKE IN ZUID-HOLLAND IN 2009 In summer 2009, two breeding records of Baillon's Crake *Porzana pusilla* were documented in the province of Zuid-Holland, the Netherlands. From late May to late July, a pair with five young was seen near Zevenhoven and, in July-August, a pair with four young near Warmond. At both sites, but especially near Zevenhoven, the birds offered excellent views during the daytime and could be observed and photographed down to a few metres, providing unprecedented opportunities for birders (most previous records in the Netherlands concerned birds calling at night and – at best – offering fleeting glimpses during daytime). At Zevenhoven, apart from the breeding pair, two additional adult birds were seen and heard in early June. The first sightings of the fledglings were on 14 July at Zevenhoven and on 24 July at Warmond (but the latter site was probably not visited during the days before 24 July and the young may have fledged somewhat earlier). At both sites, the number of young that could be seen decreased within a few days, from five to four and then to two at Zevenhoven and from four to three at Warmond. Both sites concern recently created 'new nature' sites where former pastureland has been converted into (inland) wetland areas.

A summary is given of the status of Baillon's Crake as a rare visitor and irregular breeding species in the Netherlands. The species was considered by the Dutch rarities committee (CDNA) during 1976-2007. Records from before 1980 have not been reconsidered, also because there have been conflicting views about its rarity status. All sufficiently documented records, including breed-

ing records, have been published in van den Berg & Bosman (1999, 2001). For 1800-2007, 79 records are listed involving at least 131 individuals (including 34 records involving 43 individuals for 1980-2007). These records include at least 20 breeding records up to 2008: in 1863, 1874, 1898, 1909, 1937, 1946, 1957, 1958, 1964 (two), 1965 (three), 1971 (four), 1972 en 2005 (at least two). A further 18 mostly 19th century breeding records have recently been traced from the literature and museum collections and will be published before long. The only breeding records during 1980-2007 have been in 2005 in south-eastern Noord-Holland (two or three successful pairs) but details on the fledglings have only recently been submitted to the CDNA.

Verwijzingen

- Becker, P 1995. Identification of Water Rail and *Porzana* crakes in Europe. Dutch Birding 17: 181-211.
- van den Berg, A B & Bosman, C A W 1999, 2001. Zeldzame vogels van Nederland – Rare birds of the Netherlands. Avifauna van Nederland 1. Eerste, tweede druk. Haarlem.
- Constantine, M & The Sound Approach 2006. The sound approach to birding: a guide to understanding bird sound. Poole.
- van Erve, F J H, Moller Pillot, H K M, Wittgen, A B L M, Braaksma, S, Knippenberg, W H T & Langenhoff, V F M (redactie) 1967. Avifauna van Noord-Brabant. Assen.
- Eykman, C, Hens, P A, van Heurn, F C, ten Kate, C G B, van Marle, J G, van der Meer, G, Tekke, M J & de Vries, T G 1949. De Nederlandsche vogels 3. Wageningen.
- van der Ploeg, D T E, de Jong, W, Swart, M J, de Vries, J A, Westhof, J H P, Witteveen, A G & van der Veen, B (redactie) 1976. Vogels in Friesland 1. Leeuwarden.
- Plomp, M (redactie). Dutch Birding jaaroverzicht 2009. Dvd. De Cocksdorp.
- Snouckaert van Schauburg, R C E G J 1908. Avifauna Neerlandica. Leeuwarden.
- SOVON 1987. Atlas van de Nederlandse vogels. Arnhem.
- Svensson, L, Grant, P J, Mullarney, K & Zetterström, D 2002. ANWB vogelgids van Europa. Tweede druk. Den Haag.
- Taylor, B & van Perlo, B 1998. Rails: a guide to the rails, crakes, gallinules and coots of the world. Mountfield.
- van der Vliet, R E, van der Laan, J, Berlijn, M & CDNA 2006. Rare birds in the Netherlands in 2005. Dutch Birding 28: 345-365.

Frank van der Meer, Haagbeukenpad 7, 3442 JN Woerden, Nederland (frankmeer@hotmail.com)

Robert van der Meer, Haagbeukenpad 7, 3442 JN Woerden, Nederland (robertmeer@live.nl)

Enno B Ebels, Joseph Haydnlaan 4, 3533 AE Utrecht, Nederland (ebels@wxs.nl)

Oosterse Tortel in Wergea in januari-februari 2010

Enno B Ebels, Gerrit Nijboer & Peter P de Vries

Op donderdag 21 januari 2010 zag Gerrit Nijboer een tortel op de voederplek in zijn tuin in Wergea (Warga), Friesland. Hij controleerde in zijn Svensson-gids of het een Oosterse Tortel *Streptopelia orientalis* kon zijn maar hield het vooralsnog toch op Zomertortel *S turtur*. Ook Zomertortel is in de winter een bijzonderheid en hij zond een foto naar www.lauwersmeer.com die dezelfde avond door veel vogelaars werd bestudeerd. De vraag was of het niet toch een Oosterse Tortel kon zijn, een soort waarvan iedere winter een paar dwaalgasten in Noord-Europa worden vastgesteld. Max Berlijn was de eerste die een Dutch Bird Alert stuurde om de aandacht op de vogel te vestigen. De berichten werden steeds positiever ten aanzien van Oosterse, hoewel er ook kritische kanttekeningen werden gemaakt. Toen GN op verzoek meer foto's op de website plaatste werd het voor steeds meer vogelaars duidelijk dat het een Oosterse betrof. De kenmerken op de foto's suggereerden dat het ging om de ondersoort *S o meena* (Westelijke Oosterse Tortel of 'Meenatortel'; hierna *meena*), de ondersoort die het meest lijkt op Zomertortel. Goed nieuws was ook dat de vogel geen ring droeg.

Op vrijdagochtend 22 januari verzamelden de eerste vogelaars zich rond de tuin van GN. Inmiddels kwam het bericht door dat de Oosterse Tortel eerder in januari al op een andere plek in het dorp was gezien. Een klein groepje waaronder Dick Groenendijk en Robert Keizer ging daarom verderop bij de kerk zoeken en vond hem daar terug. De vogel zette direct de toon van de twitch en verdween vlug uit beeld. De toegesnelde vogelaars moesten genoeg nemen met de wetenschap dat hij in ieder geval nog aanwezig was en hun speurtocht vervolgen. Zo ging het de gehele dag door; de vogel was schuw, bleef steeds kort zitten en verscheen steeds op verschillende plekken. Voor enkelen duurde het maar liefst vier uur voordat ze hem konden bewonderen. Uiteindelijk begon zich een patroon af te tekenen en kwam het voor iedereen goed want hij werd tot donker gezien. Er werden veel goede foto's gemaakt en de determinatie was voor de meesten geen discussiepunt meer.

Op zaterdag 23 januari volgde 'de grote meute'

die vrijdag nog niet had kunnen afreizen. De tortel verplaatste zich de hele dag vaak en snel tussen diverse plekken in het dorp. Daardoor konden de bewoners van Wergea lang genieten van de aanblik van door hun smalle straatjes hollende, met optiek behangen zonderlingen. De 100en vogelaars troffen een zeer gastvrije en alerte bevolking. Waar eerder zijn vogelaars bij een twitch onthaald op zelfgemaakte snert (2 Euro) en koffie (1 Euro), die bij de kerk werden aangeboden? Ook op andere plaatsen stond voordeuren op een kier voor koek met koffie of thee. In de bakkerij bij de hefbrug zorgden 'Oosterse Tortel gondels' (1.95 Euro) voor topdrukte en bij slager Jan van der Wal werden zelfs kippenbouten gelabeld als 'Gegrilde oosterse tortel' (4.95 Euro) verkocht. De weken na het eerste 'topweekend' werd de tortel dagelijks gemeld op een aantal vaste plekken in het centrum van het dorp, vooral in de bomen en tuinen langs de Gele Eker, Grote Buren, Klein Buren en Hilleburen. Na een stortbui in de vroege ochtend van 26 februari zag Peter Zwaan (www.waarneming.nl) dat een tortel geslagen was door een Sperwer *Accipiter nisus*; de afstand was te groot voor een determinatie maar vanwege het ontbreken van waarnemingen na die ochtend lijkt het mogelijk dat de Oosterse Tortel toen aan zijn eind is gekomen.

Zekerheid over de eerste datum is er niet. Enkele vogelliefhebbers uit het dorp meldden dat hij al 'enkele weken' eerder aanwezig was, herkend als 'duidelijk anders' dan de talrijke Turkse Tortels *S decaocto*. Tot de eerste waarnemers behoort in ieder geval Tonny Biesterbosch die op 9 januari een redelijk herkenbare foto maakte. Hij dacht dat hij de vogel voor het eerst had gezien op 24 december 2009. De vogel zat in die periode ook in de tuin bij Sytze en Sjoerdtse de Groot. Beide tuinen liggen aan de rand van het dorp op c 250 m van de plaats waar de vogel daarna vaak werd waargenomen. Het uitstapje op 21 januari naar de tuin van GN op c 500 m afstand, waardoor de ware identiteit vastgesteld kon worden, was derhalve een toevalstreffer. Het was de enige keer dat GN hem zelf in zijn tuin zag (waar dagelijks 15-20 Turkse Tortels op het voer afkwamen); daarna is hij hier alleen in de ochtend van 23 januari nog

155 Westelijke Oosterse Tortel / Western Oriental Turtle Dove *Streptopelia orientalis meena*, adult, Wergea, Friesland, 22 januari 2010 (Jaap Denee)

156 Westelijke Oosterse Tortel / Western Oriental Turtle Dove *Streptopelia orientalis meena*, adult, Wergea, Friesland, 25 januari 2010 (Edwin Winkel)

een keer gezien door enkele 10-tallen vogelaars.

Later meldde Johan de Jong in zijn radioprogramma op Omrop Fryslân dat Griet Miedema, voormalig beheerder van de Fugelhelling in Ureterp, Friesland, op 12 januari 2010 in Ureterp een tortel had gezien die volgens haar geen Zomertortel was maar een Oosterse Tortel. Ook kwam er op 14 januari 2010 een melding bij JdJ van een tortel in Suawoude, Friesland, c 6 km ten noordoosten van Wergea. Gegeven de honkvastheid van de Oosterse Tortel in Wergea lijkt het echter niet waarschijnlijk dat deze meldingen op deze vogel betrekking hadden; zonder verdere documentatie is er geen uitspraak te doen over de identiteit van de gemelde tortels.

Beschrijving

De beschrijving is gebaseerd op een groot aantal foto's van diverse fotografen (zie bijvoorbeeld www.dutchbirding.nl, www.lauwersmeer.com, www.pbbase.com/hterhaar/oosterse_tortel_warga en www.waarneming.nl).

GROOTTE & BOUW Grootte vergelijkbaar met Turkse Tortel maar iets zwaarder gebouwd, met name door zwaardere borst en buik, met andere kopvorm (steiler voorhoofd) en iets kortere staart. In zit meestal zes, soms vijf of zeven handpentoppen zichtbaar (eerste (top p3) soms wegvallend achter langste tertial, zevende (top p9) net als top van p10 vaak wegvallend onder vleugelpunt). Duidelijke versmalling zichtbaar op buitenvlag van minimaal drie handpennen, afwezig op buitenste handpennen. Vleugelpunt in zit niet voorbij staartpunt reikend en ongeveer samenvallend met langste onderstaartdekveer. **KOP** Licht bruingrijs, lichter op kin. Op voorkruin blauwachtig bruin en op achterkop en in hals bruine tint. Zijkhals en keel meest warm gekleurd. Op zijkhals vlek bestaande uit horizontale licht blauwgrijze baantjes en vier tot vijf zwarte baantjes.

BOVENDELEN Schouderveren roodbruin met groot donkergrijs tot zwart centrum. Overgang tussen donker centrum en lichte rand diffuus. Mantel bruin. Rug blauwgrijs. Stuit overwegend blauwgrijs met spaarzame bruine veertoppen.

ONDERDELEN Borst, hals en flank bruin met roze zweem. Centraal deel van buik lichter dan borst, crèmekleurig tot vuilwit, geleidelijk lichter wordend richting witachtige anaalstreek.

VLEUGEL Grote en middelste dekveren en tertials roodbruin met groot donkergrijs tot zwart centrum en smalle vuilwitte top. Buitenste grote dekveren blauwgrijs met lichtere top. Lichte toppen van grote en middelste dekveren twee duidelijke vaag begrensde vleugelstrepen vormend. Kleine dekveren met breed, in spitse punt uitlopend, donker bruingrijs centrum en diffuus begrensde lichte rand. Arm- en handpennen donker bruingrijs met smalle duidelijke witte zoom. Ondervleugel en oksel, zichtbaar in vlucht en bij poetsen, grijs tot donkergrijs, meest donker op onderzijde van handpennen.

STAART Bovenstaart grijs met brede witte top aan staartpennen, witte eindband vormend. Centrale staartpen (t1) met vaag begrensde lichtgrijze top, waardoor eindband min of meer gebroken. Buitenvlag van buitenste staartpen wit met smalle zwarte lijn nabij schacht op c 50% van veerlengte beginnend (naar veerbasis toe lopend en iets verbredend). Binnenvlag van buitenste staartpen zwart (met uitzondering van brede witte top). Bovenstaartdekveren bruingrijs met iets lichtere top. Onderstaartdekveren wit. Zwart van onderstaart voorbij top van langste witte onderstaartdekveren reikend.

NAAKTE DELEN Poot donker vleeskleurig rood. Iris licht oranjebruin. Oogrand roodachtig en beperkt in omvang, achter oog niet en oog wel puntig uitlopend, verbonden met smalle 'teugellijn'. Snavel grijs met lichte vleeskleurige punt.

RUI & SLEET Toppen van staartpennen redelijk gesleten. Meeste mantel- en vleugelveren oud (gesleten); enkele binnenste dekveren en bovenste tertial (in linkervleugel) nieuw (ongesleten). Schouderveren alle vers en ruigrens vormend met de oudere dekveren en tertials (met uitzondering van bovenste tertial). P3 in zit net zichtbaar en met verse top. Op foto's van 31 januari en 11 februari p4 ontbrekend.

GELUID Niet vastgesteld.

GEDRAG Meestal solitair opererend, soms aangesloten bij groepje Turkse Tortels maar steeds wat afzijdig. Soms weggejaagd door Turkse, in enkele gevallen echter ook dominant. Niet opvallend tam of schuw, tot op 10-15 m te benaderen, vaak maar enkele minuten achtereen in zelfde boom blijvend en dan snel weer wegvliëgend. Aantal vaste plekken in dorp bezoekend voor voedsel (voedertafels) met andere vogels. Soms foeragerend op grond; bij verstoring opvliegend en in boom rustend, anders dan Turkse niet op daken of schoorstenen.

Determinatie

Het onderscheid tussen Zomertortel en Oosterse Tortel is lastig en dient te worden gebaseerd op een combinatie van variabele kenmerken (zie Hirschfeld & Svensson 1985, Lewington et al 1991, Jännes 1995, Gibbs et al 2001, van Duiven-dijk 2002, Svensson et al 2009). Een extra complicatie vormt het feit dat de ondersoort *meena* in een aantal kenmerken tussen Zomertortel en nominaat *orientalis* (Oostelijke Oosterse Tortel) in staat en dat beide ondersoorten als dwaalgast in Noord-Europa zijn vastgesteld. De belangrijkste kenmerken die pleiten voor Oosterse Tortel zijn: **1** uitgebreide donkere centra van schouderveren en dekveren met relatief smalle roodbruine rand (centra puntiger en rand breder bij Zomertortel); **2** borst relatief donker bruinroze, gekleurd deel doorlopend tot op buik, op anaalstreek geleidelijk overgaand in vuilwit (lichter en meer paarsgrijs bij Zomertortel, bovendien bij Zomertortel beperkt tot borst en scherper overgaand naar witte buik en rest van onderdelen, in tegenstelling tot Oosterse vaak effect van borstband veroorzakend); **3** stuit

overwegend blauwgrijs getint met zeer beperkte bruine tekening (meer bruin bij Zomertortel); **4** donkergrijze ondervleugel (lichter grijs bij Zomertortel); **5** rode oogrand beperkt van omvang, met name achter oog (breder en achter oog ook in punt uitlopend bij Zomertortel); **6** enig zwart op buitenvlag van buitenste staartpen (meestal geheel wit bij Zomertortel); **7** contrast tussen donker centrum en rand bij schouderveren en dekveren diffuus (scherper bij Zomertortel); **8** lichte toppen aan middelste en grote dekveren twee vage vleugelstrepen vormend (afwezig bij Zomertortel); **9** opvallende witte zomen van handpennen (onopvallend bij Zomertortel); **10** opvallende lichte snavelpunt (ontbrekend bij Zomertortel); **11** zijhalsvlek bestaand uit zeer smalle zwarte en blauwgrijze baantjes (streping breder en lichte baantjes witter bij Zomertortel); **12** contrast van blauwgrijsachtig bruine voorkruin en bruine achterkop/hals (egaal bij meeste Zomertortels); en **13** handdekveren zwart met beperkte lichte top (bij Zomertortel lichter met vaak meer uitgebreide lichte tekening)..

Kenmerken die passen op *meena* en nominaat *orientalis* in combinatie uitsluiten zijn: **1** witte toppen van staartpennen (grijs bij nominaat *orientalis*; zie Leader (2004) voor nuancering van dit kenmerk); **2** lichte, bijna witte onderbuik en anaalstreek (meer grijsachtig bij nominaat *orientalis*); **3** relatief klein formaat (niet veel groter dan Turkse Torteel; nominaat *orientalis* duidelijk groter dan Turkse); **4** kleur van borst naar roze-oranje neigend (bij nominaat *orientalis* paars-bruin); en **5** rand aan dek- en schouderveren oranjebruin (bij *orientalis* meer naar roodbruin neigend).

Het soms in literatuur genoemde verschil in aantal zichtbare handpentoppen tussen Zomertortel en Oosterse Torteel is een kenmerk dat vermoedelijk wel bij museumalgen maar vaak slecht in het veld bruikbaar is omdat het afhankelijk is van de zithouding (het wordt dus ten onrechte genoemd als eerste kenmerk in van Duivendijk (2002)). Het is beter om te kijken naar de structuur van de vleugeltop: bij Zomertortel zijn p9-10 van gelijke lengte en is p8 iets korter, terwijl bij Oosterse Torteel vaak p8-10 een gelijke lengte vertonen wat dus een zichtbare handpentop minder oplevert. Sommige Oosterse, vermoedelijk alleen *meena*, hebben ook een iets kortere p8 maar dat is eveneens afhankelijk van de zithouding van de vogel. Ook zien de geprojecteerde handpennen als geheel er bij Oosterse vaak meer driehoekig uit, terwijl de vorm bij Zomertortel vaak meer langwerpig is (Nils van Duivendijk in litt).

Rui en leeftijd

Er waren twee generaties adult-type tertials zichtbaar (zowel vers als sterk gesleten). Dit wijst op een adulte vogel omdat eerste-winter exemplaren binnen het eerste kalenderjaar niet tweemaal de tertials ruien. Een zelfde generatieverschil was zichtbaar tussen de (nieuwe) schouderveren en oudere dekveren, indicatief voor een adult exemplaar met onderbroken rui. De handpennen toonden eveneens onderbroken rui met rechts p1-3 nieuw maar geen actieve handpenrui; tevens waren enkele centrale armpennen nieuwer dan de rest. De vogel had dus de handpenrui gestaakt, wat bij veel soorten normaal is gedurende de trekperiode. Newton (2008) noemt een aantal soorten die deze ruistrategie ('split moult') volgen als voorbeeld, waaronder Zomertortel. Op foto's van 31 januari en 11 februari is te zien dat de rui weer was opgepakt omdat p4 ontbrak. De vogel had daarmee een relatief lange 'winterstop' achter de rug. De rui van duiven is complex, traag en variabel en het is bekend dat een dwaalgast soms niet het standaard ruipatroon vertoont, bijvoorbeeld door andere voeding, een matige conditie of door minder uren daglicht (Oosterse Tortels overwinteren normaliter zuidelijker en zijn dus gewend aan langere dagen; er is een relatie tussen het aantal uren daglicht en de (voortgang van de) rui; Rik Winters in litt). Een vergelijking met vijf goed gefotografeerde overwinterende exemplaren uit Scandinavië gaf aan dat alle verder waren met de rui dan de vogel van Wergea in dezelfde periode; de 'daglichtfactor' is dus in ieder geval niet allesbepalend (Nils van Duivendijk in litt).

Verspreiding en voorkomen

Oosterse Torteel is een overwegend Palearctische broedvogel die voornamelijk in Centraal- en Oost-Azië voorkomt, van het Oeralgebergte, Rusland, en Oost-Iran in het westen tot Japan in het oosten. De meest zuidelijke broedvogels zijn standvogels maar de andere populaties trekken in de winter naar Pakistan, India (incidenteel zuidelijk tot Sri Lanka), Zuidoost-Azië en Zuid-Japan. Er zijn twee duidelijk verschillende en in het veld herkenbare ondersoorten of ondersoortgroepen, nominaat *orientalis* (samen met *stimpsoni* van de Ryukyu-eilanden en *orii* van Taiwan; de status van deze twee ondersoorten is echter aanvechtbaar) in het noorden en oosten (taigazone), en *meena* in het westen (open bosgebieden). De twee zuidelijke ondersoorten *erythrocephala* (Indisch subcontinent) en *agricola* (van Nepal en Bangladesh oostwaarts) nemen min of meer een tussenpositie in.

Het broedgebied van de soort strekt zich aan de

157 Westelijke Oosterse Tortel / Western Oriental Turtle Dove *Streptopelia orientalis meena*, adult, Wergea, Friesland, 26 januari 2010 (Roland Jansen)

158 Westelijke Oosterse Tortel / Western Oriental Turtle Dove *Streptopelia orientalis meena*, adult, Wergea, Friesland, 31 januari 2010 (René van Rossum). P4 ontbrekend / p4 missing

westkant uit tot net binnen het West-Palearctische gebied (Wilson & Korovin 2003); in deze publicatie kwam naar voren dat nominaat *orientalis* en *meena* niet alleen morfologisch maar ook vocaal te onderscheiden zijn. Er zou in noordelijk Azië een (slechts) smalle zone zijn waar de beide taxa hybridiseren (in tegenstelling tot wat Gibbs et al (2001) meldt: [*meena*] 'intergrades widely with the nominate'). Het is daarom niet uitgesloten dat op termijn aan deze taxa soortstatus wordt toegekend.

Oosterse Tortel is een dwaalgast in Europa (zie onder); binnen het West-Palearctische gebied buiten Europa is hij als dwaalgast vastgesteld in bijvoorbeeld Egypte, Irak, Israël en Koeweit, en ook in Noord-Amerika (Alaska, VS, en British Columbia, Canada; zie Bunni 1988, Madge 1992, Shirihai 1996, Snow & Perrins 1998).

Voorkomen in Europa

In totaal zijn er in Europa buiten Nederland 87 gevallen van 89 vogels, inclusief enkele waarnemingen die nog beoordeeld moeten worden, waarbij in verschillende jaren terugkerende exemplaren eenmaal geteld zijn; alle gevallen zijn met plaats en datum weergegeven in tabel 1 (Marcel Haas in litt). Tweemaal werden twee vogels bij elkaar gezien, beide keren in Griekenland. De aantallen per land zijn: Zweden (20), Finland (14), Denemarken (10), Griekenland (9/11), Noorwegen (9), Frankrijk (5), Engeland (4), Schotland (4), Spanje (3), Hongarije (2), Duitsland (1+), Estland (1), Faeröer (1), Italië (1), Letland (1), Oostenrijk (1) en Polen (1). Er zijn behalve uit Europees Rusland ook gevallen bekend van Oekraïne maar door ontbreken van nadere gegevens zijn deze niet verwerkt in de analyse.

In figuur 1 is de verdeling per jaar aangegeven. Tot 1960 zijn 17 gevallen bekend en uit de periode 1960-83 12; vanaf 1984 is sprake van een duidelijke stijging en met uitzondering van 1999 is de soort sindsdien in ieder jaar waargenomen. De beste jaren waren 2008 met acht gevallen, 2006 met zeven en 1987 met vijf. De stijging vanaf het midden van de jaren 1980 is waarschijnlijk het gevolg van toegenomen aandacht voor de determinatie van Oosterse Tortels (zie Hirschfeld & Svensson 1985, Hirschfeld 1986). In oude veldgidsen staat de soort niet of slechts met summier afbeeldingen en beschrijvingen vermeld (zie Peterson 1965 ('de Kist'), Bruun 1970, Heinzel et al 1973). Het is daarom denkbaar dat sommige oude winterwaarnemingen van Zomertortels in feite Oosterse Tortels betroffen.

Van alle eerste waarnemingsdatums komt 70%

FIGUUR 1 Gevallen per jaar (vanaf 1960) van Oosterse Tortel *Streptopelia orientalis* in Europa; terugkerende exemplaren zijn elk jaar apart opgenomen / records per year (since 1960) of Oriental Turtle Dove *Streptopelia orientalis* in Europe; returning birds are listed for each year separately

uit de periode oktober-januari. In figuur 2 is het aantal exemplaren in percentages per maand aangegeven (n = 103). Van de eerste Zweedse vogel is de exacte datum niet bekend en twee keer werden twee vogels samen gezien; bij exemplaren die meerdere jaren achtereen werden gezien is telkens de eerste datum van het jaar van terugkeer genomen; in totaal is er sprake van 17 'terugkeerwaarnemingen' van drie verschillende vogels (87-1+17 = 103). Duidelijk is dat oktober en november de piekmaanden zijn; 45% van alle vogels in Europa zijn in deze maanden ontdekt. De wintermaanden zijn ook belangrijk: bijna 25% van alle vogels werden in december en januari gevonden (maar kunnen uiteraard al wel eerder zijn aangekomen). Daarmee komen 70% van alle eerste waarnemingsdatums uit de periode oktober-januari.

Verdeling tussen nominaat *orientalis* en *meena*

Van de 89 exemplaren is iets minder dan de helft (40) op ondersoort gedetermineerd en aanvaard met de volgende verdeling: nominaat *orientalis* (15), *meena* (25) en onbekend/niet vastgesteld (49). De verdeling van nominaat *orientalis* en *meena* in percentages per maand is aangegeven in figuur 3-4. Nominaat *orientalis* en *meena* vertonen een vergelijkbaar patroon van eerste waarnemingsdatums maar wel met wat kleine verschillen. Nominaat *orientalis* kent in oktober, november en januari duidelijke piekmaanden terwijl *meena* het meest is vastgesteld in oktober en november (respectievelijk 21% en 32%). Bijna 29% van *meena* is in de maanden december en januari ontdekt. Nominaat *orientalis* is iets vaker ont-

TABEL 1 Gevallen van Oosterse Tortel *Streptopelia orientalis* in Europa (* nog niet beoordeeld) / records of Oriental Turtle Dove *Streptopelia orientalis* in Europe (* not yet considered)

<i>Britannië / Britain (8)</i>	<i>Estland / Estonia (1)</i>
23 oktober 1889, Scarborough, North Yorkshire, Engeland, eerstejaars, verzameld (<i>orientalis</i>)	13-17 november 2007, Piirumi, Häädemeeste, Pärnumaa (<i>meena</i>)
29 januari 1946, Castle Rising, Norfolk, Engeland, vrouwtje, verzameld (<i>orientalis</i>)	<i>Faeröer / Faeroes (1)</i>
2-3 en 6 mei 1960, St Agnes, Scilly, Engeland (waarschijnlijk <i>orientalis</i>)	december 2005 tot ten minste 19 april 2006, Tórshavn, Streymoy (<i>meena</i>)
31 oktober tot 1 november 1974, Fair Isle, Shetland, Schotland, eerstejaars (waarschijnlijk <i>orientalis</i>)	<i>Finland / Finland (14)</i>
8 november 1975, Spurn, East Yorkshire, Engeland (<i>meena</i>)	2 oktober 1980, Särkijärvi, Utajärvi (<i>meena</i>)
9 november 2002, Portmahomack Bay, Highland, Schotland, eerstejaars	14-23 december 1984, Kaipola, Jämsä, eerstejaars (<i>meena</i>)
20 november tot 20 december 2002, Stromness, Orkney, Schotland, eerstejaars (<i>meena</i>) (Dutch Birding 25: 60, plaat 38-39, 2003)	16 januari tot 4 april 1985, Niskala, Helsinki, tweede-kalenderjaar (<i>orientalis</i>)
5 december 2003 tot ten minste 24 maart 2004, Hill of Rattar & St John's Brough, Caithness, Schotland, eerstejaars (<i>meena</i>)	16 juni 1987, Lågskär, Lemland
<i>Denemarken / Denmark (10)</i>	28-29 november 1987, Söderfjärden, Vaasa (<i>orientalis</i>)
4 november 1863, Skaføgård, Djursland, Århus, verzameld	3 oktober 1988, Norrskär, Mustasaari, eerstejaars
midden-december 1917, Børkop, Vejle, Vejle, verzameld	23 november 1989 tot 5 februari 1990, Pihlava, Pori (<i>meena</i>)
24 december 1924, Gerrild, Djursland, Århus, adult vrouwtje, verzameld	16 oktober 1997, Länsiranta, Kuortane, eerstejaars
26 oktober 1926, Katholm, Djursland, Århus, vrouwtje, verzameld	7-22 november 2003, Leppäjärvi, Enontekiö, eerstejaars (<i>meena</i>)
8 maart 1931, Nykøbing Falster, Lolland-Falster, tweede-kalenderjaar vrouwtje, verzameld	16-17 mei 2006, Patvinsuo, Ritovaara, Ilomantsi (<i>meena</i>)
21 november 1932, Knudsker, Bornholm, adult mannetje, verzameld	5-19 november 2006, Sampaanala, Rauma, eerstejaars (<i>meena</i>) (Dutch Birding 28: 380, plaat 536, 2006)
4 oktober 1933, Kalundborg, Sjælland, verzameld	12-19 november 2006, Tiukka, Kristiinankaupunki, eerstejaars (<i>orientalis</i>)
2 december 1972, Kraneled, Møn	27 oktober tot 11 november 2008, Sirkka, Kittilä, eerstejaars (<i>meena</i>)
23 januari tot 17 maart 1984; 22 december 1984 tot 11 februari 1985; 9 februari tot 14 maart 1986; en 1 februari tot 9 maart 1987, Tårnbæk, Sjælland (<i>meena</i>)	*26 januari tot 2 mei 2009, Ylä-Vieksi, Kuhmo, eerstejaars (<i>meena</i>)
c 13 december 2006 tot 10 februari 2007, Bække, Ribe, tweedejaars (<i>meena</i>) (Dutch Birding 29: 114, plaat 143, 2007)	<i>Frankrijk / France (5)</i>
<i>Duitsland / Germany (1+)</i>	12-14 oktober 1981, Ouessant, Finistère, eerstejaars
25 oktober 1943, Helgoland, Schleswig-Holstein, verzameld (recent afgewezen door dwaalgastencommissie van Helgoland vanwege ontbreken van documentatie)	16 oktober 1988, Bouchet, Drôme, adult
[17-18 december 2000, Hannover-Wülfel, Niedersachsen, eerstejaars; aanvaard in categorie D/E]	18 mei 1998, Vouillé, Deux-Sèvres, adult
Een vogel bij Bühl, Baden-Württemberg (cf Dutch Birding 22: 235, plaat 226, 2000; plaatsnaam foutief vermeld als Bühr), is afgewezen door de Duitse dwaalgastencommissie (Limicola 20: 348, 2006). Onduidelijk is op basis van welk geval de soort is opgenomen in categorie A van de Duitse lijst (cf www.limicola.de/fileadmin/user_upload/Dateien_DSK/Dokumente/Artenliste2005.pdf).	21 oktober 2000, Hoëdic, Morbihan, adult (<i>meena</i>)
	24 oktober 2004, Hoëdic, Morbihan, eerstejaars (<i>meena</i>)
	<i>Griekenland / Greece (9/11)</i>
	18 september 1948, Spetses, Sterea Ellada, Attiki, verzameld
	22 april 1963, Kiato, Korinthia, Peloponnisos, verzameld
	21 augustus 1965, Evros, Delta Evrou, Thraki, twee september 1966, Serres, Delta Strymona, Makedonia,
	27 april 1986, Agia Triada, Hania, Kreta
	september 1996, Petrokefali, Irakleio, Kreta
	2 mei 1998, Elasa, Lasithi, Kreta, adult
	4 mei 2005, Dodekanisa, Tigaki, Kos, adult (<i>meena</i>)
	26 december 2008, Kerkini, Serres, Makedonia, twee (eerstejaars en adult)
	<i>Italië / Italy (1)</i>
	25 september 1901, Veneto, verzameld (<i>orientalis</i>)

Hongarije / Hungary (2)

18 december 1985, Szeged (*meena*)

*13 tot ten minste 23 januari 2010, Fertőrákos, eerstejaars (*meena*)

Letland / Latvia (1)

8 november 2005, Pape, Liepāja

Noorwegen / Norway (9)

13 november 1903, Valestrandsfossen, Osterøy, Hordaland (*meena*)

20 november 1907, Batnfjorden Gjemnes, Møre og Romsdal (*orientalis*)

21 februari tot 20 maart 1978, Bruborg, Levanger, Nord-Trøndelag (*orientalis*)

25 januari tot 12 februari 1992, Bergmo, Molde, Møre og Romsdal, en 16-17 februari 1992, Borhaug, Farsund, Vest-Agder (*orientalis*)

21 november tot 31 december 2003, Spildra, Meløy, Nordland, eerstejaars (*meena*)

*22 februari 2005, Drag, Nordland (Dutch Birding 27: 142, plaat 176, 2005)

*11 oktober 2006, Fedje, Hordaland

23 januari tot 7 april 2007, Ørmelen, Verdalen, Nord-Trøndelag, tweede-kalenderjaar (*orientalis*)

*25 oktober tot 9 november 2008, Larseng, Tromsø (*meena*)

Oostenrijk / Austria (1)

23 september 1995, Rheindelta, Vorarlberg

Polen / Poland (1)

11-18 april 2002, Gdańsk Pastwa Sobieszewska, Pomorskie, adult (*orientalis*)

Spanje / Spain (3)

3 december 1994, Tarragona, Tarragona

30 september 2001, Grosa, Islas Columbretes, Castellón, eerstejaars

30 oktober en 6 november 2005, Laxe, laguna de Traba, A Coruña, eerstejaars (*meena*)

Zweden / Sweden (20)

najaar 1842, Härjedalen, eerstejaars (*orientalis*)

oktober 1850, Piteå, Norrbotten (*orientalis*)

10-24 augustus 1923, Ammarnäs, Lylappmark, eerstejaars vrouwtje

15 juni tot 3 juli 1958, Torstävafjärden, Ramdala, Blekinge

24 maart tot 7 april 1973, Göteborg, Västergötland

25 december 1976 tot 6 april 1977, Falkenberg, Halland

19 februari tot 15 mei 1985, adult; 17 november 1985 tot maart 1986; oktober 1986 tot maart 1987; 10 & 15 juni 1987; 18 oktober 1987 tot maart 1988; januari tot 4 maart 1989; 1 januari tot 13 april 1990; 22 oktober tot 31 december 1990; 19 oktober 1991; 1 januari tot 23 april 1992; 14 oktober 1992 tot 23 april 1993; en 19 oktober 1993 tot 18 maart 1994, Mörbylånga, Öland (Dutch Birding 8: 77, plaat 56, 80, plaat 57, 1986)

15 maart 1989 tot 15 mei 1990, Trångfors, Boden, Norrbotten

25 januari tot 10 april 1995, Umeå uthamn, Holmsund, Västerbotten, tweede-kalenderjaar

4 november tot 13 december 1995, Norrland, Lugnvik, Kramfors, Ångermanland, adult

15 maart tot 14 april 1996, Hovid, Alnön, Medelpad (*orientalis*)

26 maart tot 16 april 2001, Medlefors, Skellefteå, Västerbotten

1-3 november 2002, Åkersberga, Uppland, eerstejaars
25 december 2005 tot 19 april 2006, eerstejaars; 5 november 2006 tot 14 april 2007; 3 oktober 2007 tot 13 april 2008; en 14 oktober 2008 tot 15 april 2009, Tåstorp, Falköping, Västergötland (*orientalis*) (Dutch Birding 28: 41, plaat 35, 2006)

5 februari tot 24 april 2007, Sörflärke/Tvärlandsböle, Anundsjö, Ångermanland, tweede-kalenderjaar

23 september 2008, Faludden, Gotland, eerstejaars

3-5 november 2008, Sunneområdet, Värmland, adult

18 november 2008 tot 8 maart 2009, Tibro, Västergötland, adult

*14-17 april 2009, Huddinge, Södermanland (*meena*)

*1 december 2009, Hedenaset, Norrbotten

dekt dan *meena* in de periode januari-april en januari is voor dit taxon een betere maand (22%; *meena* 14%).

Geografische verdeling

Er zijn duidelijke verschillen zichtbaar in de periode van eerste waarnemingen tussen Zuid-Europa en Noord-Europa (figuur 4). In Zuid-Europa is de ruime meerderheid van de vogels tijdens de voor- en najaarstrek waargenomen en betreft het vaak eendagswaarnemingen; in Noord-Europa worden vogels vaak langer gezien en in Scandinavië zijn er veel gevallen van overwinterende (en soms terugkerende) exemplaren. De vogel van Wergea

sluit naadloos aan bij dit laatste patroon. De 'piek' voor de Zuid-Europese waarnemingen (Griekenland, Italië en Spanje; 13 gevallen van 15 exemplaren) ligt in april en mei (samen 31%) en vooral september (ruim 38%). Mogelijk is er naast reële verschillen in voorkomen ook sprake van een correlatie met het jachtseizoen. Bijna alle Zuid-Europese waarnemingen (inclusief Frankrijk) betreffen eendagswaarnemingen, behalve de meest recente Spaanse vogel, die ruim een week bleef. In Brittannië en Scandinavië heeft een groot deel van de waarnemingen daarentegen betrekking op vogels die langer dan een week verbleven, soms weken- of maandenlang. Dit leidt tot het patroon

Oosterse Tortel in Wergea in januari-februari 2010

FIGUUR 2 Verdeling van gevallen per maand van Oosterse Tortel *Streptopelia orientalis* in Europa / Monthly distribution of records of Oriental Turtle Dove *Streptopelia orientalis* in Europe

FIGUUR 3 Verdeling van gevallen per maand van nominate Oosterse Tortel *Streptopelia orientalis orientalis* in Europa / Monthly distribution of records of nominate Oriental Turtle Dove *Streptopelia orientalis orientalis* in Europe

FIGUUR 4 Verdeling van gevallen per maand van Westelijke Oosterse Tortel *Streptopelia orientalis meena* in Europa / Monthly distribution of records of Western Oriental Turtle Dove *Streptopelia orientalis meena* in Europe

FIGUUR 5 Geografische verdeling van gevallen per maand van Oosterse Tortel *Streptopelia orientalis* in Europa; rood = Noord-Europa, blauw = Zuid-Europa / Geographic distribution of monthly records of Oriental Turtle Dove *Streptopelia orientalis* in Europe; red = northern Europe, blue = southern Europe

dat in Zuid-Europa exemplaren op 'doortrek' zijn en in Noord-Europa pleisteren.

Status in Nederland

Indien aanvaard betreft de vogel van Wergea het eerste geval voor Nederland. Een melding van een Oosterse Tortel bij Groot Eiland, Hulst, Zeeland, op 14-18 november 1973 (Veldornitol Tijdschr 7: 85-93, 1984) werd niet voorgelegd aan de CDNA; de gepubliceerde informatie was mede door het ontbreken van een foto ontoereikend voor aanvaarding (cf van den Berg & Bosman 1999, 2001). Een waarneming op 27-30 december 2008 in Oudesluis, Noord-Holland, had betrekking op een geringde vogel (*meena*) met een aluminium ring van Tierpark (TP) Berlin; navraag bracht aan het licht dat deze vogel 3-4 km verderop was ont-snapt bij een handelaar uit 't Zand, Noord-Holland, die hem in Berlijn, Duitsland, had gekocht (Dutch Birding 31: 55, 66, 2009; foto's op www.dutchbirding.nl en www.waarneming.nl). Een herkomst uit gevangenschap is uiteraard ook voor de (ongeringde) vogel van Wergea niet uit te

sluiten maar daarvoor zijn geen aanwijzingen. Het patroon van waarnemingen ondersteunt een wilde herkomst van Noord-Europese gevallen.

Dankzegging

Wij danken Bert de Bruin, Vegard Bunes, Andrea Corso, Nils van Duivendijk, Sjoerdsje de Groot, Jochen Dierschke, Robert Keizer, Nikos Probonas, George Sangster, Bjørn Olav Tveit, Søren Sørensen, Arend Wassink en Rik Winters voor hun hulp bij het schrijven van dit artikel. Marcel Haas leverde het overzicht van de Europese gevallen. Verder danken wij namens alle vogelaars de inwoners van Wergea voor hun gastvrijheid en betrokkenheid.

Summary

ORIENTAL TURTLE DOVE AT WERGEA IN JANUARY-FEBRUARY 2010 From 9 January to 26 February 2010, an Oriental Turtle Dove *Streptopelia orientalis* stayed at the small vil-lage of Wergea (Warga), Friesland, the Netherlands. The bird may have been present already in December 2009, with unconfirmed sightings from 24 December and later dates. Probably, the bird was caught by a Eurasian

Sparrowhawk *Accipiter nisus* on the last date.

Identification was based on a full set of characters to separate the bird from European Turtle Dove *S turtur* (which is very rare in winter in the Netherlands). Only a combination of several characters can safely separate *orientalis* from *turtur*. Most important were: **1** extensive dark centre to scapulars and wing-coverts with relatively narrow brown surrounding (centre more pointed and surrounding broader in *turtur*); **2** breast relatively dark brownish pink and reaching tail-belly (paler and more sharply demarcated from pale belly in *turtur*); **3** contrast between greyish-brown forecrown and brown rear head/hindneck (uniform in most *turtur*); **4** rump mostly blue-grey with very limited brown coloration (more brownish in *turtur*); **5** dark-grey underwing (paler in *turtur*); **6** limited red eye-ring, very limited behind eye (more prominent and pointed behind eye in *turtur*); **7** some black on outer web of outermost tail-feather (usually outer web wholly white in *turtur*); **8** contrast between dark centre and surrounding of scapulars and wing-coverts diffuse (sharper in *turtur*); **9** pale tips of median and greater wing-coverts forming two indistinctive wing-bars (absent in *turtur*); **10** distinctive pale tips to primaries (inconspicuous in *turtur*); **11** pale bill-tip (absent in *turtur*); **12** neck-patch consisting of very narrow black bars and blue-grey bars (bars broader and pale bars whiter in *turtur*); and **13** primary-coverts dark with narrow pale fringe (less dark and usually with more extensive pale fringe in *turtur*). The difference in wing-tip shape and the number of visible primaries in perched birds may be helpful but is considered of limited value because it strongly depends on the posture of the bird (and influence of moult). The bird belonged to the western subspecies *S o meena*, based on, eg, the white tail-tips, pale lower belly and vent and relatively small size. During its stay, the bird showed 'split moult': at first there were no signs of active moult but photographs taken on 31 January and 11 February showed active moult of the primaries (with p4 dropped).

An overview is given of the occurrence of Oriental Turtle Dove in Europe (87 records involving 89 individuals; see table 1) and the patterns are analyzed in figure 1-5. There has been a strong increase in the number of observations since 1984, probably helped by increasing knowledge about the identification and separation from *turtur* (figure 1). Most birds have been found in October-January (70%; figure 2). Of the 40 birds identified or accepted to subspecies level, *meena* (25) proved to be more common than nominate *orientalis* (15). Comparison of the patterns of nominate *orientalis* and *meena* shows some differences (figure 3-4). For instance, nominate *orientalis* has been found more often in January (22%, *meena* 14%). There are clear differences in occurrence for southern and northern Europe (figure 5). In Scandinavia, most birds have been found in winter months and many stayed for longer periods (with some

returning in subsequent winters). In southern Europe, almost all observations are during migrating periods (April, May and September).

If accepted, this is the first record of Oriental Turtle Dove for the Netherlands. A bird on 14-18 November 1973 at Groot Eiland, Hulst, Zeeland, was insufficiently documented. On 27-30 December 2008, an escaped bird stayed in Oudesluis, Noord-Holland. This bird was wearing a ring from Tierpark (TP) Berlin, Germany, and had escaped from a bird trader 3-4 km away at 't Zand, Noord-Holland.

Verwijzingen

- van den Berg, A B & Bosman, C A W 1999, 2001. Zeldzame vogels van Nederland – Rare birds of the Netherlands. Avifauna van Nederland 1. Eerste, tweede druk. Haarlem.
- Bruun, B 1970. Gids voor de vogels van Europa. Brussel.
- Bunni, M K 1988. First record of Rufous Turtle Dove *Streptopelia orientalis* (Latham) for Iraq. Bull Iraq Nat Hist Mus 8: 131-134.
- van Duivendijk, N. 2002. Dutch Birding kenmerkgids. Amsterdam.
- Gibbs, D, Barnes, E & Cox, J 2001. Pigeons & doves: a guide to pigeons and doves of the world. Londen.
- Heinzel, H, Fitter, R & Parslow, J 1973. De Europese vogels in kleur. Gids voor alle vogels van Europa, Noord-Afrika en het Midden-Oosten. Amsterdam.
- Hirschfeld, E 1986. Rufous Turtle Dove in Europe. Dutch Birding 8: 77-84.
- Hirschfeld, E & Svensson, L 1985. [Field identification of Rufous Turtle Dove, *Streptopelia orientalis*.] Vår Fågelvärld 44: 145-152. [In Swedish.]
- Jännes, H 1995. Identification – Rufous Turtle Dove. Alula 1: 56-65.
- Leader, P J 2004. Tail pattern of Oriental Turtle Dove. Br Birds 97: 98-100.
- Lewington, I & Alström, P & Colston, P 1991. A field guide to the rare birds of Britain and Europe. Londen.
- Madge, S C 1992. Rufous Turtle Dove *Streptopelia orientalis*: a new species for Egypt. Courser 3: 50-51.
- Newton, I 2008. The migration ecology of birds. Londen.
- Peterson, R T 1965. Vogelgids voor alle in ons land en overig Europa voorkomende vogelsoorten. Negende druk. Amsterdam.
- Shirihai, H 1996. Birds of Israel. Londen.
- Snow, D W & Perrins, C M (editors) 1998. The birds of the Western Palearctic. Concise edition. Oxford.
- Svensson, L, Mullarney, K, Zetterström, D & Grant, P J 2009. Collins bird guide. Second edition. Londen.
- Wilson, M G & Korovin, V A 2003. Oriental Turtle Dove breeding in the Western Palearctic. Br Birds 96: 234-241.

Enno B Ebels, Joseph Haydnlaan 4, 3533 AE Utrecht, Nederland (ebels@wx.nl)
 Gerrit Nijboer, De Skuorre 2, 9005 RR Wergea, Nederland (gerritnijboer@chello.nl)
 Peter P de Vries, p/a Rijksstraatweg 6, 3631 AC Nieuwersluis, Nederland (p.devries@nioo.knaw.nl)

Three-banded Plovers breeding at Aswan, Egypt, in 2009

The observation of two adult and two juvenile Three-banded Plovers *Charadrius tricollaris* at Aswan, Egypt, on 30 April 2009 puts an end to speculation that the species might breed in the Western Palearctic (WP) region based on annual observations of a pair at this site between January 2006 and August 2008. In this paper, we document the breeding record and the species' previous records in the WP.

Breeding record

From 18 April to 2 May 2009, we (Vincent Legrand, David Monticelli and Daniele Occhiato) planned a two-week birding trip in Egypt, mainly devoted to the southern part of the country. One of the most difficult species to see would be Three-banded Plover but according to previous records and information provided by Spanish birders, two sites in the Aswan area would provide chances to find it: Tut Amon village, where two had been reported from a fishpond located near the village in October 2007 and February and August 2008, and Sehel island, where it had also been reported

in 2007 (cf table 1).

In the morning of 27 April, we first tried to visit the fishpond near Tut Amon but, unfortunately, access was denied by the guard. We therefore visited Sehel in the afternoon, which is located only 3-4 km away from the centre of Aswan city (c 24.061°N-32.869°E). The island was completely isolated from the shores of the Nile and a crossing had to be arranged with a local fisherman. The boat crew was very helpful to look for Three-banded Plover around the island, and several hours were also spent ashore to look for temporary mudflats where the birds had been previously found. However, suitable habitats on Sehel were not found, perhaps because the water level of the Nile had increased since 2007, and our search remained unsuccessful.

On 30 April, we were back at Aswan. We had planned to return to the fishponds of Tut Amon to ask the guard whether an entrance permit could be obtained by contacting specific authorities. We arrived at the entrance gate (at 23.972°N-32.851°E) in the late afternoon but, contrary to what we had expected, the guard (a different man from the one present on 27 April) opened the gate without any questioning. We therefore quickly drove the

159 Three-banded Plover / Driebandplevier *Charadrius tricollaris*, adult, Tut Amon, Aswan, Egypt, 30 April 2009 (Vincent Legrand)

TABLE 1 Records of Three-banded Plover *Charadrius tricollaris* in Egypt / gevallen van Driebandplevier *Charadrius tricollaris* in Egypte

5-26 March 1993, Gebel Asfar, Cairo (Dutch Birding 15: 85, 1993, Hoath 2000)	25 October 2007, Tut Amon, Aswan, two & 19 November 2007, Sehel, Aswan & 24 February 2008, Tut Amon, Aswan, two & 2 August 2008, Tut Amon, Aswan, two & 30 April 2009, Tut Amon, Aswan, four (two adults and two juveniles) & 9-10 September 2009, Aswan, up to three & 14 September 2009, Tut Amon, Aswan, two (Dutch Birding 28: 111, 116, plate 158, 2006, 29: 383, 2007, 30: 127, 348, 2008, 31: 192, 374, 2009, Pierre-André Crochet, Rony Livne, Ferran López, Rami Mizrahi, Mindy Rosenzweig & Eyal Shochat in litt)
14 December 1997, Aswan (Dutch Birding 20: 46, 1998, Davidson & Kirwan 1998)	
20 September 2000, Wadi El Natrun (Dutch Birding 22: 296-297, 2000, Dave Farrow in litt)	
13 March 2003, El Gouna golf course, Red Sea (Dutch Birding 25: 132, 187, 2003, Tomas Haraldsson in litt)	
25 January to at least 10 February 2006, West Sehel, Aswan, maximum of two (on 25-30 January 2006) &	

300 m separating the gate from the closest fishpond. Almost immediately, a medium-sized plover was heard calling and briefly seen flying away towards more distant fishponds. We conducted a thorough search of the area (10 fishponds in total). The bird was seen again after 15 min when it flew back to the fishpond where it was first seen. We managed to approach at reasonable distance without flushing it and discovered that there was a party of four Three-banded Plovers (two adults

160 Three-banded Plovers / Driebandplevieren *Charadrius tricollaris*, juvenile and adult, Tut Amon, Aswan, Egypt, 30 April 2009 (Vincent Legrand)

and two recently fledged juveniles) actively foraging on the mudflat. We immediately started to take photographs but were rapidly interrupted by military guards requesting us to leave the area. In fact, we later learnt that the fishponds are situated within the highly protected area of the Aswan High Dam and that access is not permitted for civilians (and apparently with no possibility to obtain any kind of entry permit); obviously, the guard at the entrance had mistakenly opened the gate! Because of the fact that the juveniles had recently fledged (based on their very fresh plumage) and that the pair had been present since 2007, it is safe to conclude that the pair had bred locally and to exclude the possibility that this or another pair had bred further south and moved northward with their young in post-breeding dispersal.

In the following months, other birders visited Aswan to see whether some Three-banded Plovers were still present at this site. Access problems to the fishponds of Tut Amon were again reported with several attempts sometimes being necessary to pass the gate. Nevertheless, most birders were able to tackle this problem by using some 'tricks' and were rewarded with good sightings of the species. For instance, up to three individuals were still present on 9-10 September 2009 (at 23.9656°N-32.8506°E and 23.9662°N-32.8506°E; Pierre-André Crochet in litt) and two on 14 September (Rony Livne, Rami Mizrahi & Eyal Shochat in litt).

Distribution

Del Hoyo et al (1996) list two Three-banded Plover taxa. Nominate *C t tricollaris* breeds in Africa, from Ethiopia to Tanzania and Gabon and south to South Africa. It is mainly resident but some winter around Lake Chad. *C t bifrontatus* is resident in Madagascar.

Previous WP records

Not totally unexpected, all WP records of Three-banded Plover have been in Egypt. Because the nearest known breeding range is in Ethiopia, the species most likely arrived via the Nile, and indeed nearly all records in Egypt have been along the shores of the Nile, except one along the Red Sea coast. The latter bird may have followed the coast from Ethiopia northwards. Up to and including 2009, there have been five records of up to eight individuals (cf table 1).

Marcel Haas, Helmweg 12 C, 1759 NE Callantsoog, Netherlands (zoodauma@gmail.com)
Vincent Legrand, Rue de la Jonchaie 15, 1040 Brussels, Belgium (legrandtwitch@gmail.com)
David Monticelli, Avenue Broustin 46, 1090 Brussels, Belgium (monticelli.david@gmail.com)

Birds of Kazakhstan: new and interesting data, part 3

After two previous editions of *Birds of Kazakhstan: new and interesting data* (Wassink & Oreel 2008, Wassink 2009a), another selection of data is presented here. It includes the first records of Indian Pond Heron *Ardeola grayii*, Black-legged Kittiwake *Rissa tridactyla* and Lesser Black-backed Gull *Larus fuscus* for Kazakhstan. I also reviewed reports from publications, which resulted in the rejection of several records (for details, see Rejected records).

New species and interesting records

Velvet Scoter *Melanitta fusca*

On 19 December 2008, a first-winter Velvet Scoter was found at Karashengel hunting reserve (43:43 N, 77:44 E), Almaty province (Bevza 2009). This is the first winter record for Kazakhstan.

Squacco Heron *Ardeola ralloides*

On 14 December 2008, a Squacco Heron was found at Karakol lake (43:32 N, 51:18 E), Mangghystau province (Karpov & Kovshar 2009). This is the first winter record for Kazakhstan.

Indian Pond Heron *Ardeola grayii*

On 16 July 2009, an adult Indian Pond Heron was photographed at Sorbulak lake (43:40 N, 76:34 E), Almaty province (Kovalenko 2009a). This is a new species for Kazakhstan.

Bearded Vulture *Cypaetus barbatus*

On 11 May 2009, an immature Bearded Vulture was

Acknowledgements

We would like to thank Pierre-André Crochet, Dave Farrow, Tomas Haraldsson, Ferran López, Rami Mizrachi and Mindy Rosenzweig for their help.

References

- Davidson, P & Kirwan, G M 1998. Around the region. *Sandgrouse* 20: 76-80.
Hoath, R 2000. The first Three-banded Plover *Charadrius tricollaris* in Egypt and the Western Palearctic. *Sandgrouse* 22: 67-68.
del Hoyo, J, Elliot, A & Sargatal, J (editors) 1996. *Handbook of the birds of the world* 3. Barcelona.

found at the Karatau mountains near Shetpe (44:10 N, 52:07 E), Mangghystau province (Le Neve et al 2010). This is the first record for western Kazakhstan.

Lesser Sand Plover *Charadrius mongolus*

On 21 May 2009, flocks of 14 and 151 birds were found landing at Fetisovo plateau (42:46 N, 52:40 E) and Fetisovo peninsula (42:45 N, 52:38 E), Mangghystau province, respectively. The birds behaved very vocally, including displaying males. On 24 May 2009, still 39 birds were present at the latter location (Le Neve et al 2010). These records are surprising, given the fact that only eight records (involving 17 birds) were previously known for Kazakhstan, all but one (Qyzylorda province) from Almaty province (Wassink & Oreel 2007, 2008).

Dunlin *Calidris alpina*

On 14 December 2008, eight Dunlins were found at Karakol lake, Mangghystau province (Karpov & Kovshar 2009). This is the first winter record in Kazakhstan.

Black-tailed Godwit *Limosa limosa*

On 4 and 7 May 2009, respectively, one and two males Eastern Black-tailed Godwits *L. melanuroides* were found at Kyzylkol lake (43:45 N, 69:30 E), South Kazakhstan province (Wassink 2009b). These are the fourth and fifth record of this subspecies for Kazakhstan. The previous three records were all in the Tengiz-Korgalzhyn region, Aqmola province, during autumn migration in 1999 (Wassink & Oreel 2007). The birds were identified by the many summer plumage feathers on the mantle, scapulars and wing-coverts (the latter showing as a very dark wing), deep reddish brown colour and heavy barring on the underparts (reminiscent of Icelandic Godwit *L. islandica* in corresponding plumage) and, in flight, a narrower, shorter wing-bar than *L. limosa* (which is a common breeder and migrant).

Eurasian Curlew *Numenius arquata*

On 14 December 2008, two Eurasian Curlews were found at Karakol lake, Mangghystau province (Karpov & Kovshar 2009). This is the first winter record for Kazakhstan.

Black-legged Kittiwake *Rissa tridactyla*

On 21 and 25 April and 20 June 2008, a first-summer Black-legged Kittiwake was photographed from a ship in Kazakh territorial waters in the northern Caspian Sea (44:00 N, 50:00 E). On 30 April and 1 May 2008, a first-summer bird was photographed on the Caspian Sea off Bautino, Mangghystau province (Mischenko 2009a). The records are likely to refer to the same individual. This is a new species for Kazakhstan. Three earlier reports have been omitted from the Kazakhstan list, due to a lack of documentation (Wassink & Oreel 2007).

Mediterranean Gull *Larus melanocephalus*

On 13 May 2009, an adult Mediterranean Gull was found at the Caspian coast at Fetisovo (42:46 N, 52:38 E), Mangghystau province (Le Neve et al 2010). This is the fifth record (with a total of eight birds) for Kazakhstan (Lindeman et al 2005, Wassink and Oreel 2007).

Lesser Black-backed Gull *Larus fuscus*

A Baltic Gull *L f fuscus*, ringed as a nestling in Finland on 26 July 1981, was subsequently found dead on 28 June 1982 south-east of Ebeyti (48:14 N, 54:56 E) at 48:07 N, 55.30 E in Aqtöbe province (Jari Valkama in litt). This is the first record of Baltic Gull (and Lesser Black-backed Gull of any subspecies) for Kazakhstan. Older immature dark-mantled gulls photographed along the northern Caspian Sea on 21 April, 3 May and 29 June 2008 (Mischenko 2009b) show characters of this species. However, since separation from, eg, Heuglin's

Gull *L heuglini* is notoriously difficult, no decisive conclusion could be made based on these photographs.

Woodlark *Lullula arborea*

On 26 April 2006, a Woodlark was found singing at Urda (48:46 N, 47:26 E), Volga-Ural region, West Kazakhstan province (Kovalenko 2009b). Because the bird was found in typical breeding habitat (sandy area, with pine forest and small patches of poplar and aspen) and since the species is a common breeding bird only c 70 km away, at Elton lake (49:09 N, 46:41 E), Russia, it presumably bred at this location.

Pied Bush Chat *Saxicola caprata*

On 17 May 2009, a first-summer female Pied Bush Chat was photographed at Kenderli, Mangghystau province (plate 161). Another female was photographed at Kenderli, Mangghystau province, on 24 May 2009 (Le Neve et al 2010). These are the first records for western Kazakhstan.

Semicollared Flycatcher *Ficedula semitorquata*

Between 12 April and 3 May 2009, seven (males and females, of which a first-summer male photographed) Semi-collared Flycatchers were found at Kenderli (42:47 N, 52:38 E), Mangghystau province (plate 162). On 25 April 2009, a first-summer male was photographed at Fetisovo plateau, Mangghystau province (Le Neve et al 2010). These are the second to third record for Kazakhstan, totalling nine individuals.

Meadow Pipit *Anthus pratensis*

On 14 December 2008, 15 Meadow Pipits were found at Karakol lake, Mangghystau province (Karpov & Kovshar 2009). This is the first winter record for Kazakhstan.

161 Pied Bush Chat / Zwarte Roodborsttapuit *Saxicola caprata*, first-summer female, Kenderli, Mangghystau province, Kazakhstan, 17 May 2009 (Arnaud Le Neve/ Abu Dhabi National Avian Research Center)

162 Semicollared Flycatcher / Balkanvliegenvanger *Ficedula semitorquata*, first-summer male, Kenderli, Mangghystau province, Kazakhstan, 22 April 2009 (Christophe Gouraud/Abu Dhabi National Avian Research Center)

Masked Wagtail *Motacilla personata*

On 13 January 2008, two Masked Wagtails were found at Slavnov (43:08 N, 74:33 E), Zhambyl province (Belyalov & Karpov 2009). This is the second winter record for Kazakhstan.

Two-barred Crossbill *Loxia leucoptera*

On 27 January 2008, several Two-barred Crossbills were found amongst flocks of Red Crossbills *L. curvirostra* at the Tautekeli valley (49:03 N, 85:00 E), southern Altai (Starikov 2009). This is the fourth record for Kazakhstan and the first in winter.

Rejected records

Red-necked Stint *Calidris ruficollis*

In 2008, a Red-necked Stint was reported at Isey lake, Korgalzhyn nature reserve, Aqmola province (Koshkin 2009). There is no description or photograph supporting the identification. Also, there is no exact date. The record is, therefore, rejected.

Radde's Warbler *Phylloscopus schwarzi*

On 6 June 1978, a Radde's Warbler building a nest was reported in the Ivanovskiy mountains (50:28 N, 69:33 E), western Altai (Scherbakov 2009). There is no description, photograph or sound-recording supporting the identification. The record is, therefore, rejected. With only three records, the species is a vagrant in Kazakhstan.

Bluethroat *Luscinia svecica*

On 19 April 2008, a male Unspotted Bluethroat *L. s. magna* was reported at Karazhar (50:28 N, 69:33 E), Korgalzhyn nature reserve, Aqmola province (Koshkin 2009). As with the report at the same location on 28 June 2007 (erroneously given as 2008 in Wassink 2009a), it is far more likely that this report also refers to a completely blue-bibbed ('*wolfi*') morph of the subspecies *L. s. pallidogularis* or *L. s. svecica*. The report is, therefore, rejected.

Buff-bellied Pipit *Anthus rubescens*

On 11 January 2008, a Siberian Buff-bellied Pipit *A. r. japonicus* was reported at Chu river (44:52 N, 70:55 E), Zhambyl province (Belyalov & Karpov 2009). There is no description or photograph supporting the identification. The record is, therefore, rejected. Although Gavrillov & Gavrillov (2005) state that the species probably is a winter visitor, there is still no documented record confirming the species' winter occurrence in Kazakhstan (Wassink 2009a).

Acknowledgements

I am grateful to Ruud van Beusekom, Christophe Gouraud (Abu Dhabi National Avian Research

Center), Risto Juvaste, Victoria Kovshar, Arnaud Le Neve (Abu Dhabi National Avian Research Center), Edith Mayer, Jari Valkama (Finnish Museum of Natural History) and Pim Wolf for the various ways in which they contributed to the publication of this paper.

References

- Belyalov, O V & Karpov, F F 2009. [Survey of wintering birds in the foothills of the floodplains of the Chu river.] Kazakhstan Ornithol Bull 2008: 88-93. [In Russian.]
- Bevza, I A 2009. [Ornithological observations in the Karashengel hunting area in 2008.] Kazakhstan Ornithol Bull 2008: 102-104. [In Russian.]
- Gavrillov, E I & Gavrillov, A E 2005. The birds of Kazakhstan. Abridged version. Tethys Ornithol Res 2: 3-222.
- Karpov, F F & Kovshar, V A 2009. [Observations of wintering birds at the eastern coast of the Kazakh part of the Caspian region.] Kazakhstan Ornithol Bull 2008: 14-18. [In Russian.]
- Koshkin, A V 2009. [Ornithological observations in the Tengiz region in 2008.] Kazakhstan Ornithol Bull 2008: 58-63. [In Russian.]
- Kovalenko, A 2009a. Indian Pond Heron. Website: www.birds.kz.
- Kovalenko, A 2009b. [Woodlark in forest at Urda.] Selevinia 2009: 257. [In Russian.]
- Le Neve, A, Gouraud, C, Morlon, F, Judas, J & Abu Dhabi National Avian Research Center 2010. Kazakhstan trip report. Unpublished.
- Lindeman, G V, Abaturov, B D, Bykov, A V & Lopushkov, V A 2005. [Dynamics of the vertebrate animal population in semidesert east of the Volga river.] Moscow. [In Russian.]
- Mischenko, V 2009a. Black-legged Kittiwake. Website: www.birds.kz.
- Mischenko, V 2009b. Lesser Black-backed Gull. Website: www.birds.kz.
- Scherbakov, B V 2009. [Radde's Warbler – a breeding species in Kazakhstan.] Kazakhstan Ornithol Bull 2008: 226. [In Russian.]
- Starikov, S V 2009. [Winter record of Two-barred Crossbill in the southern Altai.] Kazakhstan Ornithol Bull 2008: 231. [In Russian.]
- Wassink, A & Oreeel, G J 2007. The birds of Kazakhstan. De Cocksdorp.
- Wassink, A & Oreeel, G J 2008. Birds of Kazakhstan: new and interesting data. Dutch Birding 30: 93-100.
- Wassink, A 2009a. Birds of Kazakhstan: new and interesting data, part 2. Dutch Birding 31: 101-110.
- Wassink, A 2009b. Kazakhstan trip report. Website: www.travellingbirder.com.

Arend Wassink, Postweg 64, 1795 JR De Cocksdorp, Texel, Netherlands
(arendwassink@texel.com)

Western Palearctic list updates: African Palm Swift

African Palm Swift *Cypsiurus parvus* is currently on the Western Palearctic (WP) list based on observations in Egypt and in Mauritania (Snow & Perrins 1998). Because Goodman & Meininger (1989) doubt the occurrence of this species in Egypt and because there is to our knowledge no published record for the WP part of Mauritania (Lamarche 1988; Paul Isenmann pers comm), we looked into the status of this species more thoroughly as part of ongoing work by Pierre-André Crochet and Marcel Haas on the WP bird list.

Distribution and movements

African Palm Swift breeds in Africa south of the Sahara, from Senegal east to north-western Ethiopia and southern Somalia, south to Angola, central Namibia, northern Botswana and into South Africa. It also breeds in Madagascar and on the Comoros. In Arabia, a population occurs along the coast and Red Sea mountains in the Asir region of Saudi Arabia and into Yemen (Cramp 1985, Chantler & Driessens 2000).

Egyptian records

Goodman & Meininger (1989) mention two occurrences in Egypt: von Heuglin (1869) states that it was a resident in southern Egypt and that he found nests near Wadi Halfa; and Meinertzhagen (1930) mentions observing a few birds at Abu Simbel in February 1928.

Von Heuglin's records are problematical in several ways. Firstly, the southern limits of Egypt at the end of the 19th century do not exactly correspond to the current border, and hence to the current WP limit (as defined by Cramp 1985). Indeed, the only precise locality mentioned by von Heuglin (Wadi Halfa) is now in Sudan and hence outside the WP. Secondly, as far as we can tell, no specimens were taken by von Heuglin to proof the occurrence of African Palm Swift in Egypt, nor has any description been published of the birds he saw.

The other Egyptian records are precisely located and the locality (Abu Simbel) is now in Egypt. However, Richard Meinertzhagen has proven to be a notoriously unreliable ornithologist and an article and a book about his life leaves no doubt that he was involved in many cases of specimen fraud, in which he switched labels of specimens to make it look like he collected them (cf Knox 1993, Garfield 2007). Because of his fraudulent behaviour, his observations obviously cannot be

taken as the sole proof of occurrence of the species in Egypt. In conclusion, we agree with Goodman & Meininger (1989) that African Palm Swift cannot be accepted onto the Egyptian list.

Mauritanian record

Snow & Perrins (1998) mention that the species has occurred in Mauritania within the WP during northwards dispersal, but there is no reference to support this statement. Much of the information given in Snow & Perrins (1998) on the status of birds in Mauritania was provided by Bruno Lamarche. In his list of the birds of Mauritania (Lamarche 1988), he indeed mentions that the species rarely occurs in Atar, in the Adrar massif, in October and November. However, Atar, as most of the Adrar massif, lies just south of the WP border, and only the northernmost parts of the Adrar massif north of Atar lie in the WP. In addition, BL now acknowledges that the WP limits had not been precisely defined when he sent information to the editors of Snow & Perrins (1998).

At the request of PAC and MH, BL was able to extract a single record from his notebook of African Palm Swift within the WP limits. On 7 July 1999, he observed two individuals at Guellet El Begra, south of Char palm grove (21.434°N 12.896°W). These two birds were first noticed with the naked eye during a botanical excursion and were then observed for a long time with binoculars as they flew around the guelta (local name for a small, often temporary, pond). As the species is not unusual around Atar (not far to the south) in the rainy season (BL pers obs), the significance of this record was not apparent at the time and no description was taken.

Discussion

The Mauritanian observation in July 1999 constitutes the sole WP record of African Palm Swift. Although one would normally be reluctant to accept such a first record without proper documentation (specimen, photographic evidence or description), we argue that in the present case the evidence at hand can be sufficient to accept it. Firstly, it is not a difficult species to identify and the sole observer (BL) has extensive field experience with it. Secondly, this record is only significant in the context of the WP list: the species is well known to occur in areas not much further south and is a strong flyer, so its occasional occurrence just north of its usual range is not unexpected. Lastly, because the interest around WP lists and the attention focused on the precise determination of the WP limits is quite recent, BL could

not be expected to take a full description of a species he was familiar with from areas not far away, although he remembers noticing the unusual northern locality.

In conclusion, we propose to maintain African Palm Swift on the WP list on the basis of a single record in northern Mauritania.

Acknowledgements

We wish to thank Paul Isenmann for allowing us to use the manuscript of his forthcoming book on the avifauna of Mauritania.

References

Chantler, P & Driessens, G 2000. Swifts: a guide to the swifts and treeswifts of the world. Second edition. Mountfield.

Marcel Haas, *Helmweg 12C, 1759 NE Callantsoog, Netherlands* (zoodauma@gmail.com)

Pierre-André Crochet, *CNRS-UMR 5175 Centre d'Ecologie Fonctionnelle et Evolutive, 1919, route de Mende, 34293 Montpellier cedex 5, France* (pierre-andre.crochet@cefe.cnrs.fr)

Bruno Lamarche, *'Atelier naturaliste', 217, Rue de Verdun, 29200 Brest, France*

Cramp, S (editor) 1985. The birds of the Western Palearctic 4. Oxford.

Garfield, B 2007. The Meinertzhagen mystery. Washington.

Goodman, S M & Meininger, P L (editors) 1989. The birds of Egypt. Oxford.

von Heuglin, T 1869. Reise in das Gebiet des Weissen Nil und seiner westlichen Zuflüsse in den Jahren 1862-1864. Leipzig.

Knox, A G 1993. Richard Meinertzhagen – a case of fraud examined. *Ibis* 135: 320-325.

Lamarche, B 1988. Liste commentée des oiseaux de Mauritanie. *Etudes Sahariennes et Ouest-Africaines* 1 (4): 1-164.

Meinertzhagen, R H (editor) 1930. Nicoll's birds of Egypt. London.

Snow, D W & Perrins, C M (editors) 1998. The birds of the Western Palearctic. Concise edition. Oxford.

Brieven

Review of Indian bird sounds

I would like to thank Dutch Birding for devoting so much space for a review of *Indian bird sounds* (5 CDs and booklet in English/French) by Claude Chappuis, Fernand Deroussen & Deepal Warakagoda (2008) and for selecting Magnus Robb, who was able to analyse the recordings so meticulously (Robb 2009). Obviously, Robb's efforts deserve a detailed and thorough reply from the authors. Hopefully, this will cast more light on Robb's queries and enhance the interest in the vocalisations presented in this publication. The following is our point of view.

CD 1-70. *Ketupa zeylonensis*. Robb commented: '... a third recording of a descending call ... may in fact belong to Spot-bellied Eagle Owl *Bubo nipalensis*'. The acoustic similarity between these two species is stressed by Grimmett et al (1999). Compared to a sound in CD 2 by White (1984), it appears identical to the descending call, which is most probably a fledgling.

CD 1-75. *Perdicula argoondah*. Robb commented that the sound dominating in this recording concerns *Chrysococcyx xanthorhynchus*. Indeed,

these notes grouped in pairs are identical to those of the cuckoo published by Scharringa (2001).

CD4-41b. *Picus flavinucha*. Indeed, these sounds possibly come from *Dinopium* sp.

CD4-01. *Tephrodornis gularis*. In the sequence, a) the call is indeed identical to *Garrulax monileger* from Scharringa (2001). However, b) the song is identical to *Tephrodornis gularis* in Barucha (2003).

CD4-08. *Rhipidura aureola*. The call in the third recording is exactly similar to sounds of this species published by Scharringa (2001).

CD4-15. *Acritillas (Iole) indica* and *Irena puella*. These two species have a varied vocabulary with some similar sentences or calls. The notes of *Irena puella* are more quickly rising than those of *Acritillas indica* (see CD4-20; and also Rasmussen & Anderton (2005) for sonagrams). For a comparison, see Jännes et al (2002). Since the birds were seen and the species are morphologically so different from each other, any confusion is unlikely.

CD4-40. *Copsychus saularis*. According to Robb, the calls sequence (a) concerns *Saxicola caprata*. However, the sounds have nothing to do with the *Saxicola caprata* call in Jännes et al (2002)

or the description with sonagram by Rasmussen & Anderton (2005): 'sharp, downslurred, clipped whistle sPLEEU'. Track (b) corresponds to the description by Rasmussen & Anderton (2005) of the alarm call: a harsh rasping *che'e'e'h* very frequently heard in autumn.

CD4-53. Robb correctly pointed out that *Rhopocichla atriceps* is in fact *Tephrodornis sylvicola*.

CD4-54. *Dumetia hyperythra*. Robb correctly stated that there is no *Dumetia hyperythra* to be heard at the beginning but, instead, *Ficedula tricolor*. Indeed one can hear *Ficedula tricolor* during the first 18 s, identical to the one presented by Scott (2003). After 18 s, the *tsii* and *trec trec* calls correspond with descriptions by Rasmussen & Anderton (2005) and also Grimmett et al (1999) for *Dumetia*.

CD4-55b. *Chrysomma sinense*. Robb correctly suggested that the second sequence (b) could be *Turdoides affinis*. This corresponds with Sivaprasad (1994) and also CD4-61 in our CDs.

CD5-03. *Prinia buchanani*. Robb correctly pointed out that this is in fact *Prinia hodgsoni*.

CD5-20c. *Sitta frontalis*. Robb remarked that this could be *Dicaeum* or a sunbird. We cannot do anything with this suggestion.

CD5-31. *Zosterops palpebrosus*. Robb stresses

the analogy with *Eumyas thalassinus* in northern India. The song sequence (a) is indeed identical to *Eumyas* in Barucha (2003). However, the following sequences (b, c and d) are really from *Zosterops*.

To summarize, these are eight misidentifications in this publication of 560 recordings. As already put forward by Robb, this proportion is lower than usual for comprehensive sound publications presented for the first time for a large region.

References

- Barucha, E 2003. Indian bird calls. CD. Mumbai.
 Grimmett, R, Inskipp, C & Inskipp, T 1999. Birds of India. London.
 Jännes, H, Holt, P & Alström, P 2002. Bird Sounds of Goa and South India. CD. Helsinki.
 Rasmussen, P C & Anderton, J C 2005. Birds of South Asia: the Ripley Guide 2. Barcelona.
 Robb, M 2009. Recensie/review: Indian bird sounds, by Chappuis, Deroussen & Warakagoda (2008). Dutch Birding 31: 368-369.
 Scharringa, J 2001. Birds of tropical Asia 2. CD-ROM. Westnieland.
 Connop, S 2003. Birdsongs of Himalayas. CD. Ithaca.
 Sivaprasad, P S 1994. An audio guide to the birds of South India. Cassette. Coimbatore.
 White, T 1984. Field guide to the bird songs of South-East Asia. 2 CDs. London.

Claude Chappuis, 10 Le Fer à Cheval, 76530 La Bouille, France
 (claude.chappuis@wanadoo.fr)

Corrigenda

In the article 'Birding in Kyrgyzstan' in Dutch Birding 32: 10-20, 2010, an error appears on page 19 (first column, seventh and eighth line from below). Please amend 'Brown-throated Martins *Riparia paludicola*' to read 'Pale Martins *Riparia diluta*'. EDITORS

In het artikel 'Vogels kijken in Kirgizië' in Dutch Birding 32: 10-20, 2010, staat een fout op pagina 19 (eerste kolom, zevende en achtste regel van onder). 'Brown-throated Martins *Riparia paludicola*' moet luiden 'Pale Martins *Riparia diluta*'. REDACTIE

WP reports

This review lists rare and interesting birds reported in the Western Palearctic mainly from **late January to mid-March 2010**. The reports are largely unchecked and their publication here does not imply future acceptance by a rarities committee. Observers are requested to submit their records to each country's rarities committee. Corrections are welcome and will be published.

GEESE TO DUCKS In the Netherlands, up to two **Ross's Geese** *Anser rossii* occurred in Zeeland/Zuid-Holland throughout the period while singles were seen in south-western Friesland between 25 January and 19 February and on Wieringen, Noord-Holland, on 7-15 February; it is unclear whether these concerned the same individuals as those of the flock of four on Texel, Noord-Holland, from 24 September to 21 October 2009. In early March, one seen twice at two sites in Poland showed wing features similar to one of the Texel birds. A total of seven **Red-breasted Geese** *Branta ruficollis* in a mixed geese flock near Echteld, Noord-Brabant, on 24 February may have been the largest number together ever for the Netherlands. In Italy and Slovenia, higher than usual numbers of **Ferruginous Ducks** *Aythya nyroca* were seen away from usual sites in late February and early March, with flocks of 25 in Venezia, 26 near Koper, Slovenia, 50 at Circeo NP, Roma, and 105 in Casei Gerola, Pavia.

Successful breeding records with at least one young each at Nieuwkoop, Zuid-Holland, and Drontermeer, Flevoland, in 2009 were the first for the Netherlands since 1989. In Thailand, three male **Baer's Pochards** *A baeri* were seen at Bueng Borophet Nakhon Sawan in early February. Up to two female-type **White-headed Ducks** *Oxyura leucocephala* were photographed together with Ruddy Ducks *O jamaicensis* at several sites near Nootdorp, Zevenhuizen and Leidschendam, Zuid-Holland, from 10 February into March. A male **American Eider** *Somateria mollissima dresseri* at Fanad Head, Donegal, Ireland, from 2 January into March was the first for the WP. A male **American White-winged Scoter** *Melanitta deglandi deglandi* occurred at Njarðvík, Iceland, on 20-25 February. A female-type **Smew** *Mergellus albellus* on Streymoy on 24-27 February was (only) the third for the Faeroes. The long-staying male **Buffleheads** *Bucephala albeola* at Santander, Cantabria, Spain, since 7 January and Barendrecht, Zuid-Holland, for its sixth winter remained into March. A male at Langton Herring from 6 March was the first for Dorset and c 10th for Britain. In Germany, a male **Barrow's Goldeneye** *B islandica* was swimming at Kiel, Schleswig-Holstein, on 23-25 February. A breeding record of **Common Goldeneye** *B clangula* at Heerde, Gelderland, with eight young on 28 May 2009 was the first for the

163 Barrow's Goldeneye / IJslandse Brilduiker *Bucephala islandica*, adult male, Bülk, Kiel, Schleswig-Holstein, Germany, 24 February 2010 (Stefan Pfützke)

164 Ross's Gull / Ross' Meeuw *Rhodostethia rosea*, first-winter, Toftir, Eysturoy, Faeroes, February 2010
(Silas K K Olofson)

Netherlands since 2005. At Kalmthoutse Heide, Oost-Vlaanderen, a female with five young in 2009 constituted the first breeding ever for Belgium. The fifth **Hooded Merganser** *Lophodytes cucullatus* for the Azores stayed from 28 December 2009 to at least mid-March at Ponta Delgada, São Miguel. In freezing winter weather, a female-type paired up with a male Smew at Zwartewater, Overijssel, between 15 January and 24 February. Long-staying male **American Black Ducks** *Anas rubripes* occurred, for instance, on Achill Island, Mayo, Ireland, into March, at Melrakkaslétta, Iceland, until at least 11 February, on Tresco, Scilly, England, until 11 February and at Hlíðarvatn, Selvogur, Iceland, until at least 10 February. In Cornwall, England, a male occurred at Dozmary Pool from 16 February into March. In the Netherlands, an unringed confiding male **Baikal Teal** *A formosa* stayed in ice-free water at Almelo, Overijssel, from 30 January to 24 February. In Ireland, both a hybrid and a pure bird were seen at Tacumshin, Wexford, between 5 January and 23 February (cf Dutch Birding 32: 52, 2010). The wintering population in Korea increased from a declining 75 000 in the early 1990s to over one million in 2009; this spectacular increase is believed to be linked to lots of land reclaiming as well as to a decline in hunting pressure.

LOONS TO PELICANS After three records in the preceding months in Cornwall, Cantabria and the Channel Islands, another **Pacific Loon** *Gavia pacifica* was an adult

photographed at Rinville Point, Oranmore, Galway, Ireland, on 30 January; probably the same individual was seen at Doorus Pier, Kinvarra, Galway, from 4 March. If accepted, a **Great Shearwater** *Puffinus gravis* flying past Jaffa on 3 February will be the fifth for Israel. A juvenile female found freshly dead along the Wadden Sea coast near Sexbierum, Friesland, on 7 February concerned the 18th for the Netherlands and the fifth in winter. At Mosteiros, São Miguel, Azores, the **Brown Booby** *Sula leucogaster* and **Double-crested Cormorant** *Phalacrocorax auritus* were still present in February. In Israel, a **Brown Booby** was seen off Eilat through February. After a first attempt in 2008, two pairs of **Atlantic Great Cormorants** *P carbo carbo* raised a total of five young at Roggenplaat, Neeltje Jans, Zeeland, in 2009, constituting the first breeding record for the Netherlands; in addition, a mixed pair with Continental Great Cormorant *P c sinensis* at Lauwersmeer, Friesland, produced three young. In Hungary, the adult **Dalmatian Pelican** *Pelecanus crispus* at Kenderes and Balaton from 10 October 2009 turned up in the city of Budapest on 12 February. On 26 February, one photographed in Steiermark was the first for Austria and it could be seen in Slovenia as well.

HERONS TO GREBES The long-staying **Western Reef Egret** *Egretta gularis* at Diabat, Essauira, Morocco, from 18 April 2009 was still present on 27 February. The severe winter of 2008/09 diminished the number of

165 American Eider / Amerikaanse Eider *Somateria mollissima dresseri*, adult male, Glassagh Bay, Donegal, Ireland, 14 February 2010 (*Craig Shaw*) **166** Purple Gallinule / Amerikaans Purperhoen *Porphyrio martinica*, Limeira, Graciosa, Azores, 9 January 2010 (*Jerry Bettencourt*) **167** Pied-billed Grebes / Dikbekfuten *Podilymbus podiceps*, adult (right) and first-winter, Lagoa das Furnas, São Miguel, Azores, February 2010 (*Gerbrand Michielsen*) **168** American Coot / Amerikaanse Meerkoet *Fulica americana*, Lagoa das Furnas, São Miguel, Azores, February 2010 (*Gerbrand Michielsen*)

pairs of **Little Egret** *Egretta* breeding in the Netherlands in 2009 to 110 (after an annual increase since 1996, there were 170 pairs in 2008); the winter of 2009/10 may have caused even greater damage. **Western Great Egrets** *Casmerodius albus* appear to be much more hardy in severe winter weather and, in 2009, the number of breeding pairs at, eg, Oostvaardersplassen, Flevoland, increased to 96 (from 78 in 2008); a record winter roost for the Netherlands of 347 individuals was counted at Polder Maltha, Biesbosch, Noord-Brabant, at dusk on 12 February. In Sardinia, Italy, 175 were counted at Gulf of Oristano in January. In the Azores, a **Great Blue Heron** *Ardea herodias* stayed at Paul da Praia, Terceira, from 15 February. This winter, two or three **Black Storks** *Ciconia nigra* were present in Camargue, Bouches-du-Rhône, France. Since the winter of 1997/98, the species regularly winters in Camargue and rarely also elsewhere in France, with one successfully wintering in six con-

secutive winters from 2004/05 to 2009/10 in Sologne, Loir-et-Cher (Ornithos 12: 321-327, 2005, 16: 406-407, 2009). One staying from 22 January 2009 onwards at the Belgian-French border near Lille, Nord, France, and found dead in mid-March 2009 across the Belgian border appeared to have been taken into care as electricity victim near Zwolle, Overijssel, the Netherlands, in August 2007 and ringed and released a year later, on 15 August 2008, together with White Storks *Ciconia* (Ornithos 16: 409, 2009). The number of pairs of **Glossy Ibis** *Plegadis falcinellus* in Camargue increased from a few without evidence of successful breeding in 2005, 14 in 2006, 45 in 2007 and 96 in 2008 to 254 in 2009 (Ornithos 16: 404-405, 2009). The species' stronghold is Scamandre, Gard, but since 2008 an increasing number is breeding in other heronries (58 out of 254 in 2009). The second **Lesser Flamingo** *Phoenicopterus minor* for Kuwait was seen at Sulaibhikat on 16-30 January; the

169 Glaucous-winged Gull / Beringmeeuw *Larus glaucescens*, fifth calendar-year, Århus, Jylland, Denmark, 21 February 2010 (*Christian Brinkman*) **170** Long-tailed Jaeger / Kleinste Jager *Stercorarius longicaudus*, with Black-headed Gull / Kokmeeuw *Chroicocephalus ridibundus*, Mersin, Turkey, 21 December 2009 (*Emin Yogurtcuoglu*) **171** Greater Sand Plover / Woestijnplevier *Charadrius leschenaultii*, Ragusa, Sicily, Italy, 30 December 2009 (*Andrea Corso*) cf Dutch Birding 32: 56, 2010 **172** Black Scrub Robin / Zwarte Waaierstaart *Cercotrichas podobe*, Wadi Gemal, Egypt, 2 March 2010 (*Frédéric Jiguet*)

first stayed here on 13-15 December 2007. In Spain, the long-staying **Pied-billed Grebe** *Podilymbus podiceps* at Begonto, Lugo, first found on 23 August 2007 was still present on 2 March. In the Azores, four remained on São Miguel through February (cf Dutch Birding 32: 54, 2010). In Ireland, singles were seen at Lough Gur, Limerick, from 20 February into March and at Lough Atedaun, Clare, from 6 March.

RAPTOR TO CRANES From 2 November 2009, the **Crested Honey Buzzard** *Pernis ptilorhynchus* remained at Eilat, Israel, for its third consecutive winter. A second-year 'African' **Black-winged Kite** *Elanus caeruleus caeruleus* was found exhausted at Wadi Paran, Israel, and taken into care but it died the next day. In Cornwall, the first-winter **Pallid Harrier** *Circus macrourus* first reported at St Just on 4 December was seen again at Zennor on 9 March. The number of breeding pairs of **Montagu's**

Harrier *C. pygargus* in the Netherlands increased to more than 60 in 2009, which is the highest total since 1980 when 51 were counted. In Camargue, at least three (seen together on 21 February) **Greater Spotted Eagles** *Aquila clanga*, at least six (on 13 February) **Booted Eagles** *A. pennata* and up to two **Lanner Falcons** *Falco biarmicus* were wintering. The first **Gyrfalcon** *F. rusticolus* for Spain was a first-winter along the Asturias coast between 27 December 2009 and 4 February. The adult **Purple Gallinule** *Porphyrio martinica* first seen on Graciosa, Azores, on 9 January stayed until at least 7 February. On São Miguel, the **American Coot** *Fulica americana* at Lagoa das Furnas from 16 January was present through February. The **Demoiselle Crane** *Grus virgo* at Hula, Israel, from 20 December 2009 remained through February.

WADERS Remarkably, more than 60 000 **Oriental Pratincoles** *Glareola maldivarum* were feeding on Roebuck

Plains along the highway to Port Highland in Broome, Western Australia, on 20 February. In the Azores, up to three **Semipalmated Plovers** *Charadrius semipalmatus* stayed at Cabo da Praia, Terceira, from 14 January. On Corvo, Azores, up to two **Killdeers** *C vociferus* were seen on 24 February (up to three were found on 10 January; cf Dutch Birding 32: 56, 2010) and a single individual turned up on Faial on 26 February. The **Sociable Lapwing** *Vanellus gregarius* at Manzolino, Modena, Italy, first found on 4 November 2009 was still present in March. The first-winter near Mértola, Portugal, was again seen on 19 February. In Spain, singles were watched at Puebla del Río, Sevilla, on 5 February and at Aiguamolls de l'Empordà, Girona, from 20 February. In Syria, 1250 were counted on 5 March of which 848 were at Ar Ruweida rangeland reserve; unfortunately, the birds were threatened by a hunting party from Qatar. On 9 and 10 March, two singles were found in France and, on 12 March, one in Germany. The first **Baird's Sandpiper** *Calidris bairdii* for Cyprus was photographed at Ladies Mile Beach on 2-4 December 2009. In Thailand, the first **Spoon-billed Sandpiper** *Euryorhynchus pygmeus* this winter arrived in late October in Pak Thale where up to five were present in November-February; with singles at Khok Kham and Khao Sam Roi Yot the total was seven, much less than the 16 in the winter of 2003/04. Along the south-east coast of Bangladesh, a total of 15 was sighted on 14-18 January and, in the second week of March, a minimum of 25 was counted on Sonadia island. On Madeira, a **Hudsonian Whimbrel** *Numenius hudsonicus* turned up at São Vicente on 22 February. Despite the launch of a comprehensive survey of the non-breeding range of **Slender-billed Curlews** *N tenuirostris* during the winter of 2009/10, with sponsored search efforts in various countries, not a single one was found, not even in Morocco (cf Dutch Birding 32: 56, 2010).

JAEGERS TO TERNS Two **Long-tailed Jaegers** *Stercorarius longicaudus* with five Parasitic Jaegers *S parasiticus* at the port of Mersin on 21 December 2009 constituted the ninth record for Turkey and the first in winter. In Norway, an adult **Ivory Gull** *Pagophila eburnea* was seen at Vardø, Finnmark, on 7 February. Adult **Bonaparte's Gulls** *Chroicocephalus philadelphia* occurred at Lligwy Bay, Anglesey, Wales, on 14-30 January and again on 1-2 March; Cuskinny Marsh, Cork, Ireland, on 17 January; Morbihan, France, on 25 January; South Gare, Cleveland, England, on 29 January; Baltimore, Cork, on 1-5 February and Praia da Vitória, Terceira, on 25 February. On 25 January and 4 March, a second-year **Grey-hooded Gull** *C cirrocephalus* was found at Dakhla, Western Sahara, Morocco. In 2009, the first two breeding pairs of **Little Gull** *Hydrocoloeus minutus* for the Netherlands since 2001 incubated eggs on De Kreupel, Noord-Holland. A first-winter **Ross's Gull** *Rhodostethia rosea* stayed at Þorlákshöfn, Iceland, on 28-29 January. Another first seen at Toftir, Eysturoy, Faeroes, on 3 February was rediscovered at Tórshavn, Streymoy, on 19 February and stayed into March. The fourth **Smithsonian Gull** *Larus smithsonianus* for Spain was a second-winter found on

rubbish dumps in Madrid on 7 and 26 February. In the Azores, four were found this winter. The fourth-calendar year **Glaucous-winged Gull** *L glaucescens* at Århus, Midtjylland, Denmark, on 27 November and 21 December 2009 was again observed between 14 and 27 February but remained elusive. In Galway, Ireland, a first-winter **Thayer's Gull** *L thayeri* was seen at Cleggan from 19 January to 10 February. Up to nine **Cape Gulls** *L dominicanus vetula* stayed at Khnifiss lagoon, south-western Morocco, throughout the period. The wintering adult **Forster's Tern** *Sterna forsteri* at Nimmo's Pier, Galway, from 11 November 2009 was still present in March together with a few Sandwich Terns *S sandvicensis*; presumably the same bird was first seen here in November 2003.

DOVES TO WOODPECKERS The first-winter **Western Oriental Turtle Dove** *Streptopelia orientalis meena* at Fertörákos, Hungary, from 13 January was still present on at least 8 February. The first for the Netherlands at Wergea, Friesland, from 9 January (possibly from 24 December 2009) was last seen on 26 February when it was allegedly taken by a Eurasian Sparrowhawk *Accipiter nisus*. On 27 February, a second-year was photographed at Ashdod, Israel. The one reported at Farstad, Møre og Romsdal, Norway, on 1 November 2009 was in fact a **European Turtle Dove** *S turtur* (contra Dutch Birding 31: 375, 2009). After its eradication in the 1830s, **Eagle Owl** *Bubo bubo* was successfully reintroduced as breeding bird in Schleswig-Holstein, Germany, spreading to all corners except for western marshes and islands, now occurring in a higher density than ever before with a total of 200 breeding pairs, three to four in each 100 km², also spreading into neighbouring areas (Mecklenburg-Vorpommern, Niedersachsen and Denmark); most breed in trees, nesting boxes and on the ground, with just a few in quarries or on buildings (Falke 57: 70-75, 2010). The first **Northern Hawk Owl** *Surnia ulula* this century for Belarus was photographed on 10 February. In the Netherlands, more than 10 pairs of **Short-eared Owl** *Asio flammeus* were breeding in Friesland on Ameland, where the species had disappeared in 2004-07, and at least five on Schiermonnikoog in 2009. In north-eastern Drenthe, the Netherlands, five singing male **Boreal Owls** *Aegolius funereus* were found in 2009 of which two started to nest, one successfully with one fledgling; in 2008, the first two breeding pairs since 1971-79 were found in this region. In Spain, the first-year female **Belted Kingfisher** *Megaceryle alcyon* at Albujón, Murcia, from 4 January was still present on at least 9 March. On 30 January, an **Indian Roller** *Coracias benghalensis* was found on Green Island, Kuwait. In 2009, numbers of **Middle Spotted Woodpecker** *Dendrocopos medius* increased in core areas in the Netherlands to a record 54 pairs in Twente, Overijssel, and 70 in Limburg; besides, a few territories were found further west.

CROWS TO AMERICAN WARBLERS In the Netherlands, it has been decided that the c 25 **House Crows** *Corvus splendens* at Hoek van Holland, Zuid-Holland, will

173 Lappet-faced Vulture / Oorgier *Torgos tracheliotus*, Shalatin, Egypt, 3 March 2010 (*Frédéric Jiguet*) **174** Cape Gull / Afrikaanse Kelpmeeuw *Larus dominicanus vetula*, adult, Khnifiss lagoon, Western Sahara, Morocco, 8 March 2010 (*Kris De Rouck*) **175** Spoon-billed Sandpiper / Lepelbekstrandloper *Eurynorhynchus pygmeus*, Pak Thale, Thailand, 12 January 2010 (*Edwin Winkel*)

176 Pied Crows / Schilddraven *Corvus albus*, 154 km north-east of Dakhla, Western Sahara, Morocco, 5 March 2010 (*Kris De Rouck*)

177 Cricket Warbler / Krekelprinia *Spiloptila clamans*, Aoussard, Western Sahara, Morocco, 6 March 2010 (*Kris De Rouck*)

178 Western Oriental Turtle Dove / Westelijke Oosterse Tortel *Streptopelia orientalis meena*, adult, Wergea, Friesland, Netherlands, 25 January 2010 (Roland Jansen)

179 Black-throated Thrush / Zwartkeellijster *Turdus atrogularis*, female, Newholm, Whitby, North Yorkshire, England, 17 January 2010 (Graham P Catley)

soon be trapped and relocated; a pair was first seen here in 1994, produced young since 1997 and was not known to cause any damage (yet) but, since they occur close to a ferry port, it was feared they could travel by boat to other countries (the maximum count was 27 on 8 January 2008; the number of 33 on 20 February 2008 appeared to be erroneous; contra Dutch Birding 30: 139, 2008). The three **Pied Crows** *C. albus* c 160 km north-east of Dakhla, Western Sahara, from 13 December 2009 were still present on 4 March (cf Dutch Birding 32: 58, 2010). The one on Gran Canaria, Canary Islands, on 22 January may concern a ship-assisted arrival present since 2004. In Finland, an **Azure Tit** *Cyanistes cyanus* was seen at Piikkikarinnokka, Siikajoki, from 30 January to 7 February. The number of **Cetti's Warblers** *Cettia cetti* in the Netherlands increased in 2009 to at least 110 singing males (from 90 in 2008), with no less than 50 at Biesbosch, Noord-Brabant/Zuid-Holland. The **Hume's Leaf Warbler** *Phylloscopus humei* at Venezia, Italy, first found on 5 December 2009 stayed into March. The ninth for Italy occurred at Palazzolo sull'Oglio, Brescia, from 19 January until at least 13 February. In Norfolk, England, one turned up at Strumpshaw on 13 February. Also in England, a **Dusky Warbler** *P. fuscatus* was seen at Walthamstow, London, on 14-21 February. In Norway, a **Pallas's Grasshopper Warbler** *Locustella certhiola* on Utsira, Rogaland, was trapped both on 30 September and 3 October 2009 and a **Blyth's Pipit** *Anthus godlewskii* was seen at Lista on 26 October, not on 27 October 2009 (contra Dutch Birding 31: 381, 2009). The **Paddyfield Warbler** *Acrocephalus agricola* trapped at Ebro delta, Tarragona, Spain, on 20 December 2009 was retrapped on 6 February. There were six to eight territories of **Melodious Warbler** *Hippolais polyglotta* in 2009 in Limburg, the Netherlands; a mixed pair with a female **Icterine Warbler** *H. icterina* produced two young (Limburgse Vogels 19: 1-10, 2009). At Aousserd, Western Sahara, 55 **Cricket Warblers** *Spiloptila clamans* were counted on 24 January, and a male was feeding nestlings on 13 February. The adult male **Kurdistan Wheatear** *Oenanthe xanthoprymna* at Belvoir, Galilee, Israel, from 20 November 2009 remained through February. The eighth **Hume's Wheatear** *O. albonigra* for Kuwait at Sabah Al Ahmad from 12 December 2009 remained until at least 5 February. The female **Black-throated Thrush** *Turdus atrogularis* at Newholm, Whitby, North Yorkshire, England, from 10 January stayed until at least 28 February

and the male at Duvbo, Uppland, Sweden, from 30 December 2009 into March. In Egypt, a **Black Scrub Robin** *Cercotrichas podobe* was seen at Wadi Gimal on 3 March. The first **Asian Brown Flycatchers** *Muscicapa dauurica* for Australia photographed on West Island in the Timor Sea in October 2005, 2006 and 2007 were recently accepted (Austr Field Ornith 26: 123-131, 2009). At least 13 (on 16 February) **Richard's Pipits** *A. richardi* were wintering at Mas Chauvet, Crau, Bouches-du-Rhône. The third **Dark-eyed Junco** *Junco hyemalis* for Norway at Grimstad, Aust-Agder, from 24 December 2009 was again present on 13-25 February. In the Netherlands, the first-winter **Baltimore Oriole** *Icterus galbula* from 2 December 2009 was still frequenting feeders at Oudorp, Alkmaar, Noord-Holland, in mid-March. On 18 December 2009, the first **Black-and-white Warbler** *Mniotilta varia* for the Canary Islands was photographed at Oasis Park, Fuerteventura.

BIRD BOOK The first volume of Russell Slack's self-published *Rare birds: where and when* was nominated as the Birdwatch Bird Book of the Year for 2009; the book not only covers all rarity records from sandgrouse to New World orioles in Britain and Ireland but presents relevant information from continental Europe as well and it is an important work of reference for compilers of WP reports.

For a number of reports, Birding World, Birdwatch, Ornithos, Sovon-nieuws, www.birdguides.com, www.rarebirdalert.co.uk and www.netfugl.dk were consulted. We wish to thank Peter Alfreij, Neil Armstrong, Chris Batty, Ed van Boheemen, Richard Bonser, Adrian Boyle, Kees Camphuysen, Rolf Christensen, Sayam Chowdhury, José Luis Copete, Andrea Corso (Italy), Pierre-André Crochet, Kris De Rouck, Hugues Dufourny, Enno Ebels, Peter Ericsson, Lee Evans, Davey Farrar, Jacques Franchimont, Tommy Frandsen, Raymond Galea (Malta), Steve Gantlett, Barak Granit, Geert Groot Koerkamp, Marcello Grusso, Ricard Gutiérrez (Spain), Remco Hofland, Baz Hughes, Justin Jansen, João Jara (Birds & Nature Tours), Szabolcs Kóky, Yann Kolbeinsson, Alex Lee, Nick Littlewood, André van Loin, Gerbrand Michiels (Azores), Richard Millington, Dominic Mitchell, Geir Mobakken (Norway), Nial Moores, Killian Mullaney, Taej Mundkur, Silas Olofson (Faeroes), Gert Ottens, Andy Paterson, Yoav Perlman (IRDC), Magnus Robb, Staffan Rodebrand, Phil Round, Luciano Ruggieri, Michael Sammut, Roy Slaterus, Paul Tout, Magnus Ullman, Dzmitry Vincheuski, Edwin Winkel, Rik Winters, Pim Wolf and Emin Yogurtcuoglu for their help in compiling this review.

Arnoud B van den Berg, Duinlustparkweg 98, 2082 EG Santpoort-Zuid, Netherlands

(arnoud.vandenberg@planet.nl)

Marcel Haas, Helmweg 12C, 1759 NE Callantsoog, Netherlands (zoodauma@gmail.com)

Recente meldingen

Dit overzicht van recente meldingen van zeldzame en interessante vogels in Nederland beslaat voornamelijk de periode **januari-februari 2010**. De vermelde gevallen zijn merendeels niet geverifieerd en het overzicht is niet volledig. Alle vogelaars die de moeite namen om hun waarnemingen aan ons door te geven worden hartelijk bedankt. Waarnemers van soorten in Nederland die worden beoordeeld door de Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna wordt verzocht hun waarnemingen zo spoedig mogelijk toe te zenden aan: CDNA, p/a Duinlustparkweg 98A, 2082 EG Santpoort-Zuid, Nederland, e-mail cdna@dutchbirding.nl. Hiertoe gelieve men gebruik te maken van CDNA-waarnemingsformulieren die verkrijgbaar zijn via de website van de DBA op www.dutchbirding.nl of bovenstaand adres.

De winter van 2009/10 was de koudste in 14 jaar. Sinds 1979 is er bovendien geen winter geweest met zoveel sneeuw. Als gevolg daarvan waren er veel verplaatsingen van vogels merkbaar. Het betrof onder meer ganzen, eenden, Blauwe Kiekendief *Circus cyaneus*, steltlopers (met name Wulp *Numenius arquata*), lijsters, piepers en Veldleeuwerik *Alauda arvensis*. Ook waren er volop mogelijkheden om normaliter teruggetrokken soorten zoals Roerdomp *Botaurus stellaris*, Bokje *Lymnocyptes mini-*

mus en Houtsnip *Scolopax rusticola* te observeren en te fotograferen.

EENDEN Op enkele 10-tallen plekken liepen **Sneeuwanzen** *Anser caerulescens* rond zonder dat veel vogelaars daar opgewonden van raakten; de meeste waarnemingen werden in het zuidwesten opgetekend. Minimaal twee **Ross' Ganzen** *A rossii* overwinterden in de Zeeuwse en Zuid-Hollandse Delta. Ze werden op verschillende plekken aangetroffen, waaronder vanaf 22 januari voor het eerst op Walcheren, Zeeland. Andere exemplaren bevonden zich van 25 januari tot 19 februari in het zuidwesten van Friesland en van 7 tot 15 februari in en rond de Wieringermeer, Noord-Holland. Ondanks het strenge winterweer bleef het aantal overtuigend gedocumenteerde **Taigarietganzen** *A fabalis* beperkt tot enkele 10-tallen (of moeten we zeggen: Dankzij het strenge winterweer kwam het aantal overtuigende Taigarietganzen op enkele 10-tallen...?), met als beste plekken Retranchement, Zeeland (maximaal 17 op 17 februari) en Woldendorp, Groningen (maximaal 36 op 18 februari). Begin februari werden ook enkele exemplaren gefotografeerd in Midden-Drenthe en op 20 februari verbleven er minimaal twee bij de stad Groningen, Groningen. Op andere plekken ging het om solitaire vogels of was de determi-

180 Siberische Taling / Baikal Teal *Anas formosa*, adult mannetje, Almelo, Overijssel, 7 februari 2010
(Ronald Messemaker)

181 Taigarietganzen / Taiga Bean Geese *Anser fabalis*, met Kleine Rietgans / Pink-footed Goose *A brachyrhynchus* en Grauwe Gans / Greylag Goose *A anser*, Retranchement, Zeeland, 17 februari 2010 (Johan Buckens)

182 Taigarietgans / Taiga Bean Goose *Anser fabalis*, Retranchement, Zeeland, 17 februari 2010 (Johan Buckens)

183 Zwarte Ibis / Glossy Ibis *Plegadis falcinellus*, eerste-winter, Noordwijkerhout, Zuid-Holland, 17 januari 2010
(Arnold W J Meijer)

184 Roodhalsgans / Red-breasted Goose *Branta ruficollis*, adult, Lauwersmeer, Friesland, 5 maart 2010
(Mark Schuurman)

185 Witkopeenden / White-headed Ducks *Oxyura leucocephala* (links), met Rosse Stekelstaart / Ruddy Duck *O. jamaicensis*, Starrevaart, Leidschendam, Zuid-Holland, 28 februari 2010 (Sjaak Schilperoort) **186** Kleine Burgemeester / Iceland Gull *Larus glaucooides*, eerste-winter, Amsterdam, Noord-Holland, 8 februari 2010 (Jurriën van Deijk) **187** Witkopeend / White-headed Duck *Oxyura leucocephala*, Zevenhuizerplas, Zuid-Holland, 14 februari 2010 (Garry Bakker)

natie niet onomstreden. Het hoogste aantal **Dwergganzen** *A erythropus* bedroeg 55 op 4 februari bij Strijen, Zuid-Holland. Op een 10-tal plekken buiten de reguliere overwinteringsgebieden doken eveneens exemplaren op. Er waren meldingen van **Hutchins' Canadese Ganzen** *Branta hutchinsii hutchinsii* op 17 en 18 januari in de omgeving van Leimuident, Zuid-Holland, en op 14 februari bij Hoofdplaat, Zeeland (twee). De 77 721 **Brandganzen** *B leucopsis* die op 30 januari over de Dordtse Biesbosch, Zuid-Holland, vlogen betekenden een landelijk dagrecord voor een trektelpost. In alle provincies behalve Drenthe doken **Roodhalsganzen** *B ruficollis* op. Daarmee was de soort deze winter goed vertegenwoordigd. Maar liefst zeven werden er op 24 februari geteld bij Echteld, Gelderland, waar een dag eerder al vijf vogels verbleven (mogelijk hetzelfde groepje van vijf dat eind 2009 in Friesland werd gezien). Hoge aantallen **Witbuikrotganzen** *B hrota* bereikten ons land deze win-

ter. De grootste groep bevond zich op 7 februari bij Den Oever, Noord-Holland, en bestond uit 186 exemplaren. Lagere aantallen werden op talloze plekken in het Waddengebied, langs de westkust en in de Delta aangetroffen. Vanaf trektelposten in deze gebieden werden er ook nog eens 300 langsvliegende exemplaren doorgegeven. Bijzonder was ook het verschijnen van een exemplaar in Drenthe, namelijk op 31 januari en 1 februari bij Lheebroek, de eerste voor deze provincie. Het precieze aantal is door de ongetwijfeld vele dubbeltellingen lastig te bepalen maar als alleen de grootste pleisterende groepen worden opgeteld komt het al ruim boven de 500. Er waren eveneens veel meldingen van **Zwarte Rotganzen** *B nigricans*. Deze waren afkomstig uit het Waddengebied en de noordelijke Delta en hadden veelal betrekking op solitaire exemplaren of tweetallen tussen Rotganzen *B bernicla*. Het gevleugelmerkte mannetje **Grote Tafel-eend** *Aythya valisineria* van het Noordhollands Duin-

reservaat bij Castricum, Noord-Holland, werd op 20 januari weer eens gemeld. Op c 10 plekken in het midden van het land verbleven **Witoogeenden** *A nyroca*. Een mannetje dat zich van 27 december tot 17 januari ophield bij Krommenie, Noord-Holland, kreeg vermoedelijk de meeste aandacht. Vanaf 10 februari bevonden zich ten minste twee vrouwtjes-type **Witkopen** *Oxyura leucocephala* in Zuid-Holland. De eerste waarneming werd gedaan op 10 februari op de Dobbeplass bij Nootdorp, waar tot en met 12 februari een exemplaar verbleef. Van 13 tot 15 februari zwom er één op de Zevenhuizerplas bij Rotterdam en vanaf 20 februari was er eerst één aanwezig op de Meeslouwerplas en later op de naastgelegen Vogelplas Starrevaart bij Leidschendam. Hier werden op 27 februari voor het eerst twee exemplaren samen gezien die tot in maart bleven. Van trekposten in Noord- en Zuid-Holland werden in totaal 14 langsvliegende **Ijseenden** *Clangula hyemalis* gemeld. Het maximum aantal bij elkaar buiten de telposten bedroeg 13 op de Waddenzee, Friesland, en het hoogste aantal langs de Brouwersdam, Zuid-Holland/Zeeland, was negen. Het mannetje **Buffelkopen** *Bucephala albeola* van de Gaatkensplas bij Barendrecht, Zuid-Holland, maakte tijdens een vorstperiode een uitstapje naar de Dordtse Biesbosch, waar hij op 10 en 15 januari werd waargenomen. Van 4 februari tot in maart dobberde hij weer op de Gaatkensplas. Van een handvol al of niet wilde **Kokardezaagbekken** *Lophodytes cucullatus* kreeg een ongeringd vrouwtje bij Genemuiden, Overijssel, van 15 januari tot 24 februari ongetwijfeld de meeste ogen op zich gericht; zij was gepaard met een

Nonnetje *Mergellus albellus*. Een mannetje **Amerikaanse Smient** *Anas americana* bevond zich op 7 februari op Natuurplas Breeveld bij Woerden, Zuid-Holland. Van 30 januari tot in maart hield een ongeringd en dicht te benaderen mannetje **Siberische Taling** *A formosa* zich op in Almelo, Overijssel. Hij verbleef hoofdzakelijk op ijsvrije kanalen aan de rand van de stad. Indien aanvaard betreft dit het 10e geval en de eerste sinds mei 2006, toen een mannetje opdook in de regio Amsterdam, Noord-Holland.

FAZANTEN TOT KRAANVOGELS Een **Kwartel** *Coturnix coturnix* werd op 24 januari gefotografeerd in een besneeuwde tuin in Noordwijk-Binnen, Zuid-Holland. Op c 13 plekken – waarvan het merendeel in de Delta – werden **Ijsduikers** *Gavia immer* gezien, waaronder binnenlandse pleisteraars in de Brabantse Biesbosch, Noord-Brabant (maximaal twee tot 8 februari), en bij Heel, Limburg (tot 23 januari). Langsvliegende werden op 1 januari opgemerkt bij de Ketelbrug, Flevoland, op 3 februari bij Katwijk aan Zee, Zuid-Holland, en op 23 februari bij Camperduin, Noord-Holland. Er werden slechts 16 levende en twee dode **Noordse Stormvogels** *Fulmarus glacialis* doorgegeven. Daarmee was de soort erg schaars deze winter. Een exemplaar op 27 januari op de Bruine Bank op de Noordzee was van de 'dubbel donkere' vorm; de enige van deze kleurvariant in deze periode. Een dood eerstejaars vrouwtje **Grote Pijlstormvogel** *Puffinus gravis* werd op 7 februari opgehaald langs de waddenkust ter hoogte van Sexbierum, Friesland. Indien aanvaard betreft dit het 18e geval en het vijfde in

188 Grote Pijlstormvogel / Great Shearwater *Puffinus gravis*, eerste-winter vrouwtje (gevonden te Sexbierum, Friesland, op 7 februari 2010), NIOZ, Texel, Noord-Holland, februari 2010 (Kees Camphuysen)

189 Kleine Burgemeester / Iceland Gull *Larus glaucooides*, tweede-winter, Den Helder, Noord-Holland, 21 februari 2010 (Bob Woets) **190** Noordse Stormvogel / Northern Fulmar *Fulmarus glacialis*, donkere vorm, Bruine Bank, Noordzee, Continentaal Plat, 27 januari 2010 (Hans Verdaat) **191** Grote Burgemeester / Glaucous Gull *Larus hyperboreus*, eerste-winter, Lauwersoog, Groningen, 17 januari 2010 (Roef Mulder)

192 Ruigpootbuiserd / Rough-legged Buzzard *Buteo lagopus*, Cadzand, Zeeland, 21 januari 2010
(Johan Buckens)

193 Pestvogels / Bohemian Waxwings *Bombycilla garrulus*, De Cocksdorp, Texel, Noord-Holland, 11 februari 2010
(René Pop)

de winter. **Kuifaalscholvers** *Phalacrocorax aristotelis* waren vrij goed vertegenwoordigd langs de westkust. Exemplaren buiten de reguliere plekken werden gemeld op 8 januari bij Holwerd, Friesland, en langs de Oosterschelde op 28 januari en 14 februari bij Wilhelminadorp, Zeeland, en op 15 en 27 februari bij Sint Maartensdijk, Zeeland (maximaal twee). De enige ongeringde **Kwak** *Nycticorax nycticorax* die veel bekijks trek bevond zich in de Brabantse Biesbosch in het gezelschap van een geringd exemplaar. Een recordaantal van 347 **Grote Zilverreigers** *Casmerodius albus* kwam op de avond van 12 februari overnachten in Polder Maltha in de Brabantse Biesbosch. Vanaf 2 januari tot in maart hield een benaderbare eerstejaars **Zwarte Ibis** *Plegadis falcinellus* zich op in de weinige ijsvrije sloten bij Noordwijk, Zuid-Holland. Verspreid over het land werden c 80 **Rode Wouwen** *Milvus milvus* opgemerkt, waarvan sommige meerdere dagen aanwezig waren. Voor **Zeearenden** *Haliaeetus albicilla* kon men het beste afreizen naar de Oostvaardersplassen, Flevoland, het Ketelmeer, Flevoland/Overijssel, de Biesbosch, Zuid-Holland/Noord-Brabant, de omgeving van de Hellegatsplaten, Zuid-Holland, Het Verdrongen Land van Saeftinge, Zeeland, of het Lauwersmeergebied, Friesland/Groningen. Daarnaast verscheen de soort op c 20 andere plekken. Op enkele 10-tallen plekken verbleven **Ruigpootbuizerds** *Buteo lagopus*. Daarmee was de soort duidelijk talrijker dan in de meeste andere recente winters en vermeldenswaard is dat de soort deze periode in alle provincies werd waargenomen. Over de trekposten vlogen in totaal meer dan 1200 **Kraanvogels** *Grus grus*, waarvan ruim 1100 tussen 25 en 27 februari. In de laatste dagen van februari werden ook verschillende groepjes in het westen van het land aangetroffen.

PLEVIËREN TOT ALKEN Op 24 februari – tijdens een dooi-periode – vloog maar liefst 21 980 **Kieviten** *Vanellus vanellus* langs Breskens, Zeeland. In het huidige millennium werden op slechts één dag meer overtrekkende exemplaren waargenomen, namelijk op 1 december 2000, toen er 59 650 trekpost Nollendijk bij Vlissingen, Zeeland, passeerden. Een dode **Rosse Franjepoot** *Phalaropus fulicarius* werd op 16 januari gevonden op Rottumerplaat, Groningen. Opvallend was dat de gehele periode slechts zes **Grote Jagers** *Stercorarius skua* werden gemeld (en niet één Middelste Jager *S pomarinus*). Van Grote Jager was er wel een waarneming in het binnenland, namelijk bij trekpost IJmeerdijk bij Almere, Flevoland, op 6 januari. Vermoedelijk dezelfde – inmiddels tweede-winter – **Kleine Burgemeester** *Larus glaucoides* als van vorige winter keerde terug naar Den Helder, Noord-Holland. Hij verbleef daar van 10 januari tot in maart. Een vrij donker uitgevallen eerste-winter hield zich van 5 februari tot in maart op in de omgeving van het Hoofddorpplein in Amsterdam en gaf aanleiding om de kenmerken van Kumliens Meeuw *L g kumlieni* weer even op te frissen. De enige voor publiek toegankelijke **Grote Burgemeester** *L hyperboreus* was een manke eerste-winter die zich van 1 tot 26 januari ophield in de haven van Lauwersoog, Groningen. Andere exemplaren werden gemeld op 7 januari op Vlieland, Friesland; op

11 en 16 januari op Terschelling, Friesland; op 14 januari bij Ouddorp, Zuid-Holland; op 24 januari bij de Zuidpier van IJmuiden, Noord-Holland; op 21 februari bij de Kwade Hoek bij Goedereede, Zuid-Holland; op 22 februari in Leeuwarden, Friesland; en op 23 februari langs Camperduin. **Drieteenmeeuwen** *Rissa tridactyla*, **Zeekoeten** *Uria aalge* en **Alken** *Alca torda* waren bijzonder schaars deze winter. Bij elkaar opgeteld werden van telposten langs de kust nog geen 700 Drieteenmeeuwen en slechts 165 langstreckende ‘a/z-jes’ gemeld, terwijl deze soorten respectievelijk drie en vier winters geleden nog in ongekend hoge aantallen werden waargenomen. De eerstejaars **Zwarte Zeekoet** *Cephus grylle* die vanaf 8 november langs de Brouwersdam, Zeeland/Zuid-Holland, verbleef werd voor het laatst gezien op 9 januari. Er werden slechts twee **Kleine Alken** *Alle alle* gemeld: op 30 januari werd een verzwakt oliesslachteffer uit een sloot geschept bij ‘s-Gravenzande, Zuid-Holland, om vervolgens te worden overgebracht naar een vogelopvangcentrum en op 17 februari vloog er één langs Camperduin. Ook werd slechts één **Papegaaiduiker** *Fratercula arctica* doorgegeven, namelijk op 17 januari langs Camperduin.

DUIVEN TOT LEEUWERIKEN **Zomertortels** *Streptopelia turtur* werden gefotografeerd op 9 februari in Almelo en op 10 februari in Deventer, Overijssel. Laatstgenoemde betrof een ontsnapt exemplaar met ringen om beide poten. Een gelukkige vogelaar kreeg op 21 januari bezoek van een **Westelijke Oosterse Tortel** *S orientalis meena* in zijn tuin in Wergea (Warga), Friesland. Een dag later konden velen deze nieuwe soort voor Nederland met eigen ogen aanschouwen. Later bleek dat de vogel al vanaf 9 januari aanwezig was en mogelijk al vanaf 24 december 2009. De laatste waarneming werd gedaan op 26 februari. Op deze dag werd van afstand waargenomen hoe een Sperwer *Accipiter nisus* een tortel sloeg... Een al dan niet ontsnapte **Oehoe** *Bubo bubo* werd nog tot in februari waargenomen in het centrum van Amsterdam. Een exemplaar met riempjes werd in deze periode meermalen opgemerkt in en rond Hoorn, Noord-Holland. Op 27 februari werd een exemplaar gefotografeerd op een dak in Bussum, Noord-Holland. Een uit Diergaarde Blijdorp in Rotterdam ontsnapt mannetje **Sneeuwuif** *B scandiacus* bleek op 22 februari te zijn neergestreden bij Berkel en Rodenrijs, Zuid-Holland. Een poging om de vogel te vangen mislukte, waarna hij in westelijke richting wegvloog. Op 25 en 26 februari verbleef hij bij Vlaardingen, Zuid-Holland, en op 28 februari bij Delft, Zuid-Holland. De minimaal 26 **Huiskraaien** *Corvus splendens* die zich in deze periode ophielden in Hoek van Holland, Zuid-Holland, stonden in het middelpunt van de belangstelling nadat het ministerie van LNV had bekend gemaakt de vogels te willen vangen en onder te brengen in diertuinen. Dit omdat deze geïntroduceerde soort mogelijk voor problemen kan zorgen, wanneer eenmaal hoge dichtheden worden bereikt. Een paar werd hier voor het eerst op 10 april 1994 gezien en sindsdien is het aantal gegroeid tot minimaal 27 vogels op 8 januari 2008; de melding van 33 op 20 februari 2008 werd later ingetrokken (contra Dutch Birding 30: 139, 2008). Zoals tegen-

194 Europese Kanarie / European Serin *Serinus serinus*, Nijmegen, Gelderland, 26 januari 2010
(Harvey van Diek)

195 Kuifleeuwerik / Crested Lark *Galerida cristata*, 's-Gravenzande, Zuid-Holland, 17 februari 2010
(John van der Graaf)

woordig gebruikelijk werden **Bonte Kraaien** *C. cornix* hoofdzakelijk in het noordoosten waargenomen. Dubbele cijfers werden alleen in en rondom de Lauwersmeer gemeld, met bijvoorbeeld maximaal 43 in de West- en Vierhuizerpolder, Groningen. In Limburg verbleven ten minste twee twitchbare vogels en ook uit Zeeland en Zuid-Holland, waar de soort al jaren schaars is, kwamen enkele meldingen. Waarnemingen van **Kuifleeuweriken** *Galerida cristata* waren afkomstig van de bekende plekken bij Venlo, Limburg (maximaal vier), en in het stationsgebied van Eindhoven, Noord-Brabant (één). Een populaire 'nieuwe' vogel werd van 14 februari tot in maart druk bezocht in 's-Gravenzande. Kortstondige waarnemingen werden gedaan op 18 februari in Scheveningen, Zuid-Holland (de eerste voor deze voormalig broedlocatie sinds 2002), en in Alphen aan den Rijn, Zuid-Holland. Hoge aantallen **Strandleeuweriken** *Eremophila alpestris* werden vastgesteld in de Slufter op Texel, Noord-Holland (140), op Rottumeroog, Groningen (110), bij Westhoek, Friesland (90), en bij Ternaard, Friesland (80).

STRUIKZANGERS TOT GORZEN In de tweede helft van februari werd duidelijk dat meerdere **Cetti's Zangers** *Cettia cetti* in en rond de Biesbosch de winter goed hadden doorstaan. Ook elders werd nog een enkel exemplaar gemeld. **Pallas' Boszangers** *Phylloscopus proregulus* werden opgemerkt van 1 tot 7 januari in Hoogkarspel, Noord-Holland, en van 3 tot 10 januari bij Hilversum, Noord-Holland (met twee exemplaren van 4 tot 7 januari). Bijzonder was de winterwaarneming van een fotogenieke **Bladkoning** *P. inortatus* in Naaldwijk, Zuid-Holland, op 14 februari. De determinatie van een mogelijke **Humes Bladkoning** *P. humei* die zich op 9 en 10 februari bevond in de tuin van een vogelaar in Hillegom, Zuid-Holland, bleek daarentegen enige discussie op te roepen omdat de foto's een Bladkoning niet leken uit te sluiten. Een **Siberische Tjiftjaf** *P. collybita tristis* werd op 6 januari gemeld bij Westkapelle, Zeeland. De enige melding van een **Graszanger** *Cisticola juncidis* betrof een exemplaar op 25 januari bij Westenschouwen, Zeeland. Op enkele 10-tallen plekken verspreid over het land doken met name (pas) in februari **Pestvogels** *Bombycilla garrulus* op. In het merendeel van de gevallen ging het om solitaire exemplaren of kleine groepjes. Een uitzondering vormde een groep van meer dan 40 op 16 febru-

ari bij Poortvliet, Zeeland. **Taigaboombkruipers** *Certhia familiaris* werden gemeld op 1 en 3 januari op Schiermonnikoog, Friesland, en op 16 januari bij Hilversum. Een **Waterspreeuw** *Cinclus cinclus* werd gemeld op 7 januari in Annen, Drenthe. Opmerkelijk was de waarneming van een **Beflijster** *Turdus torquatus* op 27 december 2009 in de Carel Coenraadpolder, Groningen. Van c 13 plekken werden **Europese Kanaries** *Serinus serinus* doorgegeven. Het drukst bezocht werden vier vogels in Nijmegen van 13 januari tot in maart. Hoge aantallen **Fraters** *Carduelis flavirostris* werden vastgesteld op de Dollardkwelder, Groningen (300), bij Westhoek (200) en op Ameland (200). In de Slufter op Texel verbleven er maximaal 80 en het hoogste aantal in Zeeland bedroeg 60 op de Hoge Platen in de Westerschelde. Een **Witstuitbarmsijs** *C. hornemanni* werd op 14 februari gemeld in een groep van 12 Grote Barmsijsen *C. flammea* bij Ter Apel, Groningen. Het gros van de **Sneeuwgorzen** *Plectrophenax nivalis* verbleef zoals gebruikelijk in het Waddengebied, met grote groepen in de Slufter op Texel (140) en op Rottumeroog (110). Het hoogste aantal doortrekkers werd genoteerd bij Egmond aan Zee, Noord-Holland, en bedroeg 76 op 2 januari. Er werden c 70 **Ijsgorzen** *Calcarius lapponicus* gemeld, vrijwel uitsluitend in de kustprovincies. Het hoogste aantal betrof 30 op 28 februari in de Slufter op Texel. Een vrouwtje **Witkopgors** *Emberiza leucocephalos* werd op 19 januari gemeld bij Nieuweroord, Drenthe. Waarschijnlijk dezelfde vogel werd ook op 22 januari (te) kortstondig gezien. **Grauwe Gorzen** *E. calandra* werden uitsluitend waargenomen in de zuidelijke helft van Limburg en in Zeeuws-Vlaanderen, Zeeland. Groepjes bevonden zich bij Hoofdplaat (11); bij Sittard, Limburg (maximaal 25); bij Gulpen, Limburg (maximaal 24); en bij Sibbe, Limburg (maximaal 87). De eerstejaars **Baltimoretropiaal** *Icterus galbula* die vanaf ten minste 2 december in de gastvrije wijk Oudorp in Alkmaar, Noord-Holland, verbleef en pas op 4 januari voor een breed publiek bekend raakte, werd nog de gehele periode waargenomen. Het betreft het tweede geval (na een vangst op Vlieland, Friesland, in oktober 1987) en de eerste twitchbare. Daarmee ging het nieuwe jaar voor de meeste vogelaars uitstekend van start.

Wij bedanken Max Berlijn, Gerard Troost en Rinse van der Vliet voor hun hulp bij het samenstellen van dit overzicht.

Roy Slaterus, Bervoetsbos 71, 2134 PM Hoofddorp, Nederland (roy.slaterus@dutchbirding.nl)
Vincent van der Spek, Acaciastraat 212, 2565 KJ Den Haag, Nederland
(vincent.van.der.spek@dutchbirding.nl)

DBA-nieuws

Nieuwe penningmeester Kort na de nieuwe ledenadministrateur Gerald Oreel is er ook een opvolger gevonden voor vertrekkend penningmeester Theo Admiraal. Thierry Jansen uit IJsselstein, Utrecht, is het nieuwe bestuurslid dat gaat waken over de geldstromen binnen de

Dutch Birding Association. De financiële afronding van het jaar 2009 in de bestuursvergadering in maart was het laatste wapenfeit van Theo. De operationele taken zijn begin maart al overgedragen aan Thierry (thierry.jansen@dutchbirding.nl), werkzaam in het bankwezen

en in zijn vrije tijd (en soms onder werktijd...) zich steeds meer profilerend als een (WP)-twitcher. Theo zal op passende wijze worden bedankt voor (onder meer) 13 jaar niet aflatende ijver om van de DBA een financieel gezonde organisatie te maken en zijn inzet voor bijzondere projecten, zoals boekuitgaven.

De functie van voorzitter is op moment van schrijven nog vacant. Voorzitter Gijsbert van der Bent is aangebleven tot en met de Dutch Birding-dag van zaterdag 20 maart 2010. Bestuursleden Arjan van Egmond en Han Zevenhuizen nemen de voorzitterstaken waar totdat een opvolger is gevonden. Op de website staat een 'profiel' dat kan helpen bij de zoektocht naar een nieuwe voorzitter. Het zal niemand meer lukken om 17 jaar voorzitter te zijn of een andere bestuursfunctie te vervullen, want aan bestuursfuncties worden voortaan termijnen verbonden van (twee keer) drie jaar. Dit wordt in de nieuwe statuten van de stichting DBA opgenomen.

Het bestuur bestaat per maart 2010 uit Wietze Janse, Thierry Jansen (penningmeester), Arjan van Egmond en Han Zevenhuizen (secretaris). Tevens is de redactie met een zetel in het bestuur vertegenwoordigd. GIJSBERT VAN DER BENT

New treasurer After 13 years, Theo Admiraal has resigned as treasurer of the Dutch Birding Association. The new man in charge of the financial well-beings

of our association is Thierry Jansen (thierry.jansen@dutchbirding.nl).

Nieuwe sticker Nieuw – maar ook heel vertrouwd. Op veler verzoek is weer een nieuwe Dutch Birding-sticker ontworpen en op de markt gebracht. Het retro-ontwerp borduurt voort op een zeer populaire sticker uit het verleden. De nieuwe sticker wordt met dit nummer van Dutch Birding naar alle begunstigers gestuurd en is ook verkrijgbaar als autosticker. Exemplaren van de sticker en/of de autosticker kosten EUR 1.00 per stuk (plus EUR 1.50 verzendkosten) en kunnen worden besteld door het gewenste bedrag over te maken naar girorekening 150697 tnv Dutch Birding Association (voor Nederlandse begunstigers) of naar girorekening 000 1592468 19, tnv Dutch Birding Association (voor begunstigers uit België), onder vermelding van 'Dutch Birding-sticker' of 'Dutch Birding-autosticker' en het gewenste aantal.

Dutch Birding-webshop geopend Nog uitgelaten over de Taigastrandloper, de Baltimoretroepiaal of de Oosterse Tortel? Wil je ook op je T-shirt, pet, cap, bandana, wintermuts of zelfs badjas laten weten dat je een echte Dutch Birder bent? De Dutch Birding-webshop is nu online! Het is belangrijk om te weten dat de artikelen door ons zijn ontworpen (met veel dank aan Leo Heemskerk) maar worden gefabriceerd door en verkocht via de firma Spreadshirt. Met betaling en verzending heeft de Dutch Birding Association dus niets te maken. Gelukkig maar, want met het voorjaar voor de deur hebben ook DBA-medewerkers echt geen tijd om winkeltje te spelen. Om te bestellen moet men apart inloggen bij Spreadshirt. Zie op www.dutchbirding.nl bij 'Webshop' onder de knop 'Dutch Birding'. Tot ziens in het veld. We kunnen elkaar niet meer mislopen!

DUTCH BIRD ALERTS

HET LAATSTE
VOGELNIEUWS

DIRECT OP JE MOBIEL!

Kijk direct op:
www.dutchbirdalerts.nl
Jaarabonnement EUR 36.00 voor DBA-leden

CENTRAL ASIA BIRDING

Offering high quality all-inclusive birdwatching and nature holidays to Kazakhstan, Kyrgyzstan and Russia. Tours are led by expert European guides or experienced local bird guides.

14 days southeast Kazakhstan May 2010
with Dick Forsman EUR 1800,-

Check our website for prices and more detailed information & find many available trip reports!

www.centralasiabirding.com
e-mail: info@centralasiabirding.com

BirdingBreaks.nl

Ons reisprogramma 2010 is uit met méér dan 40 reizen en vele nieuwe bestemmingen. Hieronder vindt u onze reizen t/m zomer 2010. Méér reizen? Kijk snel op onze website voor het overzicht of vraag onze nieuwe reisgids 2010 aan.

BESTEMMING	DUUR (DAGEN)	VERTREK	PRIJS	BESTEMMING	DUUR (DAGEN)	VERTREK	PRIJS
Spanje: Extremadura en Coto Donana	10 d	5 maart	1645,-	Kazachstan: exclusief verlenging Astana	13 d	5 mei	2895,-
Ecuador	16 d	10 maart	3695,-	China: Beidahe en Happy Island	14 d	9 mei	2550,-
Marokko: Hoge Atlas, Sahara en kust	11 d	4 april	1845,-	Finland: uilen, hoenders en 'arctic migration'	8 d	15 mei	1795,-
Estland	6 d	7 april	1495,-	Hongarije: rondreis	8 d	24 mei	1395,-
Lesbos: vogeleiland bij uitstek EXTRA REIS	8 d	23 april	1295,-	Finland: Lapland en Varangerfjord	10 d	31 mei	1995,-
Panama	15 d	24 april	3095,-	Schotland, vasteland	8 d	5 juni	1385,-
Spanje Extremadura	8 d	30 april	1295,-	Schotland, Shetlands	7 d	12 juni	1795,-
Bulgarije: rondreis	9 d	30 april	1495,-	IJsland	8 d	14 juni	1995,-
Georgië	11 d	30 april	2195,-	Papoea Nieuw-Guinea	21 d	13 juli	7295,-
Roemenie	8 d	30 april, 10 mei	1395,-	Brazilië EXTRA REIS	17 d	20 augustus	3695,-

Meer informatie? Kijk op www.birdingbreaks.nl, info@birdingbreaks.nl of bel met Ed Opperman of Laurens Steijn 020 7792030.

natuur en boek

dichter bij
de natuur

Boekwinkel in Naturalis

bezoekers Darwinweg
postadres postbus 9517
2300 RA Leiden
telefoon 071-568 76 91
e-mail natuurenboek@naturalis.nnm.nl
website www.natuurenboek.nl

. naturalis